

**TOPLUMSAL TAŞIMA KAPASİTESİNİN,
TURİZMİN GELİŞİMİNE YÖNELİK DESTEK ÜZERİNDEKİ ETKİSİNDE,
TOPLUMSAL KATILIMIN VE YAŞAM KALİTESİNİN ROLÜ**

**İLKER KILIÇ
(DOKTORA TEZİ)**

Eskişehir, 2020

**TOPLUMSAL TAŞIMA KAPASİTESİNİN,
TURİZMİN GELİŞİMİNE YÖNELİK DESTEK
ÜZERİNDEKİ ETKİSİNDE, TOPLUMSAL KATILIMIN
VE YAŞAM KALİTESİNİN ROLÜ**

İlker KILIÇ

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı

Turizm İşletmeciliği Bilim Dalı

DOKTORA TEZİ

ESKİŞEHİR, 2020

T.C.

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTİSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlker KILIÇ tarafından hazırlanan “Toplumsal Taşıma Kapasitesinin, Turizmin Gelişimine Yönelik Destek Üzerindeki Etkisinde, Toplumsal Katılımın ve Yaşam Kalitesinin Rolü” başlıklı bu çalışma 18/12/2020 tarihinde Eskişehir Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından Turizm İşletmeciliği Dalında Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Veysel YILMAZ

Üye

Prof. Dr. Cihan SEÇİLMİŞ (Danışman)

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Ebru ARSLANER DÜŐMEZKALENDER

Üye

Doç. Dr. Sedat ÇELİK

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Mert GÜRLEK

ONAY

.../ .../ 2020

(İmza)

(Akademik Unvanı, Adı-Soyadı)

Enstitü Müdürü

18/12/2020

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

İlker KILIÇ

İMZA

ÖZET

TOPLUMSAL TAŞIMA KAPASİTESİNİN, TURİZMİN GELİŞİMİNE YÖNELİK DESTEK ÜZERİNDEKİ ETKİSİNDE, TOPLUMSAL KATILIMIN VE YAŞAM KALİTESİNİN ROLÜ

KILIÇ, İlker

Doktora- 2020

Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Cihan SEÇİLMİŞ

Günümüzde birçok turistik destinasyonda yerel halk, turizmin olumsuz etkilerinden dolayı turizmin gelişimine yönelik desteğini azaltmaktadır. Bu durumun sebeplerini ortaya koymak amacıyla araştırmacılar, çeşitli ampirik sonuçlara ulaşmışlardır. Buna rağmen toplumsal taşıma kapasitesi, turizmin gelişimine yönelik desteğin bir öncülü olarak değerlendirilmemiştir. Bu kapsamda araştırmanın temel amacı toplumsal taşıma kapasitesinin aşılmasının, turizmin gelişimine yönelik desteği nasıl azalttığını ortaya koymaktır. Ayrıca yaşam kalitesi ve toplumsal katılımın söz konusu etkideki aracılık rollerinin belirlenmesi de araştırmanın amaçları arasındadır. Bu yapısal ilişkinin temelini sosyal değişim teorisi (SDT) oluşturmaktadır. İlgili değişkenler arasındaki ilişki yapısal eşitlik modellemesiyle (YEM) test edilmiştir. Araştırma evrenini Kapadokya bölgesinde bulunan ve en çok ziyaret edilen Ürgüp, Göreme, Avanos, Uçhisar ve Derinkuyu bölgelerinde yaşayan yerel halkın tümü oluşturmaktadır. Veri olasılığa dayalı örnekleme tekniklerinden tabakalı örnekleme yöntemi kullanılarak yerel halktan (N: 423) elde edilmiştir.

Araştırmanın sonuçlarına göre, bölge halkının algılamış olduğu toplumsal taşıma kapasitesinin aşılması, turizmin gelişimine yönelik desteği azaltmaktadır. Ek olarak yaşam kalitesi ve toplumsal katılım, toplumsal taşıma kapasitesinin turizmin

gelişimine yönelik etkisine aracılık etmektedir. Sonuç olarak bu araştırma toplumsal taşıma kapasitesinin aşılmasının turizmin gelişimine yönelik desteği negatif yönde etkilemesini SDT kapsamında ortaya koyarak alanyazına özgün bir katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Taşıma Kapasitesi, Yaşam Kalitesi, Toplumsal Katılım, Turizmin Gelişimine Yönelik Destek

ABSTRACT

THE ROLE OF COMMUNITY PARTICIPATION AND QUALITY OF LIFE ON THE EFFECT OF SOCIAL CARRYING CAPACITY ON SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF TOURISM

KILIÇ, İlker

PhD- 2020

Field of Tourism Management

Advisor: Prof. Dr. Cihan SEÇİLMİŞ

Today, in many touristic destinations, local people are reducing their support for the development of tourism due to the negative effects of tourism in their region. To determine the causes of this, researchers have conducted various empirical studies and drawn conclusions based on their findings. However, social carrying capacity has not been consider as an antecedent to support for the development of tourism. Therefore, the main objective of this research is to demonstrate how exceeding the social carrying capacity reduces the support for the development of tourism in that region. This study also aims to determine the mediating roles of quality of life and community participation in this effect. The basis of this structural relationship is social exchange theory (SET). The relationship between the relevant variables was tested with the use of structural equality model (SEM). The research universe is composed of all the local people living in Ürgüp, Goreme, Avanos, Uçhisar and Derinkuyu regions, which are the most visited regions of Cappadocia region. The data of the study was obtained from the local people (N: 423) using stratified sampling, which is one of the probability-based sampling techniques.

According to the findings of the research, exceeding the perceived social carrying capacity of the people living in one region reduces their support for the development of tourism in that region. In addition, quality of life and community participation mediate the impact of social carrying capacity on the development of

tourism. As a result this research makes a unique contribution to the field by revealing the negative impact of exceeding the social carrying capacity on the support for the development of tourism within the scope of SET.

Keywords: Social Carrying Capacity, Quality of Life, Community Participation, Support for The Development of Tourism,

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
EKLER LİSTESİ.....	xv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi
ÖNSÖZ.....	xvii
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. TAŞIMA KAPASİTESİ KAVRAMI.....	5
1.2. TURİZMDE TAŞIMA KAPASİTESİ TÜRLERİ.....	8
1.2.1. Çevresel (Ekolojik) Taşıma Kapasitesi.....	8
1.2.2. Fiziksel Taşıma Kapasitesi.....	10
1.2.3. Psikolojik (Algısal) Taşıma Kapasitesi.....	12
1.2.4. Ekonomik Taşıma Kapasitesi.....	13
1.2.5. Politik Taşıma Kapasitesi.....	15
1.2.6. Toplumsal (Sosyal) Taşıma Kapasitesi.....	16
1.3. YAŞAM KALİTESİ KAVRAMI.....	19
1.3.1. Yaşam Kalitesi Kavramına Tarihsel Bakış.....	19
1.3.2. Yaşam Kalitesi Tanımları.....	20
1.3.3. Yaşam Kalitesi Göstergeleri.....	22
1.3.3.1. Ekonomik Göstergeler.....	23
1.3.3.2. Çevresel Göstergeler.....	24
1.3.3.3. Sağlık Göstergeleri.....	24
1.3.3.4. Sosyal Göstergeler.....	25
1.3.4. Yaşam Kalitesi ve Turizm.....	26
1.4. Toplumsal Katılım Kavramı.....	28
1.5. Toplumsal Katılım ve Turizm.....	29
1.6. Turizmin Gelişimine Yönelik Destek Kavramı.....	31

1.7. İlişkili Teoriler	34
1.7.1. Sosyal Değişim Teorisi (SDT)	34
1.7.2. Butler Destinasyon Yaşam Döngüsü Teorisi	36
1.7.3. Doxey Tolerans (İrridex) Modeli	39

2. BÖLÜM

LİTERATÜR VE ARAŞTIRMA

2.1. LİTERATÜR VE ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ	41
2.2. ARAŞTIRMA MODELİ	51

3. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. ÖLÇME ARAÇLARI	53
3.1.1. Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)	55
3.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ	59
3.3. VERİLERİN ANALİZİ	61

4. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

4.1. DEMOGRAFİK BULGULAR	63
4.2. ARAŞTIRMA MODELİNE İLİŞKİN BULGULAR	65
4.2.1. Ölçüm Modeli Sonuçları	65
4.2.2. Hipotez Testi	68

5. BÖLÜM

TARTIŞMA

5.1. BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	71
5.2. TEORİK SONUÇLAR	72
5.3. UYGULAMAYA KATKI	74
5.4. SINIRLILIKLAR VE ÖNERİLER	75

SONUÇ	76
KAYNAKÇA	78
EK LİSTESİ	101

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Araştırmacılar Tarafından Yerel Halkın Turizme Yönelik Bakış Açısını Belirleyen Faktörler	32
Tablo 2: Yerel Halkın Turistlere Yönelik Tutum Evreleri.....	40
Tablo 3: Araştırmada Kullanılan Ölçekler	54
Tablo 4: Toplumsal Taşıma Kapasitesi DFA	56
Tablo 5: Toplumsal Taşıma Kapasitesi Ölçeğine Ait İfadeler.....	56
Tablo 6: Yaşam Kalitesi DFA	57
Tablo 7: Yaşam Kalitesi Ölçeğine Ait İfadeler (Diener, vd., 1985).	57
Tablo 8: Toplumsal Katılım DFA	58
Tablo 9: Toplumsal Katılım Ölçeğine Ait İfadeler (Rasoolimanesh vd., (2017).....	58
Tablo 10: Turizmin Gelişimine Yönelik Destek DFA	59
Tablo 11: Turizmin Gelişimine Yönelik Destek Ölçeğine Ait İfadeler (Boley ve Strzelecka (2016)	59
Tablo 12: Bölgelerin 2018 Yılı Nüfus Bilgileri	60
Tablo 13: Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımları	63
Tablo 14: Katılımcıların Yaşlarına Göre Dağılımları	63
Tablo 15: Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları	64
Tablo 16: Katılımcıların Meslek Gruplarına Göre Dağılımları	64
Tablo 17: Katılımcıların Gelirlerine Göre Dağılımları	65
Tablo 18: Ölçüm Modeli Sonuçları.....	66
Tablo 19: Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyonlar	67
Tablo 20: Hipotez Testi Sonuçları	68
Tablo 21: Ön Yükleme Testi Sonuçları.....	70

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Araştırma Modeli	4
Şekil 2: Sosyal Taşıma Kapasitesinin Belirlenmesi İçin Geliştirilen Model.....	18
Şekil 3: Destinasyon Yaşam Döngüsü Eğrisi (Butler, 1980).	37
Şekil 4: Araştırmanın Teorik Kurgusunun Model Üzerinde Gösterimi	52
Şekil 5: Yapısal Eşitlik Modeli Sonuçları	69
Şekil 6: Önerilen Model.....	76

EKLER LİSTESİ

Ek 1. Anket Formu.....	101
Ek 2. Yapısal Eşitlik Modeli AMOS Çıktısı.....	103

KISALTMALAR LİSTESİ

AMOS	: Analysis of Moment Structures
AVE	: Average Variance Extracted
CFI	: Comparative Fit Index
CR	: Composite Reliability
DFA	: Doğrulayıcı Faktör Analizi
NFI	: Normed Fit Index
RMSEA	: Root Mean Square Residual
SDT	: Sosyal Değişim Teorisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TGD	: Turizmin Gelişimine Yönelik Destek
TK	: Toplumsal Katılım
TTK	: Toplumsal Taşıma Kapasitesi
YEM	: Yapısal Eşitlik Modellemesi
YK	: Yaşam Kalitesi

ÖNSÖZ

Araştırmamın tüm aşamalarında desteğini esirgemeyen yoluma ışık tutan ve bugünlere gelmemde çok büyük emeği ve özverisi olan danışmanım Prof. Dr. Cihan SEÇİLMİŞ'e, tez izleme ve savunma aşamasında değerli katkılarını paylaşan Prof. Dr. Veysel Yılmaz'a, Dr. Öğretim Üyesi Ebru Arslaner'e, Doç Dr. Sedat Çelik'e ve Dr. Öğretim Üyesi Mert Gürlek'e çok teşekkür ederim. Diğer yandan tez aşamasında desteğini benden esirgemeyen ve hep yanımda olan hayat arkadaşım kıymetli eşim Sümeyra KILIÇ'a, bugünlere gelmem de vesile olan ve beni yetiştiren değerli Annem Ümmü Kılıç'a, Babam Ergün Kılıç'a verdikleri destek ve gösterdikleri sabır için teşekkür eder saygılarımı sunarım.

Son olarak lise döneminden doktora bitimine kadar her zaman yanımda olan ve benim bugünlere gelmemin temel sebebi olan **Yüce Devletimize** şükranlarımı sunarım.

GİRİŞ

Turizm faaliyetlerinin ekonomik etkilerinin yanında sosyal etkileri, toplumsal yapıya etkileri, aile içi ve kişiler arası ilişkilere etkileri de gözlemlenmektedir. Turistler ziyaret ettikleri yerlerde sosyal ve kültürel ilişkiler kurarak, bir anlamda kültür alışverişi yapmaktadırlar. Bu durum, turizmin ekonomik boyutu dışındaki sosyal boyutunu ortaya koymaktadır (Gürbüz, 2002). Farklı sosyo-kültürel yapıya sahip toplumlar arasındaki etkileşim, sosyal yapı içinde olumlu veya olumsuz değişimlere neden olmaktadır (Berber, 2003).

Turizmin gelişimi destinasyonların kalkınmasına sosyal, çevresel ve altyapı olarak katkı sağlamaktadır. Çünkü turizm, sosyal olarak halkı etkilerse; ona bağlı olan yatırımlar da artacak ve turizmin dengeli bir şekilde büyümesi sağlanacaktır (Yanardağ ve Yanardağ, 2009: 36).

Yerel halkın turizmi algılaması ve tutumları o bölgede turizmin gelişebilmesi ve sürdürülebilir olması için önem arz etmektedir (Brunt ve Courtney, 1999). Bu doğrultuda yerel halkın turizmin gelişimine olan desteğinin azalması bölgesel anlamda turizmi olumsuz etkilemektedir. Yerel halkın turizmin gelişimine olan desteğini ortaya koymak adına çeşitli araştırmalar (Xu vd., 2016; Liang ve Hui 2016; Liu vd., 2017; Moghavvemi vd., 2017; Sinclair 2017; Suess vd., 2018) yapılmıştır. Ancak yerel halkın turizmin gelişimine yönelik desteğinin nasıl azalacağını ortaya koyan herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Araştırmada, yerel halkın turizmin gelişimine olan desteğini etkileyen faktörler ele alınmıştır. Söz konusu faktörler arasından toplumsal taşıma kapasitesi, yaşam kalitesi ve toplumsal katılım değerlendirilmiştir. Söz konusu değişkenlerin, alanyazın kapsamında araştırmayla olan bağıntısına aşağıda kısaca değinilmiştir.

Turizmin gelişmesiyle birlikte, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, alt yapı sistemlerinin yeterince gelişmemiş olmasında dolayı ortaya çıkan atıklar, çevreye ve topluma zarar vermektedir. Böylece bölge halkının yaşam kalitesi zarar görmekte ve turizme karşı olan tutumları olumsuz yönde değişmektedir (Kim, 2002: 5-6).

Çevresel taşıma kapasitesinin aşılması, bölgesel olarak çeşitli sosyo-kültürel sorunlara yol açmaktadır (Abernethy, 2001: 9-10). Bu durum uzun vadede bölge

halkının yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Sonuç olarak taşıma kapasitesinin aşılması durumunun, yaşam kalitesini etkilediği yargısına varılabilir. Ayrıca bir destinasyonda taşıma kapasitesinin aşılması, destinasyonun yaşam evreleri ile ilgilidir. Her yaşam evresi farklı bir taşıma kapasitesini temsil etmektedir (Çavuş, 2002).

Bir turistik destinasyonda taşıma kapasitesinin aşılması, turizmin sonu olarak adlandırılmamasına rağmen, sonun başlangıcı olarak nitelendirilmektedir. Turizmde değişim kaçınılmazdır. Ancak taşıma kapasitesinin ne tür değişimlere neden olduğunu belirlemek oldukça güçtür. Taşıma kapasitesini değerlendirirken hem yerel halk hem de ziyaretçiler açısından değerlendirmek gerekmektedir (Mathieson ve Wall, 1982).

D'Amore, (1983), toplumsal taşıma kapasitesini, yerel halkın turizmin gelişmesinde beklenmedik bir şekilde sosyal olarak olumsuz etkilenmesi olarak tanımlamaktadır. Bu doğrultuda toplumsal taşıma kapasitesinin aşılması, çalışmada bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Turizmin bir sonucu olarak ortaya atılan taşıma kapasitesinin aslında turizmin bir öncülü olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın bir başka değişkeni olan toplumsal katılım, turizmin gelişimi için temel yapı taşlarından biri olarak değerlendirilmektedir (Lin ve Simmons, 2017: 315). Turizmin bölgeye olan etkisi pozitif yönde oldukça bölge halkı turizmin gelişimine katılacaktır. Sonuç olarak turizmin gelişimi olumlu yönde devam edecektir. Turizmin destinasyona olan etkisi olumsuz olması durumunda ise bölge halkı turizmin gelişimine katılım göstermeyecektir. Bu kapsamda araştırmada toplumsal taşıma kapasitesi aracı değişken olarak ele alınmıştır.

Araştırmada ele alınan son değişken, turizmin gelişimine yönelik destektir. Turizmin gelişiminin düzenli olarak devam etmesi adına yerel halkın desteğinin alınması oldukça önemlidir. Yerel halkın desteği turizmin sürdürülebilir gelişimi adına temel değişken olarak ele alınmaktadır (Hanafiah, vd., 2013: 799; Siu, Lee ve Leung, 2013; Sharma ve Gursoy, 2015). Bu sebeplerden dolayı turizmin gelişimine yönelik destek, araştırmanın bağımlı değişkeni olarak ele alınmıştır.

Ayrıca araştırmanın teorik altyapısının oluşturulması adına ilgili alanyazın (Gursoy ve Kendall, 2006; Látková ve Vogt, 2012; Prayag vd., 2013; Rasoolimanesh vd., 2017; Kang ve Lee, 2018; Ma, Dai ve Fan, 2020) taraması yapılmıştır. Sonuç

olarak araştırma, SDT, Doxey tolerans modeli ve Butler destinasyon yaşam döngüsü teorisi kapsamında değerlendirilmiştir.

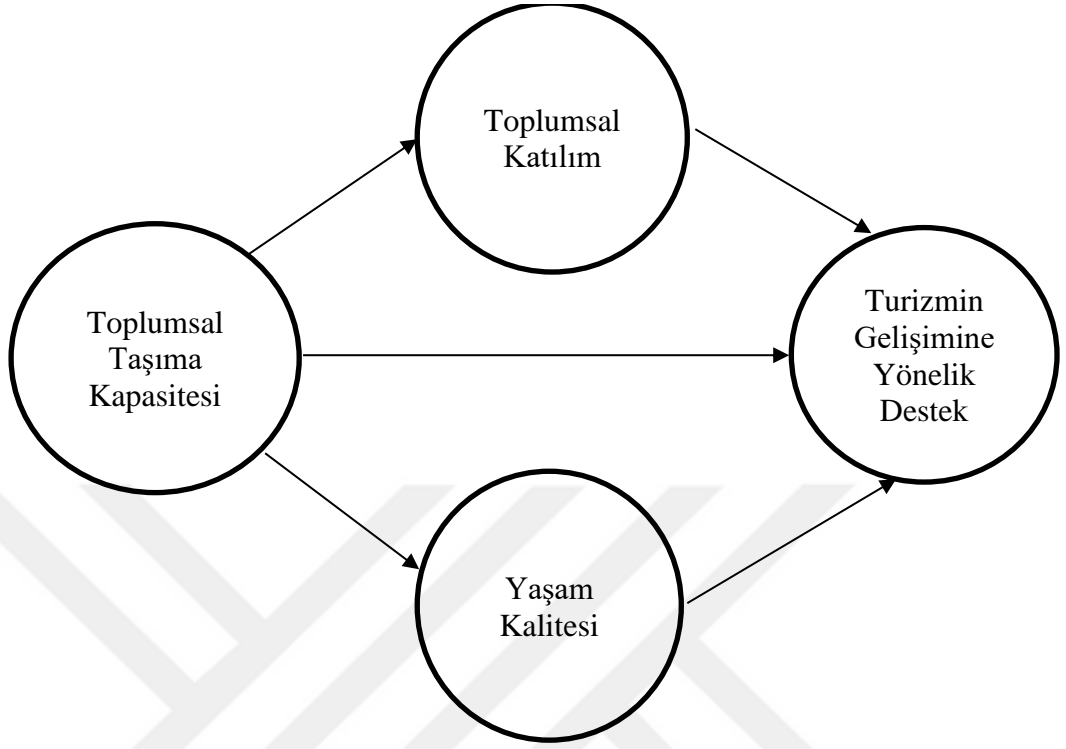
Tüm bu bilgiler doğrultusunda, araştırmada, yerel halkın turizmin gelişmesine yönelik desteği üzerinde etkili olan faktörlerin ortaya konularak bölgesel anlamda turizmin gelişmesine yönelik çözümler üretilmeye çalışılacaktır. Yerel halkın turizme yönelik desteği, sadece bölgeye gelen ziyaretçiler için değil; bölgenin turizmle birlikte kalkınması adına da önem arz etmektedir. Sonuç olarak yerel halkın turizmin gelişmesine olan desteğinin olumlu veya olumsuz sebepleri, ortaya konulması gereken bir konudur. Söz konusu sebeplerin ortaya konulması hususunun, bölgesel anlamda turizmin gelişmesine önemli bir katkı yapacağı da öngörülmektedir.

Araştırmanın temel amacı toplumsal taşıma kapasitesinin, turizme yönelik desteği nasıl azalttığını ortaya koymaktır. Ayrıca yaşam kalitesi ve toplumsal katılımın söz konusu etkideki aracılık rollerinin de ortaya konulması amaçlanmıştır.

Bu araştırmanın literatüre 4 şekilde katkı sağlaması beklenmektedir. İlki, halkın turizmin gelişimine yönelik desteğindeki öncüllerin ortaya konulmasıdır. İkincisi, toplumsal taşıma kapasitesinin turizmin gelişmesine yönelik desteği nasıl etkilediğinin ortaya konulmasıdır. Literatüre (Lobo 2015; Chen ve Teng, 2016; Pamungkas vd., 2016; Zhang vd., 2017; Gonson, Pelletier ve Alban, 2018) bakıldığında toplumsal taşıma kapasitesi sayısal olarak veya turizmin bir çıktısı olarak ortaya konulmuştur. Bu doğrultuda araştırmanın üçüncü katkısı, toplumsal taşıma kapasitesine öncü olarak dikkat çekilmesidir. Dördüncüsü, toplumsal taşıma kapasitesinin, turizmin gelişimine yönelik desteği nasıl azalttığını açıklayan aşağıdaki modelin öne sürülmesidir.

Simon, Narangajavana ve Palacios (2004), taşıma kapasitesini sadece fiziksel olarak ele almışlardır. Ayrıca taşıma kapasitesinin farklı boyutlarının, farklı disiplinlerle bağlantılı olarak ölçülmesi adına çağrıda bulunulmuştur. Araştırma, boyutları ve kazandırdıklarıyla bu çağrıya cevap vermektedir.

Şekil 1: Araştırma Modeli

1. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. TAŞIMA KAPASİTESİ KAVRAMI

Dünyadaki tüm sektörlerin gelişmesine bağlı olarak, turizm sektörü de gelişme göstermektedir. Turizm, ülke ekonomilerine sağladığı gelirden dolayı özellikle gelişmekte olan ülkeler için vazgeçilemez sektör olma yolunda ilerlemektedir (Can, 2013: 24). Turizm sektörünün hızlı bir şekilde büyümesi, çevresel sorunların yanında sosyal sorunlara da yol açmaktadır. Hammadde olmadan herhangi bir üretim yapılamayacağı gibi, çevresel ve sosyal anlamda erozyona uğramış bir bölgede turizm faaliyetlerini gerçekleştirmek oldukça güçtür (Avcı, 2007: 486).

Bu kapsamda taşıma kapasitesinin, destinasyonların planlanmasında kullanılmasının rekabet avantajı sağlaması beklenmektedir. Taşıma kapasitesi kavramı, “Taşıma (Dayanma, Katlanma, Çekme) ve Kapasite (Bir Şeyi İçine Alma, Sığdırma Sınırı, Kapsama Gücü) kelimelerinden oluşmaktadır (TDK, 01 Ekim 2018). Taşıma kapasitesi ise *“bir nesnenin, bir canlının veya bir ortamın işlevselliğini veya özelliğini koruyarak bir şeye karşı dayanma, katlanma veya çekme limiti olarak”* tanımlanmaktadır (Göktuğ vd., 2013:196).

Taşıma kapasitesi, 21. yüzyılda sosyal bilimler, mühendislik ve doğa bilimlerinin farklı alanlarında kullanılmasına rağmen, ilk olarak bir geminin taşıyabileceği yük miktarı olarak kullanılmıştır. Doğa bilimlerinde taşıma kapasitesinin kullanımı ise 200 yıl öncesinde Malthus’un nüfus prensibi yaklaşımına dayanmaktadır. Malthus’un, nüfus artışının geometrik, tüketim maddelerinin ise aritmetik bir şekilde arttığını savunduğu teori, daha sonra diğer canlılar için de kullanılmıştır (Brush, 1975: 799; Whittaker, 2010: 4).

Doğal alanlarda taşıma kapasitesi, literatürde ilk olarak Hadwen ve Palmer tarafından 1922 yılında ‘mera yönetimi’nde kullanılmıştır. Ancak bu kullanımdan sonra taşıma kapasitesi kavramı, rekreasyon ve turizm alanlarında da önem kazanmaya başlamıştır (McCoo ve Lime, 2001; Clarke, 2002). Wagar’ın 1964 yılında ortaya attığı taşıma kapasitesi kavramı, ziyaretçi yönetimi konusundaki ilk örnekler arasındadır. Söz konusu yaklaşımda belirli bir bölgenin maksimum kullanımından ziyade, bireysel tercihlere dayalı taşıma kapasitesini ölçmeyi hedeflemektedir (Wagar, 1964: 4).

Taşıma kapasitesi kavramına bir başka yorum ise rekreasyonel taşıma kapasitesi olarak gelmiştir. Söz konusu yoruma göre taşıma kapasitesi, bölgelerin yönetim prensiplerini uygularken var olan doğal kaynakların, bütçelerin ve bölgenin korunmasını hedeflemektedir (Lime ve Stankey, 1971: 175-176). Bir bölgenin optimal taşıma kapasitesinin bilinmesi, bölgesel olarak kaynakların tüketilmesini önlemektedir. Ayrıca bölgede gerçekleşen faaliyetlerle çevre arasında dengeli bir ilişki kurmasından dolayı çevre yönetimi adına da önemli bir faktördür (Zacarias, Williams ve Newton 2011: 1075-1076).

Taşıma kapasitesi, herhangi bir bölgede, negatif etkiler yaratmadan maksimum kullanım düzeyi olarak tanımlanmıştır. Negatif etkiler arasında kaynakların tüketilmesi, ziyaretçi memnuniyetinin azalması ile toplumun ekonomik ve kültürel yapısı üzerinde meydana gelebilecek olumsuz faktörler gösterilmektedir (McIntyre, 1993: 23; Pigram ve Wahab, 2005).

Taşıma kapasitesi kavramı, dinamik ve akışkan bir kavramdır. Taşıma kapasitesi sabit bir kavram değildir ve sürekli değişime bağlı olarak hareket eder (Simon, Narangajavana ve Palacios, 2004: 277). Kısaca kavramın, herhangi bir bölgenin kültüründen, ekonomisinden ve halkından bağımsız olarak ele alınması istenilen sonuçlara ulaşılmasını güçleştirecektir. Bu doğrultuda taşıma kapasitesinin turizm için önemli unsurlar arasında olduğunu söylemek mümkündür.

Jurado, Damian ve Fernandez-Morales'e göre (2013) ise taşıma kapasitesi, 1960'lı yıllarda turistik bölgelerin tarihi, kültürel ve doğal değerlerinin zarar görmemesi ve gelen ziyaretçi sayısının kısıtlanması için geliştirilen bir kavramdır. Bir başka ifadeyle taşıma kapasitesi, turizmin planlanmasında ve yönetiminde değerlendirilmesi gereken bir kavramdır. Herhangi bir turistik bölgedeki insan yoğunluğunu temel alan taşıma kapasitesi, bölgesel anlamda ideal koşulların oluşmasını amaçlamaktadır (Stankey vd., 1985; Coccossis ve Mexa, 2017).

Turistik taşıma kapasitesinin birçok tanımı olmasına rağmen en iyi bilinen tanım, Dünya Turizm Örgütü (WTO) tarafından; *'belirli bir zamanda fiziksel, ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel anlamda herhangi bir yıkıma neden olmadan bölgeyi ziyaret edebilecek maksimum insan sayısı'* olarak yapılmıştır (World Tourism Organization, 04 Ekim 2018). 1992 yılında gerçekleştirilen Rio Konferansında turistik taşıma kapasitesi, turizm destinasyonu için çevrenin korunmasını ve

sürdürülebilirliğini sağlayan önemli faktörler arasında gösterilmiştir (United Nations, 05 Ekim 2018).

Kaya, (1997: 58) taşıma kapasitesini “*turizmin kabul edilebilir sınırlar içerisinde büyümesine izin veren bir yaklaşımı benimseyerek turistik alanın tüm özellikleriyle turistlerin ziyaretleri ile kazanmış oldukları deneyimlerin kalitesinden ödün vermeksizin turistik gelişmenin sürdürülebilir çabasıdır*” şeklinde tanımlamıştır. Bir başka ifadeyle turizmde taşıma kapasitesi aşılması, ziyaretçilerin elde etmiş oldukları deneyimlerin kalitesinde meydana gelen beklenmedik azalmalar olarak tanımlanmaktadır (Mathieson ve Wall 1982: 21).

Taşıma kapasitesi kavramı tanımlanırken, bir turizm destinasyonunu etkileyen fiziksel unsurların yanında çevresel ve deneyimsel özellikler de göz önüne alınmalıdır. Kültür ve ekonomi yönünden zayıf destinasyonlar, aşırı turist gelmesinden dolayı kolayca zarar görmektedirler. Söz konusu zararlar sonucunda bölge halkı sadece ekonomik olarak değil, aynı zamanda sosyal olarak da zarar görmektedir (O’Reilly, 1986: 254-255). Bu kapsamda turizm destinasyonun tüm paydaşlarıyla birlikte sağlıklı gelişimi için taşıma kapasitesinin bilinmesi ve uygulanması gerekmektedir. Sadece taşıma kapasitesi türlerinin ve etkilerinin bilinmesi yeterli olmayacaktır. Taşıma kapasitesini etkileyen faktörler de değerlendirilmelidir.

Turizm destinasyonunda, taşıma kapasitesinin ortaya çıkmasına yol açan faktörler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Holden, 2002; Avcı, 2007: 493; Avcıkurt, 2017: 40).

- “*Turist tipleri ve alışkanlıkları*”
- “*Ziyaretçi sayısı*”
- “*Turist ve yöre halkının çevre koruma bilincinin düzeyi*”
- “*Ekonomik çeşitlilik ve turizme olan bağlılığı*”
- “*İşsizlik ve yoksulluk düzeyi*”
- “*Yerel halkın çevreye karşı tutumları ve kısa dönem kârı için kullanımda iyi niyet*”
- “*Mevcut kültür ve dışardan etkilenen yaşam tarzı*”
- “*Değişime ve gelişmeye karşı duyarlı bölgeler*”
- “*Yerel yönetim örgütlenmesi*”

Taşıma kapasitesini etkileyen faktörler göz önüne alındığında, taşıma kapasitesini bölgesel paydaşlar, çevre, ziyaretçiler, yerel halk gibi birçok faktörle birlikte değerlendirmek gerekmektedir. Destinasyonun sürdürülebilir gelişimi için taşıma kapasitesinin temel yapı taşları arasında olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

1.2.TURİZMDE TAŞIMA KAPASİTESİ TÜRLERİ

Taşıma kapasitesi kavramı bazı araştırmalarda (Kaya, 1997; Simon vd., 2004; Avcıkurt, 2017) çevresel (ekolojik), toplumsal (sosyal), ekonomik ve fiziksel olmak üzere dört başlıkta sınıflandırılmıştır. Demir ve Çevirgen (2006) araştırmalarında taşıma kapasitesini, psikolojik, toplumsal (sosyal) ve çevresel (ekolojik) olarak üç başlıkta sınıflandırılmıştır. Taşıma kapasitesini Çavuş, (2002) ve Tokmak, (2008) ise psikolojik, ekonomik, toplumsal (sosyal), çevresel (ekolojik) ve fiziksel olmak üzere beş başlıkta incelemiştir.

Tüm bu araştırmalar (Kaya, 1997; Tokmak, 2008; Simon, Narangajavana ve Palacios, 2004; Demir ve Çevirgen, 2006; Çalık, 2014; Avcıkurt, 2017) sonucunda altı farklı taşıma kapasitesi türü olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda araştırmada taşıma kapasitesi kavramı, çevresel (ekolojik), fiziksel, psikolojik, ekonomik, politik ve toplumsal (sosyal) olmak üzere altı başlık altında değerlendirilmiştir.

1.2.1. Çevresel (Ekolojik) Taşıma Kapasitesi

Bir bölgede turizmin gelişmesi için çevre kalitesinin yüksek ve bozulmamış olması hayati derecede önem taşımaktadır. Bu kapsamda çevresel (ekolojik) taşıma kapasitesi, turizmin varlığını sürdürebilmesi adına önemli unsurlar arasında gösterilmektedir. Çevrede meydana gelen erozyonun geri dönüşümünün uzun yıllar aldığı düşünüldüğünde, turizm destinasyonları için çevresel taşıma kapasitesinin dikkate alınması gerekmektedir (Tokmak, 2008: 56). Bölgesel anlamda turizmin planlanması yapılırken, sadece elde edilecek olan gelir değil, aynı zamanda çevresel

sürdürülebilirlik de değerlendirilmelidir. Genelde turizm destinasyonlarının kitle turizmine yönelmesinden dolayı çevresel unsurlar göz ardı edilmektedir.

Kitle turizminin sezon içinde tam kapasiteyle çalışan birçok yoğun yapılaşmaya neden olması, çevresel olumsuzluğa yol açmaktadır. Ayrıca kitle turizminin yapılaşması sonucunda, benzer turizm mimarisi sorununu da ortaya çıkarmaktadır. Sonuç olarak kitle turizminin getirdiği ağır yapılaşma ve atıklar, bölgesel olarak turizmi olumsuz etkilemektedir (Ovalı, 2007: 73-74). Kitle turizminin plansız yapılanması, çevresel (ekolojik) taşıma kapasitesi aşılmış ve turistik değerlerini kaybetmeye başlamış olan turizm destinasyonlarını ortaya çıkarmaktadır. Bu bilgiler ışığında çevresel (ekolojik) taşıma kapasitesinin bir turizm destinasyonun varlığını devam ettirebilmesi adına temel faktörlerden biri olduğunu söylemek mümkündür.

Çevresel (ekolojik) taşıma kapasitesi, bir turizm destinasyonunda var olan flora ve faunanın turizmin sonuçları doğrultusunda zarar görmesi olarak tanımlanmaktadır. Bir başka tanımda ise, turizm faaliyetlerinin çevreye zarar vermeyecek şekilde sınırlandırılması olarak ifade edilmiştir (Kaya, 1997; Mercan, 2010; Erdemir, 2018). Bir destinasyonda çevresel taşıma kapasitesi aşılmışsa doğal kaynaklar yok olmaya başlayacaktır.

Turizm talebinin artması sonucunda destinasyonların sürdürülebilir planlamasında meydana gelen zorluklar, çevresel (ekolojik) taşıma kapasitesinin önemini gün geçtikçe arttırmaktadır. Turizmle birlikte çevrenin geleceğinin de düşünülmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda çevresel (ekolojik) taşıma kapasitesinin, sürdürülebilir turizm için de temel faktörler arasında olduğunu söylemek mümkündür (Akten, Gül ve Akten, 2009: 1589).

Çevresel (ekolojik) taşıma kapasitesi, turizm destinasyonunda çevre üzerinde değişime neden olan insan faaliyetlerinin tümüyle ilgili bir kavramdır. Çevre üzerinde olumsuz sonuçların oluşması bölgesel anlamda turizmi olumsuz etkileyecektir. Turizm çevreden bağımsız olarak düşünülmeyecek bir unsurdur (Avcı, 2007: 491-492). Temelde taşıma kapasitesi kavramı çevresel olarak düşünülmüştür.

Çevresel unsurları göz önüne alarak taşıma kapasitesini “Çevrenin, çevresel değerlerin kalitesinde ve ziyaretçilerin tatmininde istenmeyen bir değişim olmaksızın bir bölgeyi kullanan maksimum ziyaretçi sayısı” olarak tanımlanmıştır. Sonuç olarak

taşıma kapasitesi kavramının çevre için önemli bir faktör olduğu açıktır (Pigram, 1983; Papageorgiou ve Brotherton, 1999: 271-272).

Yapılan literatür (Kaya, 1997; Papageorgiou ve Brotherton 1999; Tokmak, 2008; Avcı, 2007; Akten, Gül ve Akten, 2009; Mercan, 2010; Erdemir, 2018) incelemesi sonucunda çevresel (ekolojik) taşıma kapasitesi, herhangi bir bölgede turizmin unsurlarının yol açtığı çevresel erozyonun gün geçtikçe artması sonucunda meydana gelen bölge halkı ve turist gözündeki değer kayıplarının tümü olarak ifade edilebilir.

1.2.2. Fiziksel Taşıma Kapasitesi

Turizm olayını ilk zamanlarda sadece soylular gerçekleştirmekteydi. Daha sonraki dönemlerde sanayi devrimiyle birlikte, ücretli tatil hakkının ve boş zamanın artması gibi unsurlardan dolayı hızla yayılmaya başlamıştır. Söz konusu unsurlar turizmin sadece yayılmasını sağlamakla kalmamış, aynı zamanda turizmi bireysellikten çıkararak kitlesel turizminin önünü açmıştır. Sonuç olarak ortaya gruplar halinde hareket eden ve gittikleri bölgenin kültürünü benimsemeyen turistlerin oluşturduğu kitle turizmi kavramı çıkmıştır.

Kitle turizmi, insanların turizme, büyük ölçüde kitleler halinde katıldıkları turizm aktivitesi olarak adlandırılmaktadır. Temelleri 1950'li yıllara dayanan kitle turizmi, günümüzdeki turizm olaylarının başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bunun sebebi günümüzdeki çoğu turizm olayının kitle turizmi olmasıdır. Kitle turizminin, en temel özelliği paket turların tercih edilmesidir (Kozak, Kozak ve Kozak, 2017: 22).

Kitle turizminin artmasına paralel olarak, turizmin en önemli yapı taşlarından biri olan çevre zarar görmeye başlamıştır. Çevre üzerinde zararın azaltılması bölgesel anlamda turizmin sürdürülebilirliği için oldukça önemlidir (Yıldız ve Kalağan, 2008: 44). Herhangi bir bölge düzensiz yapılanma, kaynakların tüketimi ve aşırı ziyaretçi gibi unsurlardan dolayı çevresel olarak zarar görebilmektedir. Bir bölgenin kaldırabileceğinden fazla turist tarafından ziyaret edilmesi, çevresel sorunları arttırmakla kalmayıp bölge halkının da zarar görmesine yol açmaktadır. Bu durum fiziksel taşıma kapasitesi kavramıyla açıklanmaktadır.

Turizmin çevreye olan etkilerinin yanında alt ve üst yapıya, tarihi değerlere ve turistik tesislere etkisi söz konusudur. Bu etkilerinin maddi olarak hesaplanabilir olmasından dolayı önceden tahmin edilmesi mümkündür. Fiziksel taşıma kapasitesi genel olarak bu kavramlarla doğrudan ve dolaylı olarak ilgilidir. Bu kapsamda turizmin fiziksel çevreyi şekillendiren önemli unsurlardan biri olduğunu söylemek mümkündür (Kousis, 2000: 468-469).

Fiziksel taşıma kapasitesi genel olarak “*belirli bir süre içerisinde aynı anda bir bölgeye sığabilecek maksimum ziyaretçi sayısı*” olarak tanımlanmaktadır. Bir başka ifadeyle fiziksel taşıma kapasitesi, bir tarihi bölgede, tarihi bir anıtta veya herhangi bir plajdaki yıpranmaların yaşanabileceği üst sınır olarak açıklanmaktadır (Tejada; Malyarez ve Navas, 2009; Zacarias, Williams ve Newton; 2011; Erdemir, 2018).

Kaya, (1997:58) fiziksel taşıma kapasitesi için; “*doğal kaynaklar dışında insan eliyle yapılmış fiziksel kaynakları içene almaktadır. Bir tarihi alandaki veya yapıdaki yıpranmanın çevresel problemleri doğuracağı sınır*” şeklinde bir tanımlama yapmıştır. Tüm bu bilgiler ışığında fiziksel taşıma kapasitesi, beşerî olarak yapılan faaliyetler sonucunda herhangi bir turizm destinasyonunda meydana gelen çevresel erozyon olarak tanımlanabilir.

Fiziksel taşıma kapasitesi, herhangi bir alanda bulunan faktörlerin (insan, bina, araba vb.) maksimum kullanım miktarını ortaya koymaktadır. Fiziksel taşıma kapasitesini etkileyen faktörler şu şekilde sıralanmaktadır (Framework Guidelines, 29 Kasım 2018);

- Alan büyüklüğü
- Erişilebilir alan
- Estetik
- Konaklama yeri kalitesi
- Ulaşım
- İmkân sağlanabilecek kişi sayısı

1.2.3. Psikolojik (Algısal) Taşıma Kapasitesi

Hovinen, (1982) taşıma kapasitesini, herhangi bir bölgede çevreye zarar vermeyecek ve ziyaretçi memnuniyetinin düşmesine neden olmayacak maksimum kişi sayısı olarak tanımlamıştır. Bu doğrultuda bir turizm bölgesinde ziyaretçilerin memnuniyetinin taşıma kapasitesi adına irdelenmesi gereken bir durum olduğu açıktır. Bu durumu temel yapı taşlarıyla ele alan taşıma kapasitesi türü ise psikolojik taşıma kapasitesidir.

Psikolojik taşıma kapasitesi aynı zamanda algısal taşıma kapasitesi olarak da ifade edilmektedir. Psikolojik taşıma kapasitesi, herhangi bir turizm destinasyonunda turizmin sağlamış olduğu gelişme düzeyi ile turistler arasındaki ilişkinin belirlenmesini hedefleyen taşıma kapasitesi türü olarak benimsenmiştir (Çavuş, 2002). Psikolojik taşıma kapasitesinin, bir turizm destinasyonun tercih edilmesi ve sürdürülebilirliği adına önemli faktörler arasında olduğu söylenebilir.

Fennell, (2002:48) psikolojik taşıma kapasitesini, turistlerin mevcut koşullardan memnuniyet oranlarının düşmeye başlamadan önceki son evre olarak tanımlamaktadır. Bir başka ifadeyle turistlerin kabul edebileceği en düşük haz seviyesidir. Herhangi bir turist, bir destinasyonu ziyaret etmeden önce belirli bir beklenti içine girmektedir. Ancak bu beklentinin karşılanmaması durumunda turistler alternatif destinasyonları değerlendirmeye başlamaktadırlar. Neticede bir destinasyonun çekim gücünü kaybetmemesi adına psikolojik taşıma kapasitesinin önemi açıktır.

Başka bir bakış açısıyla, psikolojik taşıma kapasitesi, turistik deneyimin kalitesini belirleyen davranışsal boyutlar olarak tanımlanmaktadır (Rızaoğlu ve Tanrısevdi, 1997: 53). Saveriades, (2000:148-149) ise turistlerin ziyaretleri sırasındaki aktiviteleri gerçekleştirdikleri sıradaki katlanılabilir maksimum kişi sayısı olarak tanımlanmıştır. Kısacası bir destinasyondaki katlanılabilir kalabalık seviyesi olarak özetlenebilir.

Herhangi bir destinasyonda, turistlerin beklentilerinin karşılanmaması, memnuniyetsizliği beraberinde getirmektedir. Fiziksel olarak bölgenin fazla kullanılması ise çevrenin olumsuz olarak etkilenmesine yol açmaktadır. Tüm bunlar psikolojik taşıma kapasitesinin aşılmasına sebep olmaktadır. Psikolojik taşıma

kapasitesinin aşılması, sadece turist kaybına neden olmaz, aynı zamanda bölgeye gelen turist tipini de olumsuz yönde değiştirebilir (Martin ve Uysal, 1990: 328-329).

Turistler bir bölgedeki halkın tavırlarının, onlara karşı olumsuz yönde gelişmeye başladığını, kalabalığın arttığını ve çevrenin zarar görmeye başladığını hissettiğinde rahatsızlık duymaya başlarlar. Bu durum bölgede psikolojik taşıma kapasitesinin aşıldığını göstermektedir. Psikolojik taşıma kapasitesi, genel anlamda halk ve diğer turistlerle ilişkiler olarak gözükse de bölgenin geneliyle alakalı bir unsurdur. Sonuç olarak bölgenin turizm adına planlanması yapılırken psikolojik taşıma kapasitesinin değerlendirilmesi gerekmektedir (Soylu, 2013: 40-41).

Psikolojik taşıma kapasitesi kavramının ölçülmesi fiziksel taşıma kapasitesine göre oldukça güçtür. Bunun sebeplerinin başında turizmin planlamasında, toplumsal ve psikolojik boyutların göz ardı edilmesi gelmektedir. Psikolojik taşıma kapasitesi bölgesel anlamda turizmin gelişimi adına önemli faktörlerin arasında olduğu bilinmesine rağmen ölçümünün zor olması, destinasyon yöneticileri ve turizm araştırmacılarının işini güçleştirmektedir. Turistlerin ve yerel halkın yaşam koşullarındaki değişimler de psikolojik taşıma kapasitesinin zamanla farklılaşmasına yol açmaktadır (Çalık, 2014: 28).

Bu bilgiler ışığında, psikolojik taşıma kapasitesi, turistlerin psikolojik olarak beklentileri ile karşılaştıkları durum arasındaki farkların toplamı olarak ifade edilebilir. Psikolojik taşıma kapasitesinin, herhangi bir bölgede turizmin planlanmasında yer alması gereken unsurlar arasında olduğunu söylenebilir. Hem araştırmacılar hem de destinasyon yöneticilerinin üzerinde durması gerektiği de açıktır.

1.2.4. Ekonomik Taşıma Kapasitesi

Taşıma kapasitesi türleri birbirinden bağımsız olarak düşünülemez, buna rağmen bir taşıma kapasitesi aşıldıkça diğer taşıma kapasitesi bu durumdan etkilenmeyebilir. Örneğin bir turizm destinasyonunda yürüyüşçülerin sayısının artması çevreye zarar vermektedir. Ancak bu turizm faaliyetine katılan turistlerin memnuniyet oranlarında herhangi bir azalmaya neden olmamaktadır (Holden, 2002: 141). Söz konusu durumlarda ya çevre korunacak ya da ekonomik gelir ön planda

tutulacaktır. Ancak bu tercih bölgenin turizm adına gelişmesinde önemli bir sorunsal oluşturmaktadır. Tercihin yapılması veya ikisinin birden uygulanması adına çevresel taşıma kapasitesinin yanında ekonomik taşıma kapasitesinin de dikkate alınması gerekmektedir.

Taşıma kapasitesinin ekonomik yönü, herhangi bir bölgede üretim için harcanan paranın geri alınma seviyesi olarak belirlenmiştir (Patmore, 1983). Ekonomik taşıma kapasitesi, bölgede gelişmekte olan yerel ekonomik faaliyetlere zarar vermeden turizmin işlevlerinin karşılanması olarak tanımlanmaktadır. Daha geniş bakış açısıyla turizm destinasyonlarındaki turistik işlevlerin devamlılığının sağlıklı bir şekilde sağlanmasıdır (Rızaoğlu ve Tanrısevdi, 1997: 53).

Gibbs, (2007) ise ekonomik taşıma kapasitesini, yatırımcıların yatırım yapmak istedikleri para tutarı ve satılabilir ürünlerle alakalı parasal değerler toplamı olarak tanımlamaktadır. Bu durum bölgenin ekonomik yapısının toplam değeri olarak da tanımlanabilir.

Bir başka ifadeyle ekonomik taşıma kapasitesi, turizm aktivitelerinin, yerel ekonomik aktivitelere zarar vermeden gerçekleştirilme düzeyidir şeklinde tanımlanmaktadır. Bu durum, turizm aktivitelerinin diğer sektörlerle çatışmaması ve yerel insanların gelirlerinin azalmaması anlamına gelmektedir (Tran vd., 2007: 81). Bu duruma en iyi örnek olarak Karayip Adalarının temel geçim kaynağı olan muz üretiminin, turizmin artmasıyla birlikte zarar görmesi gösterilebilir. Turizm bölgeye geldiğinde halk turizmden gelir sağlamak adına muz üretimini azaltmış ve turizme yönelmiştir. Zamanla turizmden elde ettikleri gelir azalmaya başlamış ve muz üretimi de azaldığından dolayı bölge halkı gelir kaybetmeye başlamıştır. Bu durumun çıkış noktası olarak bölgesel ekonomik taşıma kapasitesinin göz ardı edilmesi gösterilebilir.

Ekonomik taşıma kapasitesi, bölgesel olarak turizmin bölgeye olan katkısı ile maliyetleri arasındaki farkın belirlenmesini sağlamaktadır. Bu farkın negatif yönde fazla olması, bölgesel olarak turizmin uzun vadede tekrar planlanmasını gerektirebilir. Ekonomik taşıma kapasitesini etkileyen unsurlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir (FAO, Framework guidelines for assessing carrying capacity).

- Yatırım
- Tatil maliyeti
- Turist hacmi

- Sağlanan ekonomik fayda düzeyi
- Bölge sakinleri için ekonomik tatmin düzeyi

Tüm bu bilgiler ışığında, ekonomik taşıma kapasitesi, bir bölgede turizmin gelişmesi ve turizmden gelir sağlamak adına yapılan yatırımların, yerel geçim kaynaklarından elde edilen gelirleri etkileme düzeyi olarak tanımlanabilir. Ekonomik taşıma kapasitesinin temel amacı, bölgesel anlamda gelirleri maksimum seviyeye çıkarmak ve devamlılığını sağlamaktır. Kısaca ekonomik taşıma kapasitesi, turizmin ekonomik olarak sürdürülebilirliğinin sağlanması olarak da tanımlanabilir.

1.2.5. Politik Taşıma Kapasitesi

Turizm, son yıllarda ekonomik, sosyal ve çevresel faktörlerin yanında politik faktörlerden de etkilenmektedir. Bu durum literatürde politik taşıma kapasitesi olarak adlandırılmaktadır (Aykın ve Kahraman, 2018). Destinasyonlarda önemli bir unsur olan politik taşıma kapasitesi, makro seviyede uluslararası ilişkilerde de üzerinde durulması gereken bir unsurdur. Turizmin farklı ülkelerden gelen insanları birbirine kaynaştırma ve olumlu izlenimler bırakma gibi etkileri vardır. Bu kapsamda politikacılar, politika ve ekonomiyi bir bütün olarak ele alarak politik taşıma kapasitesini de değerlendirmeye almalıdırlar (Çalık, 2014: 30).

Politik taşıma kapasitesi, turizmin olumlu yansımalarının halk ve ekonomi üzerinde artmasıyla önem kazanan bir unsurdur. Çünkü turizmin etkileri olumsuz olmaya başlarsa politikacılar da buna bağlı olarak turizme olan yatırımları azaltmakta ve turistlerin konforlarından ödün vermektedirler. Tüm bu faktörler göz önüne alındığında, politik taşıma kapasitesinin de turizmin gelişimi adına en az diğer taşıma kapasitesi türleri kadar önemli olduğu görülmektedir.

Politik taşıma kapasitesine ek olarak sürdürülebilirlik kavramının içinde değerlendirilen politik sürdürülebilirlik kavramı da önem kazanmaya başlamıştır. 21.yy'da dünyanın küreselleşmesi, turizmi politik faktörlerle içi içe bir hâle getirmiştir (Aykın ve Kahraman, 2018: 127-128). Politik taşıma kapasitesi ve politik sürdürülebilirlik kavramlarının, turizm ve politika etkileşimini açıklamaları sebebiyle yakın kavramlar olduğu söylenebilir.

Tüm bu bilgiler ışığında politik taşıma kapasitesi, iki ülke, şehir veya turizm destinasyonları arasındaki politik faktörlerden dolayı, turizmin zarar görmeye başladığı üst sınır olarak ifade edilebilir. Politik taşıma kapasitesi aşıldığında hem turist gönderen hem turist alan destinasyon birlikte zarar görmektedir.

Politik taşıma kapasitesinin turizme olan etkisinin en iyi örnekleri arasında Türkiye-Rusya 2015 uçak krizi gösterilebilir. Söz konusu kriz sonucunda Türkiye %76 oranında turist kaybına uğramıştır (Seçilmiş, Kılıç ve Doğantekin, 2017). Bu kapsamda politik taşıma kapasitesinin, herhangi bir destinasyonda turizmin planlanmasında dikkate alınması gereken unsurlar arasında olduğu açıktır.

1.2.6. Toplumsal (Sosyal) Taşıma Kapasitesi

Turizm hem turistleri hem de yerel halkı ilgilendiren birçok sosyal unsura sahiptir. Özellikle turistik destinasyonlarda yerel halkın yaşamında farklı sosyal değişimler yaşanmaktadır. Söz konusu değişimler, kimi zaman olumlu özelliklere sahipken kimi zaman da olumsuz etkiler oluşturabilmektedir (Tokmak, 2008: 47). Turizmin ekonomik gelire olan etkisinden dolayı turizmin geliştiği bölgelerde sosyal yapı daha da fazla etkilenmektedir. Daha fazla turist ile iletişimde olunması ve daha fazla bölge halkının turizmde istihdam edilmesi gibi unsurlar bu etkiye arttırmaktadır (Özdemir, 2007). Bu etki ve değişimlerin sonucunda ortaya çıkan durum, toplumsal taşıma kapasitesiyle açıklanmaktadır.

Toplumsal taşıma kapasitesi, herhangi bir turizm destinasyonundaki turistlerin varlıkları ve davranışları karşısındaki bölge halkının tolerans seviyesi veya başka turistler tarafından kabul edilebilir kalabalıklaşma derecesi olarak tanımlanmaktadır (O'Reilly, 1986: 256). Bir başka ifadeyle, turistlerin fonksiyonlarının yerel aktivitelere zarar vermemesi olarak belirtilen taşıma kapasitesi; Mathieson ve Wall, (1982) tarafından yerel halkın turistlerin varlığına karşı kabullenme seviyelerindeki azalma olarak tanımlanmaktadır.

Kaya, (1997: 58), toplumsal taşıma kapasitesini, “*ziyaret edilen bölge halkının, turistlerin davranışları ve huzuru için göstereceği hoşgörü düzeyi ve turistlerin kalabalıklaşma derecesinin diğer turistler tarafından kabul edilmeye hazır olduğu seviye*” olarak ifade etmektedir. Byron ve Costa, (2013: 89) ise toplumsal taşıma

kapasitesini, turizmin sosyal etkileri tersine çevirmeksizin gelişebilme becerisi olarak tanımlanmaktadır.

Toplumsal taşıma kapasitesi temelde iki bileşenden oluşmaktadır. Bunlardan ilki yerel toplumun katlanabileceği, herhangi bir sosyal olanağına zarar vermeyecek seviyedeki maksimum turist sayısı olarak tanımlanmaktadır. İkincisi ise, turistlerin başka bir destinasyona yönelmeden önceki kabul edilebilir seviyedeki deneyim kalitesi olarak tanımlanmaktadır (Tran vd., 2007: 81).

Fennell, (2002: 48) toplumsal taşıma kapasitesini, yerel halkın turistlerin varlığından rahatsız olma seviyesi olarak tanımlamaktadır. Genel olarak bakıldığında toplumsal taşıma kapasitesinin dikkate alınmasının, destinasyonlardaki turizmin düzenli gelişimine katkısı adına önemli bir unsur olduğu söylenebilir. Bölge halkının turizmin gelişiminden sosyal olarak pozitif yönde etkilenmesi, turizme olan desteklerini arttıracaktır.

Toplumsal taşıma kapasitesi, hem ev sahibi toplumun tolerans seviyesi hem de ziyarette bulunan turistlerin deneyim kalitelerini açıklayan bir terim olarak kullanılmaktadır. Kısaca turistlerin deneyimlerini ve ev sahibi toplumun yaşam standartlarını beklenmedik olarak tersine çevirme durumu olarak da tanımlanmaktadır (Saveriades, 2000: 149). Bu faktörler neticesinde, destinasyon yöneticilerinin sürdürülebilir turizmi sağlamaları adına toplumsal taşıma kapasitesini önemle dikkate almaları gerekmektedir.

Ancak bazı önemli turizm destinasyonlarında toplumsal taşıma kapasitesinin sınırının aşıldığı görülmektedir. Bu durum sonucunda, yöre halkının sosyal olanaklarında bazı aksaklıklar meydana gelmekte ve yerel toplumun turizme olan bakışı olumsuz yönde değişmektedir (Akış, 1999; Atay, 2003; Mercan, 2010; Erdemir, 2018). Turizmin gelişmekte olduğu bölgelerde toplumsal taşıma kapasitesinin aşılması pek mümkün gözükmemektedir. Bunun başlıca sebebi, fazla ve plansız yapılanma sonucunda turistlerin bölge halkına sosyal olarak zarar vermeye başlamasıdır. Turizmin olumsuz sonuçlarının meydana gelmemesi adına turizm, sadece ekonomik getirileriyle değil aynı zamanda sosyal etkileriyle de hesaplanmalıdır. Neticede toplumsal (sosyal) taşıma kapasitesi, destinasyon sürdürülebilirliği adına önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

1.3. YAŞAM KALİTESİ KAVRAMI

1.3.1. Yaşam Kalitesi Kavramına Tarihsel Bakış

Yaşam ve yaşamın anlamı yüzyıllardır alimler tarafından kanıtlamaya çalışılmıştır. Alimlerin en önemlileri arasında, “Hayatın anlamı nedir?” ve “Hayatı yaşamının en iyi yolu nedir” sorularını kendilerine soran antik Yunan filozofları gelmektedir. Aristotle (MÖ: 384-322), hayatı anlamayı, refah ve mutluluğa ulaşmayı hedeflemiştir (Cheung, Killingworth ve Nolan, 1997: 80-81).

Filozoflar, dini liderler, yazarlar ve yenilikçiler, binlerce yıldır iyi bir yaşama ulaşmanın yollarını aramışlardır. Tüm bu çabalara ek olarak, modern sosyal bilimin gelişmesi ve daha gelişmiş analiz programlarının artması bireysel refahın da değerlendirilmesine olanak sağlamıştır (Andrews, 1974: 280). İkinci Dünya Savaşı sırasında Varşova’da bulunan ve Yahudi bir filozof olan Tatarkiewicz, mutlulukla ilgili tarihsel değerlendirme yapmıştır. Söz konusu değerlendirmeye göre, filozoflar, mutluluğun erdemli bir hayatı yaşamaktan geldiğini veya mutluluğun kötü bir hayatı yaşamakla sağlanacağını öne sürmektedirler (Sirgy vd., 2006: 357). Yaşam, her dönem farklı manalar ve düşüncelerle, sorgulanmış ve araştırılmıştır.

20. yüzyılın ortalarından itibaren “yaşam kalitesi” ve “refah” konuları hakkındaki araştırmalar artmaya başlamıştır. Yaşam kalitesi alanındaki araştırmalar, sosyal psikoloji, ekonomi, psikoloji, sağlık hizmetleri, tıp ve sosyal bilimler alanlarında ele alınmaya başlanmıştır. Ancak konu ele alınırken genel itibariyle tek noktadan değerlendirilmiş ve diğer alanlar göz ardı edilmiştir (Ruta, Camfield ve Donaldson, 2007: 397-398). Yaşam kalitesinin tarihine bakıldığında disiplinler arası ve güncelliğini koruyan bir konu olduğunu söylemek mümkündür.

Farklı bir bakış açısıyla yaşam kalitesi, temelde makro ve mikro olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır. Makro seviyede yaşam kalitesi, fiziksel ve yapay çevreden oluşmaktadır. Mikro seviyede ise bireyin sosyal, politik ve kültürel algıları olarak tanımlanmaktadır. Bireysel olarak yaşam kalitesi farklı olarak algılanabilmektedir (Kirpalani, 1987: 205). Bu doğrultuda yaşam kalitesi kavramının, tarih boyunca sürekli gelişen ve önemini arttıran bir olgu olarak karşımıza çıktığını söylemek mümkündür.

Yaşam kalitesi, gün geçtikçe tüm toplumlarda refahı arttırmak adına uygulanması gereken bir amaç olmaktadır. 1960'lı yıllarda önemini daha da artıran yaşam kalitesi, bugün Avrupa'daki devletler için sosyal politikanın temel hedefi haline gelmiştir. Artık kaliteli bir yaşam, herkesin hakkı hâline gelmiş dolayısıyla yöneticilerin ve politikacıların insanlara sunması gereken bir unsur olmuştur. Söz konusu yaşam kalitesi hakları içerisinde; eğitim, sağlık, güvenlik, çevre ve toplumsal faaliyetlerin tümüne katılma özgürlüğünü gibi unsurlar bulunmaktadır (Sapançalı, 2009; Coşar, 2014). Herhangi bir toplumda tam manasıyla yaşam kalitesinin sağlanması için tüm unsurların eksiksiz olarak yerine getirilmesi gerekmektedir.

Yaşam kalitesi tarihsel sürecini, sürekli gelişerek ve değişerek devam ettirmektedir. Gelişmiş toplumlar için yaşam standartları seviyesi gün geçtikçe artarken, gelişmekte olan toplumlarda ise asgari şartların sağlanması yeterli olarak görülmektedir. Bu durum neticesinde, yaşam kalitesinin tüm toplumlar ve farklı disiplinlerdeki bilim dalları için önemini giderek artırdığını söylemek mümkündür.

1.3.2. Yaşam Kalitesi Tanımları

Bireyin ve toplumun genel durumunu ifade eden yaşam kalitesi hem akademik araştırmalarda hem de günlük olarak kullanımda 70'li yıllarda itibaren önemini arttırmaya başlamıştır. Ancak kavramın genel olarak kabul görmüş anlamını ve temel faktörlerini içeren bir tanım yapılamamıştır. Bu durumun temel sebeplerinin başında, felsefe, sağlık, sosyoloji gibi farklı disiplinlerin yaşam kalitesini, kendi bakış açısına göre değerlendirmesi ve tanımlaması gelmektedir (Sapançalı, 2009: 9-10). Neticede yaşam kalitesi kavramının disiplinler arası bir kavram olduğunu söylemek mümkündür.

Yaşam kalitesi, çok farklı disiplinlerde ve farklı alanlarda ele alındığından dolayı kapsamını gün geçtikçe genişleten bir kavramdır. Yaşam kalitesinin, öneminin arttırmasının başlıca sebebi toplumu etkileyen tüm unsurlarla ilişkide olmasıdır (Kabadayı, 2006: 17). Bu doğrultuda yaşam kalitesi, toplumu oluşturan tüm bireyleri doğrudan ve dolaylı olarak ilgilendiren bir kavramdır.

Yaşam kalitesi, bireysel olarak farklılık göstermesine rağmen temelde bireyin yaşamı algılamasına dayanmaktadır. Kimi birey, yaşamının iyi olmasını maddi

olanaklarının yüksekliğine bağlarken; kimi birey ise sağlığın iyi bir yaşamı getirdiğine inanmaktadır. Temelde yaşam kalitesi, hayatı etkileyen psikoloji, çevre, sağlık gibi birçok unsurdan oluşmaktadır (Gürge, 2018: 1). Ayrıca yaşam kalitesi psikolojik iyi olma hali, sosyal çevre, refah gibi alanları içeren çok boyutlu bir yapı olarak da karşımıza çıkmaktadır (Lin vd., 2002: 380).

Yaşam kalitesi bireyin hem psikolojik hem de fiziksel unsurlarının hepsini kapsayan, toplam refahı ile ilişkili bir kavramdır. Yaşam kalitesi faktörleri, bireyin hayatındaki sorunların sonuçlarından hem etkilenir hem de onları etkiler. Bu nedenle insanların hayatlarındaki sorunlarının belirlenmesinde yaşam kalitesi önemli bir faktör olacaktır (Lamb, 1996: 363). Bu doğrultuda insanların yaşamlarının iyi bir şekilde devam ettirilmesi adına, yaşam kalitesinin değerlendirilmesi gereken bir unsur olduğu açıktır.

Yaşam kalitesi, yaşamda insanın karşılaştığı tüm faktörlere bağlı olarak yaşam memnuniyeti hissi olarak tanımlanmaktadır. Daha geniş bir bakış açısıyla, diğer insanların bireyin yaşamsal faaliyetlerini gerçekleştirmede tehdit edilmediği ve temel ihtiyaçlarının tamamıyla karşılanma durumu olarak da ifade edilmektedir (Meeberg, 1993: 37).

Saxena, Orley ve Whoqol Group, (1997: 263) yaşam kalitesini, “bireylerin sahip olduğu değer sistemleri ve kültürleri kapsamındaki beklentileri, standartları ve kaygılarına bağlı olarak yaşamlarındaki konumlarını algılama şekli” olarak tanımlamaktadır. Yaşam kalitesi genel olarak bireylerin fiziksel sağlığı, bağımsızlık düzeyi, sosyal ilişkileri ve çevreleriyle doğrudan ilişkilidir.

Yaşam kalitesi genel olarak refah ve yaşamdan memnuniyet kavramlarıyla karıştırılmaktadır. Ancak yaşam kalitesi bu kavramlardan farklı olarak bireyin çok boyutlu bir değerlendirilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavram, kültürel olarak bireyin sahip olduğu değerler sistemini ve yaşam koşullarını ilgilendiren tüm unsurları barındırmaktadır. Yaşam kalitesi genel olarak, öznel iyi olma hali olarak adlandırılmaktadır (Haas, 1999: 219).

Bir başka ifadeyle yaşam kalitesi, bireyin mutluluğu, hayat tatmini ve huzurunun yanında, karşısına çıkan zorluklarla başa çıkma becerisi olarak da tanımlanmaktadır. Yaşam kalitesinin aşağıdaki özelliklere sahip olduğu ifade edilmiştir (Calman, 1984: 125).

- Sadece bireysel olarak ele alınan ve değerlendirilen bir kavramdır.
- Hayatın birçok boyutuyla birlikte değerlendirilmelidir.
- Bireysel amaçlar ve hedeflerle alâkalıdır.
- Kişisel gelişimin gerçekleştirilmesi için dikkate alınması gereklidir.
- Bireysel amaçların gerçekçi bir yapıda olması gerekmektedir.

1.3.3. Yaşam Kalitesi Göstergeleri

Göstergeler kullanıldıkları alanlara ve amaçlara göre farklılık göstermektedir. Pozitif olarak adlandırılan göstergelere bakıldığında gösterge değerinin artması, bireyin yaşam kalitesini de doğru orantılı olarak arttıracaktır. Ancak negatif göstergeler baz alındığında gösterge değerinin artmasıyla ters orantılı olarak bireyin yaşam kalitesi de düşmektedir. Ancak her gösterge için, negatif veya pozitif yargısına varmak oldukça güçtür. Elde edilen sonuçlara göre göstergenin hangi yönde olduğu belirlenebilir. Ayrıca göstergeler girdi ve çıktı göstergeleri olarak da sınıflandırılmaktadır (Badem, 2018: 61). Bu kapsamda yaşam kalitesi göstergelerinin de öznel olarak farklılık gösterebildiği sonucuna varılmaktadır.

Birey üzerinde yaşam kalitesini belirleyen faktörler arasında, kişilik durumu ve bireyin sosyokültürel durumu başlıca faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca sağlık durumu da bireyin yaşam kalitesini etkileyen önemli unsurlar arasındadır (Küçükdeveci, 2005: 23-24). Söz konusu faktörler, bireyin yaşamını direkt ve dolaylı olarak etkilemektedir. Neticede yaşam kalitesinin, birey ve toplum için değerlendirilmesi gereken önemli bir unsur olduğu açıktır.

Yaşam kalitesi göstergeleri iki farklı boyutta değerlendirilmektedir. İlk boyut, yaşam kalitesinin nesnel veya öznel ölçülmesine göre farklılaşabileceğini ortaya koymaktadır. Nesnel ölçütler daha çok ekonomik faktörlerle ilgiliyken, öznel ölçütler daha çok bireyin duygu ve düşüncelerini ele almaktadır. Ancak birbirine yakın nesnel koşulları olan iki toplumda, öznel yaşam kalitesinin ölçümleri farklı sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir (Tekeli vd., 2004, Kabadayı, 2006). Bu bilgiler ışığında yaşam kalitesinin tek boyutlu bir kavram olmadığı ve ölçülmesi için farklı değişkenlere ihtiyaç olduğu açıktır.

Yaşam kalitesi göstergeleri, genel olarak dört başlık altında toplanmaktadır. Bunlar ekonomik, çevresel, sosyal ve sağlıkla ilgili göstergeler olarak sınıflandırılmaktadır (Crouch ve Ritchie, 1999; Badem, 2018; Gürge, 2018). Söz konusu göstergelere aşağıda ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

1.3.3.1. Ekonomik Göstergeler

Hankiss, (1983) ekonomik göstergeleri tarihsel olarak değerlendirmiştir. Tarihte ekonomik göstergeler ilk olarak merkantilistler tarafından ortaya konulmuştur. Merkantilistlere göre herhangi bir ülkedeki ekonomik büyüme ile toplumun yaşam kalitesi arasında doğrudan bir ilişki vardır. Merkantilistlerden farklı olarak klasik ekonomistler ise herhangi bir göstereye bakmaksızın ekonomik büyümenin direkt olarak yaşam kalitesini etkileyeceğini ileri sürmüşlerdir (Hankiss, 1983: 25). Sonuç olarak ekonomik göstergelerle yaşam kalitesinin doğrudan bir ilişkiye sahip olduğu söylenebilir.

Hollar, (2003: 97) ve Kowaltowski vd., (2006: 1109) göre ekonomik koşulların en önemli faktörü gelirdir. Bireylerin gelirlerinin artması sağlıklarını, sosyal yaşamlarını ve duygusal seviyelerini etkilemektedir. Ayrıca ekonomik faktörlerin yaşam kalitesini etkileyen en önemli unsurlardan biri olduğu da ortaya konulmuştur. Turizmin, ekonominin en önemli yapı taşlarından biri olduğundan dolayı da yaşam kalitesini etkileyen faktörler arasında olduğu söylenebilir.

Turizm, herhangi bir ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda gelişimini sağlayan en önemli sektörlerden birisidir. Bu sebeple turizm potansiyeline sahip olan, özellikle gelişmekte olan ülkeler adına turizm faaliyetlerinin artırılması hem ekonomik açıdan hem de elde edilen gelirin halka doğru orantılı olarak dağıtılmasıyla yaşam kalitesi arttırılacaktır (Çetintaş ve Bektaş, 2008: 37).

Crouch ve Ritchie'e göre (1999: 138) dünyada, turizmin yerel halkın refahı üzerindeki ekonomik etkisinin önemi gün geçtikçe artmaktadır. Yerel halkın turizmden elde ettiği gelir ve pozitif sosyal sonuçlar, turizmin yaşam kalitesi üzerindeki etkisini olumlu yönde arttırmaktadır. Turizm sektörü, ülkeler adına ekonomik yapı taşlarından olmakla birlikte yaşam kalitesinin de belirleyici unsurlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.3.3.2. Çevresel Göstergeler

Dünya Sağlık Örgütü, yaşam kalitesinin çevresel göstergelerini; “*finansal kaynaklar, özgürlük ve fiziksel güvenlik, sağlık ve sosyal bakım merkezlerine erişebilirlik ve bunların kalitesi, konut çevresi, yeni bilgi ve beceriler kazanma olanakları, boş zamanı değerlendirmek için aktivite olanakları ve katılım, fiziksel çevre ve ulaşım*” faktörlerinden oluştuğunu ortaya koymuştur (Whoqol Group. 1998: 552).

Turizm ve çevre bir bütün olarak ele alınması gereken unsurlardır. Çünkü çevreden bağımsız bir turizm düşünülemez. Ancak, turizm çevre boyutundan ele alındığı zaman sadece bölgedeki turizm faaliyetlerini devam ettirme adına değil, aynı anda bölge halkının yaşam kalitesini arttırmak adına da değerlendirilmelidir (Boz, 2019: 149).

Van Kamp vd., (2003) göre, yaşam kalitesi ele alınırken çevrenin tüm özellikleriyle birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü çevrenin tüm unsurları bölge halkının yaşam kalitesini etkilemektedir.

Tüm bu bilgiler doğrultusunda, yaşam kalitesinin en önemli göstergeleri arasında çevrenin olduğunu söylemek mümkündür. Herhangi bir destinasyonda çevrenin zarar göremeye başlaması, yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilerken doğru orantılı olarak turizmin gelişimini de baltalamaktadır. Sonuç olarak çevrenin sürdürülebilir bir şekilde korunması sağlamak, bölgesel anlamda hem halkın yaşam kalitesini arttıracak hem de turizmin gelişimini pozitif olarak etkileyecektir.

1.3.3.3. Sağlık Göstergeleri

Sağlık kavramı bir bütün olarak yaşam kalitesinin alt boyutu olarak ele alınmaktadır. Ancak bir görüş, bu iki kavramın ayrı ayrı incelenmesi gereken konular olarak görürken, bir başka görüş bu durumu tamamen reddetmektedir. Çünkü gelir seviyesi, çevre, bireysel faktörler ve sosyal unsurlar yaşam kalitesiyle birlikte ele alınırken söz konusu faktörler aynı zamanda bireyin sağlığını etkilemektedir (Eser, 2004: 4-6). Sonuç olarak sağlık ve yaşam kalitesi bir bütün olarak ele alınması gereken kavramlardır.

Dünya Sağlık Örgütü yaşam kalitesi kavramını; “*Hastanın, hem içinde yaşadığı kültürel yapı ve değerler sistemi bağlamında, hem de kendi amaçları, beklentileri, standartları ve endişeleri açısından, yaşamdaki durumu ile ilgili kişisel algısı*” olarak açıklamıştır (Whoqol Group. 1995).

Söz konusu tanıma ek olarak bireylerin sağlığı, fiziksel (hastalıklar), ruhsal (duygusal problemler) ve sosyal (aile ve çevreyle olan ilişkiler) olmak üzere üç başlık altında değerlendirilmektedir (Sapancalı, 2009: 112). Bu kapsamda da yaşam kalitesinin sağlıkla doğru orantılı olarak ilişkili olduğu söylenebilir.

Aghaei, Khayyamnekouei ve Yousefy’e göre, (2013: 572) yaşam kalitesi, yaşam memnuniyeti ve yaşam oryantasyonu genel sağlığın en önemli göstergeleri arasındadır. Ayrıca yaşam kalitesi, bireylerin fiziksel ve psikolojik sağlığını etkileyen unsurlar arasındadır. Araştırma sonuçlarına göre sağlık ve yaşam kalitesinin iç içe geçmiş kavramlar olduğunu söylemek mümkündür. Sağlıksız birinin yaşam kalitesinin artmasının güç olmasına karşın; yaşam kalitesi düşük birinin de sağlığını kaybetme riski oldukça yüksektir.

Literatüre (Andereck ve Nyaupane, 2011; Aref, 2011; Renda vd., 2011 Mathew ve Sreejesh, 2017) bakıldığında turizmin yaşam kalitesini, direkt ve dolaylı olarak etkilediği görülmektedir. Bu durumda turizmin yaşam kalitesiyle birlikte değerlendirilen sağlık faktörlerini etkilediği de düşünülebilir.

1.3.3.4. Sosyal Göstergeler

Sosyal göstergeler kavramı, farklı araştırmacılar tarafından tanımlanmıştır. Sosyal göstergeler bireyin hangi durumda olduğunu, hedeflerimizi ve bu doğrultuda hayata vermiş olduğumuz yönleri açıklayan bir kavramdır. Sosyal göstergeler, genel olarak sosyal istatistikler üzerine kurulmaktadır. Sosyal göstergeler daha çok çıktılar üzerine odaklanmaktadır. Bireyin hayatındaki tüm girdilerin çıktıları, sosyal göstergelerin temelini oluşturmaktadır (Zapf, 2000: 4-5).

Geçmişten günümüze araştırılan sosyal göstergelerin, farklı göstergelerle karşılaştırıldığında zayıf noktalarının olduğu açıktır. Bu durumun ana sebebi, sosyal göstergelerin kimi zaman yanıltıcı bilgiler veriyor olmasıdır. Sosyal değişkenlerin bir diğer sorunu ise, hangi değişkenle hangi faktörün ölçüleceğinin araştırmacılar arasında

tartışma konusu olmasıdır. Bu bilgilere rağmen sosyal göstergelerin güçlü yönleri de vardır. Sosyal göstergelerin farklı bölgelerde ölçülmesi sayesinde araştırmacılar zamanlar, destinasyonlar, ülkeler ve meslek grubu gibi alanlarda rahatlıkla kıyaslama yapabilmektedirler. Farklı bir güçlü yönü ise ekonomik temelli ölçümlerde ortaya çıkarılamayacak olan çevre ve sosyal haklar gibi unsurların ölçülmesini sağlamasıdır (Badem, 2018: 64). Bu kapsamda yaşam kalitesinin ölçümünde, sosyal göstergelerin göz ardı edilmesi mümkün görülmemektedir. Turizm de sosyal bir olgu olduğundan dolayı yaşam kalitesiyle ilişkili olduğu söylenebilir.

Turizm, farklı toplumların seyahatleri ve konaklama esnasında birbirleriyle iletişim kurarak kültürel bir etkileşim sağlamaktadır. Söz konusu etkileşim sonucunda toplumların gelenek, kültür, bilgi ve yaşam tarzlarında çeşitli değişimler oluşmaktadır. Turizm, tüm bu sebeplerden dolayı toplumsal bir olay olarak adlandırılmaktadır. Turizm genel olarak ekonomik bir olay olarak görülmektedir ancak turizmin ulusal ve uluslararası bazda toplumları etkilemesinden dolayı sosyal özellikleri de değerlendirilmelidir (Berber, 2003: 205-206).

Sonuç olarak yaşam kalitesi göstergeleri arasında bulunan sosyal göstergeler aynı zamanda turizmin de bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum turizm ve yaşam kalitesi ilişkisinin farklı yönleriyle incelenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

1.3.4. Yaşam Kalitesi ve Turizm

Herhangi bir bölgede turizmin yaygınlaşmasına bağlı olarak oluşan unsurlar, bölge halkının yaşam kalitesi doğrudan etkilemektedir (Kim, Uysal ve Sirgy, 2013; Styliadis vd., 2014). Söz konusu etki, toplumlara göre farklılık göstermektedir. SDT'ne göre halkın, turizmin gelişimine olan desteğinin artması, bireysel ve toplumsal olarak turizmden algıladığı yararlarla ölçülmektedir. Bu sebeple turizmin gelişmesinden dolayı meydana gelen olumlu ve olumsuz etkilere bağlı olarak, yerel toplumun yaşam kalitelerinin ne oranda etkilendiği hayati derecede öneme sahiptir (Nkemngu, 2015: 1).

Destinasyonlarda turizmin gelişmesine verilen önemin temel sebebi, bölgesel manada faydaları arttırmak ve olumsuz etkileri düşürmektir. Eğer bölgede turizm

olumlu etkiler yaratırsa, halkın yaşam kaliteleri yükselecek ve turizme olan destekleri artacaktır. Ancak olumsuz etkiler ise, halkın turizme olan bakış açısını negatife dönüştürmektedir. Bölgede turizmin gelişiminin devam etmesi adına yerel halkın desteği hayati derecede önem arz etmektedir. Bu kapsamda turizmin, halkın yaşam kalitesi üzerindeki etkisi dikkate alınarak hareket edilmelidir (Türker, Selçuk ve Özyıldırım, 2016: 2). Bölgede turizmin geliştirilmesi adına yapılan tüm faaliyetlerde halkın yaşam kalitesi göz önüne alınmalıdır.

Turizm endüstrisi genel olarak, bölge halkının yaşam koşullarını ve çevresini iyileştirerek yaşam kalitelerinin geliştirilmesinde ve kolaylaştırılmasında etkili olmaktadır (Andereck vd., 2007: 484). Turizmin planlanması daima uzun dönemli ve turizm-halk ilişkisi göz önüne alınarak yapılmalıdır.

Bölge yöneticilerinin uzun dönem planlamada, halkın turizmi desteklemelerinin, yaşam kalitelerinden etkilendiğini göz önüne almalıdırlar. Çünkü bölgede turizmin etkileri, yöre halkının yaşam kalitesini olumlu ve olumsuz yönde etkilemektedir. (Avcı, 2018: 165). Turizm nedeniyle alt ve üst yapının geliştirilmesi, tüm sosyal ve kültürel değerlerin korunması ve faaliyetlerin artması gibi unsurlar halkın yaşam kalitesini pozitif yönde etkilemektedir. Ancak turizmin gelişmesinin sonuçları arasında yer alan, doğal ve tarihi kaynakların erozyona uğratılması, çevre kirliliği ve kalabalık gibi unsurlar da bölge halkının yaşam kalitesini negatif yönde etkilemektedir (Bertan, 2009: 206).

Turizm bölgeye sadece olumlu sonuçlar getirmez. Olumlu sonuçların yanı sıra olumsuz sonuçlara da yol açabilir. Eğer uzun dönemde turizmden elde edilen faydanın sürdürülebilirliğinin sağlanması hedefleniyorsa bölge halkının tam desteğinin alınması gerekmektedir. Bu durum turizmin negatif etkilerinin azaltılması ve pozitif etkilerinin artırılmasıyla sağlanabilir (Eser, Çelik ve Yıldız, 2018: 63). Neticede eğer halkın yaşam kalitesi arttırılırsa turizme olan destek de artacaktır.

Sosyal, ekonomik ve çevresel olmak üzere birçok farklı faktörden oluşan yaşam kalitesi hem turizmden etkilenen hem de turizmi etkileyen bir unsurdur. Kısaca turizmin getirdiği ekonomik ve soyo-kültürel gelişmeler bireyin yaşam kalitesini arttırmakta ve standartlarının yükseldiğini gören bireylerin turizme katkıları ve bakış açıları pozitif yönde artmaktadır (Koçak, 2018: 53-54). Neticede yaşam kalitesi ve turizm, döngü içinde olan iki unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Turizmin uzun vadede planlaması yapılırken turizmin, olumsuz etkilerinin önüne geçilmesinin hedeflenmesi yanında yaşam kalitesine olan pozitif etkileri de düşünölmelidir. Çünkü turizmin bölge halkının yaşam kalitesini yükseltmesi de hayati derece de öneme sahiptir. Bu sebeplerden dolayı turizmin planlaması yapılırken yaşam kalitesi temel faktörlerden biri olarak ele alınmalıdır (Massam, 2002).

Tüm bu bilgiler ışığında turizmin bölge halkının yaşam kalitesi üzerindeki etkilerinin ölçülmesi, turizmi planlayanların amaçlarına ulaşması için önemli bir unsurdur (Aref, 2011: 26). Bu kapsamda bölge halkının yaşam kalitesinin artırılması da turizmin gelişmesi planlanırken göz önünde bulundurulmalıdır.

Turizmin genel olarak pozitif ve ekonomik sonuçları üzerine odaklanılmaktadır. Ancak turizm aynı zamanda negatif ve sosyal sorunları da beraberinde getirmektedir. Turizmin etkilerinden dolayı halkın sosyal olarak zarar görmesi de bunlardan birdir. Sosyal zarar olarak adlandırılan ve yaşam kalitelerini negatif yönde etkileyecek bu tür durumlar, turizmin sürdürülebilir gelişimini sekteye uğratacaktır.

1.4. Toplumsal Katılım Kavramı

Toplumsal katılımın rolü, doğal kaynak yönetimi ve turizmin sürdürülebilir gelişiminde yıllardan beri batı akademik dünyasında kullanılmaktadır. Ayrıca toplumsal katılım kavramı, turizmin planlanmasında da etkin olarak kullanılan faktörlerin başında gelmektedir (Prentice, 1993; Simmons, 1994; Brohman, 1996; Archabald ve Naughton-Treves, 2001; Wang vd., 2010).

Kısaca toplumsal katılım kavramı, toplumun gücü olarak tanımlanmaktadır. Bir başka ifadeyle politik ve ekonomik gücün, gelecek adına planlamada tüm toplum tarafından eşit olarak algılanması ve yönetilmesi olarak da ifade edilmektedir. Toplumsal katılımıda tüm paydaşlar, belirlenen stratejilere ortak olarak katılmaktadır. Bu durum, toplumun da her türlü amaç, plan ve yönetim faktörlerinde söz sahibi olması anlamına gelmektedir (Arnstein, 1969: 216-217).

Birçok araştırmacıya göre toplumsal katılım, demokratik sistemin bir başlangıcı ve toplumun karar verme sürecine katılmasını da sağlayan bir kavramdır

(Prabhakaran vd., 2014). Bu doğrultuda toplumsal katılımın, toplum yararına yapılacak olan her türlü unsur adına kullanılması gerektiği de ortaya çıkmaktadır. Turizmin de toplumları hem ekonomik hem de sosyal olarak etkilediği göz önüne alındığında destinasyon planlamasında toplumsal katılımın ele alınması gerekmektedir.

Toplumsal katılım araştırmacılar tarafından üç farklı düşüncede ele alınmıştır. İlk bakış açısına göre, mükemmel bir toplum yaşamına ve koşullara sahip olan insanlar genel olarak toplumsal katılımdan kaçınmaya meyillidirler. İkinci düşünceye göre toplum, ondan yarar sağladığı sürece destinasyon planlamasına istekli olarak katılım sağlamaktadır. Üçüncü düşünce ise toplumun genel olarak destinasyon planlamasına katılmak istediğini ancak nadiren etkin fırsatlar sağlandığını öne sürmektedir (Riedel, J. A. 1972; Jamal ve Getz, 1995; Zhao ve Ritchie, 2007; Bornhorst, Ritchie ve Sheehan, 2010; Van Niekerk, 2014).

1.5. Toplumsal Katılım ve Turizm

Turizm, yerel halk için sihirli bir değnek olarak görülmektedir. Bunun temel sebepleri, turizmin destinasyondaki ekonomik, sosyal ve pazar alanlarında gelişme sağlamasıdır. Ayrıca turizmin istihdam fırsatları yaratması, kırsal iş alanlarını arttırması, altyapıyı geliştirmesi ve toplumun yerel kültürünü korumasından dolayı da sihirli değnek olarak adlandırılan tanımlamayı hak etmektedir (Stronza ve Gordillo, 2008; Ji, Li ve King, 2015; Mathew ve Sreejesh, 2017; López, vd., 2018). Bu sebeplerden dolayı turizmin gelişimi adına toplumun katılımını sağlamak hayati derecede önem arz etmektedir.

Toplumsal katılım, sürdürülebilir turizmin gelişimi adına mihenk taşı olarak kabul edilmektedir (Lin ve Simmons, 2017: 315). Aynı zamanda turizm, bölgenin doğal ve kültürel mirasını koruması yönünden, toplumun katılımını arttıran unsurlar arasındadır. Turizm bölge değerlerini korudukça yerel halk, hem toplum olarak turizmin gelişimine katılacak, hem de turizmin gelişmesi adına her türlü desteği sağlayacaktır (Rahmawati vd., 2014: 142).

Turizm planlayıcıları, toplumsal katılım kavramını, turizmi planlarken daha etkin ve fazla bir şekilde kullanmalıdırlar. Bunun iki temel nedeni vardır. İlk neden,

turizmin etkilerinin destinasyonda yaşayan yerel halk üzerinde yoğun bir şekilde yaşanmasıdır. İkinci neden ise, yerel halkın gelen turistlere karşı misafirperver bir ortam oluşturmasının gerekliliğidir (Simmons, 1994: 1). Eğer yerel toplum, turistlere karşı istekli olmazsa söz konusu destinasyonda turizmin gelişimi ve sürdürülebilirliği risk altına girebilir.

Toplumsal katılımın turizmin planlamasında bu denli önemli ve gerekli bir kavram olmasına karşın turizm planlayıcıları tarafından yeterli ilgiyi görmemektedir. Genel olarak bakıldığında toplumsal katılım olgusu, pratik uygulamadan ziyade teorik bir kavram olarak kalmaktadır (Tosun, 2002).

Sonuç olarak karşımıza toplumsal katılımın turizmin planlanması ve doğal kaynakların yönetilmesinde nasıl etkin bir şekilde uygulanacağı sorusu çıkmaktadır. Bu kapsamda, bazı araştırmalarda toplumsal katılımın uygulanmasına etki edecek olan faktörler araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar neticesinde motivasyon (motivation), fırsat (opportunity) ve beceri (ability) kelimelerinden oluşan MOA (Motivation, Opportunity, and Ability) modeli ortaya atılmıştır (Jepson, Clarke ve Ragsdell, 2014; Rasoolimanesh vd., 2017). Hung, Sirakaya-Turk ve Ingram, (2011) MOA modelini turizmin gelişmesinde toplumsal katılımın öncüllerini açıklamak adına kullanmıştır. Buna rağmen MOA modeli literatürde yeterli seviyede teorik desteğe sahip değildir. Ayrıca MOA modelinin tam manasıyla öncüllerini açıklayan az sayıda araştırma vardır.

Timothy, (1999: 387) ise turizmde toplumsal katılımı, karar sürecinde yer alma ve turizm gelirlerinden yararlanma olarak iki bakış açısıyla değerlendirmiştir. İlk bakış açısına göre, bölge halkının ve diğer tüm paydaşların karar verme sürecinde yer alma ve söz haklarına sahip olmasıdır. İkinci bakış açısına göre, yerel halk ne kadar turizmden gelir ve yarar sağlarsa turizme olan toplumsal katılım o kadar artacaktır. Ancak yerel halkın turizmden olumsuz olarak etkilenmeye başlaması, söz konusu durumu tersine çevirerek yerel halkın, turizme olan katılımı düşecek ve hatta bölgede turizmin varlığını bile istemeyecek konuma geleceklerdir.

Toplumsal katılımın, uzun dönemde etkinliğini arttırmak ve turizmin sürdürülebilirliğine olan katkısını da devam ettirmek adına karar vericilerin, bölge yöneticilerinin, paydaşların ve turizmi geliştiricilerin değişiklikler yapması gerekmektedir (Wang vd., 2010). Söz konusu değişiklikler, bölge halkının yararına

olacak şekilde düzenlenmeli ve alınacak her kararda söz hakları olmalıdır. Eğer bunlar gerçekleşir ve turizmin gelişmesinde toplumsal katılım sağlanırsa turizmin bölge halkına olan katkısı artacak ve sürdürülebilir bir turizm oluşturulacaktır.

Lin ve Simmons'a (2017) göre, toplumsal katılım, turizmin planlamasında ve uygulamasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu durumla doğru orantılı olarak Van Niekerk, (2014) ise toplumsal katılımın, turizmin gelişmesinin planlamasıyla doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Tüm bu bilgiler ışığında turizmin gelişiminin planlamasında, toplumsal katılımın, dikkate alınması gereken bir unsur olduğu açıktır. Ayrıca toplumsal katılımın öncülleri ve sonuçları da araştırılması gereken konular arasındadır.

1.6. Turizmin Gelişimine Yönelik Destek Kavramı

Turizmin gelişmeye başladığı destinasyonlarda, turizme karşı olan tavır ve tutumların belirlenmesinde ve turizme ayrılacak olan bölümlerin planlamasında üç taraf aktif olarak rol almaktadır. Söz konusu taraflar bölge halkı, girişimciler ve yerel yönetimlerden oluşmaktadır. Destinasyonda meydana gelen turizmin gelişimi, sadece turistleri ve turizmde çalışanları etkilemekle kalmamakta aynı zamanda bölge halkını da etkilemektedir. Ancak bölge halkı turizmin planlanmasında ve oluşturulmasında aktif olarak rol almamaktadır (Bolzoni, 2013: 20). Turizmin sosyal ve kültürel etkileşimi göz önüne alındığında halkın desteğini almak oldukça önemlidir.

Herhangi bir turizm geliştirme projesinin başarısı adına, yerel halkın iş birliği ve istekli olması hayati derecede öneme sahiptir. Ayrıca yerel toplumun desteğini almak, işletmeler ve bölgesel anlamda politikacılar adına da önem arz etmektedir (Dyer vd., 2007; Nunkoo ve Gursoy, 2012; Lee, 2013; Stylidis vd., 2014). Yerel halkın desteği olmadan turizmin planlanmasından ziyade söz konusu planların sağlıklı bir şekilde uygulanması oldukça güçtür.

Hanafiah, vd., (2013: 799) göre turizmin sürdürülebilir gelişiminde yerel toplumun desteğinin alınması, turizm endüstrisinin başarısı adına hayati derecede öneme sahiptir. Yerel halkın desteği, turizmin başarılı bir şekilde gelişmesi ve uygulanması adına ilk adım olarak görülmektedir. Başka bir ifadeyle yerel halkın

toplumsal aktivitelere direkt olarak katılması, turizme olan desteklerini ve toplumsal gelişimi arttıracaktır.

Yerel halkın tamamı, turizme karşı pozitif tavırda olduğunda turistlere karşı daha istekli olurlar ve sonuç olarak turizmin gelişimini desteklerler. Söz konusu destek, bireysel olarak gelirin artması ve yaşam standartlarının artmasıyla daha da genişlemektedir. Toplumsal yararın devam etmesi, bölge halkının turizmin gelişiminin gelecekteki desteğini arttırarak devam etmesini sağlayacaktır (Siu, Lee ve Leung, 2013; Sharma ve Gursoy, 2015).

Sonuç olarak turizmin bölgede varlığını devam ettirebilmesi adına yerel halkın desteğinin önemi açıktır. Ayrıca turizm planlayıcıları da bölge halkının turizme olan desteklerini anlamak adına demografik özellikleri de ele almalıdırlar (Sinclair 2017: 11). Bununla birlikte araştırmacıların yerel halkın turizme yönelik bakış açılarını belirlerken ele aldıkları temel değişkenler ise birbirinden farklılık göstermektedir. Söz konusu faktörler Tablo 1’de ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 1: Araştırmacılar Tarafından Yerel Halkın Turizme Yönelik Bakış Açısını Belirleyen Faktörler

Faktörler	Araştırmalar
Dışsal Faktörler	
Bölge Halkının Destinasyonun Gelişimindeki Rolü veya Aşamaları- Turizmin Gelişim Evreleri	(Duffield ve Long, 1981; Madrigal, 1993; Johnson, Snepenger ve Akis, 1994; Gilbert ve Clark, 1997; Yoon, Chen ve Gursoy, 1999; Dogan, 1989)
Turist Tipleri	(Dogan, 1989)
Mevsimsellik	(Rothman, 1978; Belisle ve Hoy, 1980; Sheldon ve Var, 1984)
İçsel Faktörler	

Yerel Halkın Yaşam Alanlarının Destinasyonlara Olan Uzaklığı	(Belisle ve Hoy, 1980; Tyrrell ve Spaulding, 1984; Sheldon ve Var, 1984; Long, Perdue ve Allen, 1990)
Turizme Yönelik Yerel Halkın İlgisi	(Brougham ve Butler, 1981; Ap, 1992)
Ekonomik Açıdan Turizme Olan Bağımlılık	(Thomason, Crompton ve Kamp, 1979; Brougham ve Butler, 1981; Tyrrell ve Spaulding, 1984; Ap, 1990; Caneday ve Zeiger, 1991; Lankford, 1994; Haralambopoulos ve Pizam, 1996)
Yerel Halkın Destinasyondaki İkamet Süresi	(Brougham ve Butler, 1981; Sheldon ve Var, 1984; Ross, 1992; Madrigal, 1993; Lankford, 1994; Yoon, Chen ve Gursoy, 1999)

Kaynak: Andriotis, K. ve Vaughan, R. D. (2003). "Urban Residents' Attitudes Toward Tourism Development: The Case Of Crete", *Journal Of Travel Research*, C: 42, No: 2, ss. 172-185.

Tablo 1 incelendiğinde bölge halkının turizmin gelişimine yönelik desteğini etkileyen faktörler içsel ve dışsal faktörler olmak üzere iki başlık altında toplanmıştır. Dışsal faktörler arasında bölge halkının rolü, turizmin gelişim evreleri, turist tipleri ve mevsimsellik yer almaktadır. İçsel faktörler ise, yerel halkın destinasyona olan uzaklığı, yerel halkın turizme olan ilgisi, ekonomik açıdan turizme olan bağımlılık ve yerel halkın destinasyonda olan ikamet süresi olmak üzere dört temel başlıkta ele alınmıştır.

Sonuç olarak turizmin herhangi bir bölgede gelişmesi adına yerel halkın desteğini almanın hayati derecede önemli olduğu söylenebilir. Çünkü yerel halk bölge turizminin en büyük paydaşlarından biridir.

1.7. İlişkili Teoriler

Araştırmaların planlanması ve uygulamasında değişkenler arasındaki ilişkilerin teoriler kapsamında açıklanması gerekmektedir. Bunun temel sebebi, teorilerin değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koymasıdır (Kerlinger, 1973: 9; Gürlek ve Tuna, 2019). Buna göre araştırmanın teorik arka planına bu bölümde yer verilmiştir.

Literatür incelendiğinde yerel halkın turizme yönelik bakış açısını inceleyen teoriler arasında araştırmanın amaçları doğrultusunda iyi yansıtan SDT, (Gursoy ve Kendall, 2006; Dyer vd., 2007; Zhou ve Ap, 2009; Látková ve Vogt, 2012; Nunkoo, 2016; Kang ve Lee, 2018; Shakeela ve Weaver, 2018) Butler destinasyon yaşam döngüsü teorisi (Cole, 2012; Çalık, 2014; Tang, Zhong ve Ng, 2017; Güney ve Somuncu, 2018) ve Doxey tolerans modeli (Diedrich ve García-Buades, 2009; Vargas-Sanchez, Porrás-Bueno, ve De Los Ángeles, 2011; Zaidan ve Kovacs, 2017; Oflaz vd., 2018; Ünal ve Yücel, 2018; Ma, Dai ve Fan, 2020) ele alınmıştır. Söz konusu teorilerle birlikte oluşturulan araştırmanın arka planı aşağıda kapsamlı olarak açıklanmıştır.

1.7.1. Sosyal Değişim Teorisi (SDT)

SDT sosyoloji ve sosyal psikoloji alanında oldukça popüler bir konudur. Ayrıca değişim sürecindeki sosyal davranışı en iyi şekilde vurgulayan en eski teorilerden biridir (Homans, 1958). Ayrıca SDT farklı aktörler arasında maliyetlerin ve ödüllerin değişimine ve karşılıklı dağıtımına odaklanarak bir etkileşim analizi sağlamaktadır (Pollard ve Mitchell, 1972).

SDT Ap, (1992) tarafından “*etkileşim durumunda bireyler ve gruplar arasındaki kaynak değişimini anlamaya yönelik olarak geliştirilen bir sosyal teoridir*” şeklinde tanımlanmıştır. SDT’nin temel ilkesi, karşılıklı kurulan ilişki, bir tarafın pozisyonuna bağlıysa devam etmesi oldukça zordur (Searle, 2000: 139).

SDT’nin turizm alanında ilk kullanımı (Perdue, Long ve Allen 1990: 587) araştırmasına dayanmaktadır. Perdue vd., araştırmalarında SDT’nin turizmle birlikte kullanımına kısaca değinmişlerdir. Pollard ve Mitchell, (1972), göre SDT’nin iki aktör

arasındaki değişimde maliyet ve ödüllerin dikkate alınması yargısını toplumsal taşıma kapasitesi açıklamaktadır.

Turizm sektörü açısından ele alındığında SDT, bireyin, turizmin topluma kattıklarına bakarak halkın turizme karşı tutumunu ve turizmin gelişimine yönelik destek seviyesini belirleyeceğini öngörmektedir. Bir toplumda değişimin olması için turizm sektörü söz konusu bölgede etkilerini gösteriyor olmalıdır. Bölge halkı tarafından turizmin geliştirilmesi, tanıtılması ve turistlerin ihtiyaçlarına cevap verilmesi gerekmektedir. Bazı turizm destinasyonlarında bölge halkı turizmden yarar sağlarken bazılarının da ise olumsuz yönde etkilenmektedir. Tam bu noktada SDT'nin varsayımı ortaya çıkmaktadır. Bölge halkı, ilişki sonucunda oluşan maliyet ve elde ettikleri yarar arasındaki duruma göre söz konusu ilişkiyi değerlendirmektedir. Eğer birey, turizmden pozitif olarak etkileniyorsa turizme karşı olan tavrı doğru orantılı olarak olumlu olacaktır. Ancak birey, turizmden negatif olarak etkileniyorsa turizme olan tutumu da aynı şekilde olumsuz olacaktır (Ap, 1992; Jurowski, Uysal ve Williams, 1997; Lindberg ve Johnson, 1997; Gursoy, Jurowski ve Uysal, 2002, McGehee ve Andereck, 2004). Neticede SDT, bölge halkının turizme karşı olan desteğini, algılamasını ve tutumlarını ölçmek amacıyla genel kabul gören ve kullanılan bir teoridir.

Yerel halkın turizm sonucunda algılamış olduğu ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel etkenler, halkın turizmin gelişimine olan desteğinde önemli bir rol oynamaktadır (Milman ve Pizam, 1987; Yoon, Gursoy ve Chen, 2001; Ko ve Stewart, 2002; Jurowski ve Gursoy, 2004). SDT, yerel halkın söz konusu etkilerden pozitif çıktılar elde etmesi, onların turizme olan desteklerini arttıracaklarını ortaya koymaktadır (Teye, Sirakaya ve Sönmez, 2002: 679).

Bir başka bakış açısına göre, turizmin gelişimden olumlu olarak etkilenen bölge halkı, turizme karşı pozitif tutum ve davranış geliştirirler. Bu sebeple bölge halkı, turizmin gelişimini desteklemektedir. Ancak turizmin meydana getirmiş olduğu sosyal değişim sonucu, bölge halkı problemlerle karşılaşılıyorsa turizmin gelişiminin karşısında durmaktadır (Kang ve Lee, 2018: 311).

SDT, bölge halkının turizmin gelişimine karşı göstermiş olduğu aksiyonları açıklamaya çalışan genel kabul görmüş olan bir teoridir. Ayrıca SDT ampirik ve

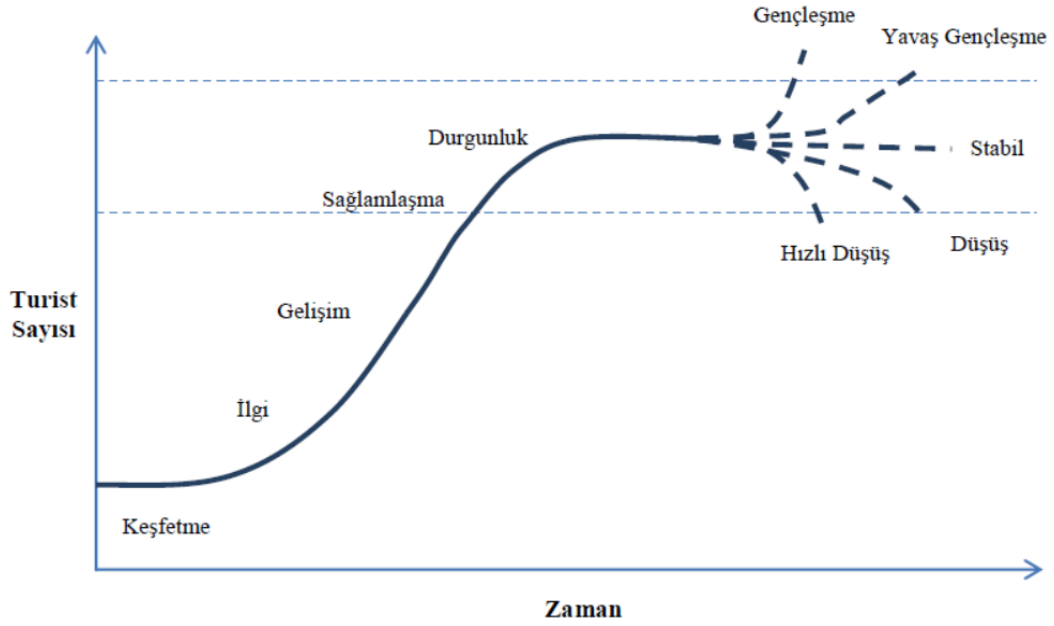
psikolojik çıktıları ortaya koymasıyla da literatüre farklı bir bakış açısı kazandırmaktadır (Nunkoo ve Ramkissoon, 2011; Prayag vd., 2013).

SDT'nin turizm araştırmaları üzerindeki etkinliği devam etmektedir. Literatüre (Andereck ve Vogt, 2000; Andriotis ve Vaughan, 2003; Waitt, 2003; Gursoy ve Kendall, 2006; Zhou ve Ap, 2009; Nunkoo, 2016; Shakeela ve Weaver, 2018) bakıldığında birçok araştırmanın SDT üzerine kurgulandığı görölmektedir. Tüm bu bilgiler kapsamında SDT'nin turizm alanında kullanılmasının araştırmaya ve literatüre katkı sağlayacağı açıktır. Bu kapsamda mevcut araştırmada, yerel halkın turizme karşı bakış açısı farklı değişkenlerle ele alınarak SDT kapsamında değerlendirilmiştir.

1.7.2. Butler Destinasyon Yaşam Döngüsü Teorisi

Yaşam döngüsü modeli, destinasyona gelen turist sayısı ve bölgenin alt yapısı değerlendirilerek Butler (1980) tarafından geliştirilmiştir. Söz konusu model keşif, ilgi, gelişim, sağlamlaşma, durgunluk ve düşüş veya gençleşme aşamalarından oluşmaktadır. Butler destinasyon yaşam döngüsü modeli şekil 3'te verilmiştir (Butler, 1980; Agarwal, 1997; Avcıkurt, 2017; 35).

Şekil 3: Destinasyon Yaşam Döngüsü Eğrisi (Butler, 1980).

Şekil 3 kapsamında ele alınan destinasyon yaşam döngüsü teorisinin keşfetme (exploration), ilgi (involvement), gelişim (development), sağlama (consolidation), durgunluk (stagnation), düşüş (decline) veya gençleşme (rejuvenation) altı aşama yedi olasılıktan oluşan aşamaları, aşağıda ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır (Butler, 1980):

Keşfetme aşaması: Bölgede turizmin yeni yeni canlanmasında oluşan aşamadır. Bu aşamada destinasyona gelen ziyaretçilerin istek ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte turistik tesis mevcut değildir. Keşfetme aşamasında turizmin etkileri, destinasyon halkı üzerinde hissedilmemektedir.

İlgi aşaması: Turizmin bölgede olan etkinliği arttıkça yerel halk, yatırımlarını turistik ürünlere yapmaktadır. Bu durum, bölge halkıyla turizm sektörü arasındaki etkileşimin başladığının göstergesidir. İlgi aşamasında destinasyona gelen turist sayısı düzenli olarak artmakta ve turizm sezonu oluşmaya başlamış olmaktadır. Turizmin artması, destinasyonun tüm paydaşlarının, alt yapının geliştirilmesi fikrini desteklemesini sağlar.

Gelişim aşaması: Destinasyon artık turizm pazarındaki yerini almıştır. Bu durum bölgeye dışarıdan yatırımcılar gelmesine ve bu yatırımcıların, turizm adına yatırımlar yapmaya başlamasını sağlamaktadır. Sonuç olarak destinasyondaki istihdam oranı sürekli bir artış göstermektedir. Yatırımcıların gelmesi ve turistik

işletmelerin artması, çevreye zarar verebilir ve bu durum bölge halkında memnuniyetsizlik yaratabilir. Ayrıca destinasyona gelen turist sayısı, yerel halkın önüne geçebilir.

Sağlamlaşma aşaması: Turist sayısındaki artış oranı, hızını kaybetmesine karşın toplam ziyaretçi sayısı artmaya devam etmektedir. Bölgeye gelen toplam turist sayısı yerli halkın toplamını geçmektedir. Destinasyonun ekonomisi, turizm sektörüne bağımlı hâle gelmeye başlar. Bölgede turist sayısının arttırılması adına gerçekleştirilen pazarlama faaliyetleri, önemli ölçüde artış göstermektedir. Büyük şirketlerin bölgede varlığı artarak devam eder ve yerli halk bu durumdan rahatsızlık duymaya başlar.

Durgunluk aşaması: Turizmin meydana getirdiği tüm göstergelerde, taşıma kapasitesinin aşıldığı görülmektedir. Taşıma kapasitesinin aşılması destinasyonda sosyal, ekonomik ve çevresel sorunlara yol açmaktadır. Destinasyonun doğal ve turistik değerleri çekiciliğini kaybetmeye başlamıştır. Trafik sorunları, çevre kirliliği ve gürültü gibi sorunlar oluşmaya başlar. Tüm bunların sonucunda destinasyon bilinirliğini korurken cazibe merkezi özelliğini gün geçtikçe kaybetmektedir.

Son aşama düşüş ve gençleşme aşamalarından oluşmaktadır. İlk olarak düşüş aşamasında; destinasyon gün geçtikçe değerini kaybetmeye devam eder ve gelen turistlerin memnuniyet oranları da düşmektedir. Turistik işletmelerin zarar etmeye başlaması işletmelerin kapatılmasına ve turizm potansiyelinin azalmasına sebep olmaktadır. Bölge bir turistik destinasyondan ziyade, günübirlik gezilerin yapıldığı bir bölge hâlini almaktadır.

Gençleşme aşaması: Bölge halkının turizme karşı olan ilgisinin tekrardan artmaya başladığı dönemdir. Söz konusu dönemin sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi adına iki seçenek vardır. İlk seçenekte, yapay turistik ürünler üretilerek cazibe merkezi olmaya devam edilebilir. İkinci seçenekte ise, doğal ve tarihi yerler düzenlenerek yeniden turizme kazandırılabilir. Gençleşme aşamasında, bölge ilk turizmin gelişim aşamasına göre daha hızlı bir şekilde gelişebilir ve bölge halkına yarar sağlayabilir.

Butler, (1980) ortaya atmış olduğu destinasyon yaşam eğrisi modeli turizm araştırmaları için bir teorik arka plan oluşturmaktadır. Literatüre (Cole, 2012; Çalık, 2014; Tang, Zhong ve Ng, 2017; Güney ve Somuncu, 2018) bakıldığında farklı araştırmalarda söz konusu teori yerel halk, turistler ve destinasyonlardaki değişmeleri

incelemek adına kullanılmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda araştırmada, taşıma kapasitesinin aşılmasının, destinasyon yaşam döngüsünde düşüşe neden olacağı ve bu durumun da yerel halkın turizme bakışını ve yaşam kalitesini negatif yönde etkileyeceği hipotezi kurgulanmıştır.

1.7.3. Doxey Tolerans (İrridex) Modeli

Turizmin gelişmesinin yerel halk üzerindeki etkilerini değerlendiren bir başka önemli model ise Doxey (1975) tarafından geliştirilen tolerans modelidir. Doxey herhangi bir turist destinasyonundaki yerel halk ile turizmin sürdürülebilir gelişimi arasında bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Söz konusu modelde destinasyona gelen turist sayısının artmasıyla birlikte, yerel halkın turizme olan bakış açısının negatif yönde deđiştđi görülmektedir. Ayrıca modelde turizmin psikolojik ve sosyo-kültürel etkileri değerlendirilmektedir (Yılmaz ve Filiz, 2017: 1804).

Doxey tolerans modelinin temelinde, destinasyonda yaşayan yerel halkın turizmin sonuçları neticesinde sosyal olarak etkilenmeleri vardır. Ayrıca söz konusu etkilerden meydana gelen davranış değişikleri de açıklanmaktadır. Modelde, bölge halkının turistlerle olan etkileşimi sonucu oluşan stresin aşamaları ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. Model mutluluk, ilgisizlik, kızgınlık ve kin (nefret) olmak üzere dört farklı stres aşamasından oluşmaktadır (Mathieson ve Wall, 1982).

Doxey (1975) tolerans modeli tüm aşamalarıyla birlikte Tablo 2’de ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Tablo 2: Yerel Halkın Turistlere Yönelik Tutum Evreleri

EVRELER	ÖZELLİKLER
MUTLULUK	<i>“Yerel halk turizmin gelişiminden memnundur. Yabancıların gelmesi hoş karşılanır ve karşılıklı tatmin hissi ön plandadır.”</i>
İLGİSİZLİK	<i>“Turist sayısı arttıkça ve sektör geliştikçe yerel halk, turistleri ticari obje olarak görmeye başlar. Turistler kazanç kapısı olarak görülmeye başlar ve ilişkiler resmileşir.”</i>
KIZGINLIK(ÖFKE)	<i>“Turizm sektörü doyum noktasına yaklaştığında veya yerel halkın eldeki donanımları artmaksızın artan sayıda turistlere hizmet edemeyeceği bir düzeye gelindiğinde, yerel halkta turistlere bir öfke ve kızgınlık duyulmaya başlar.”</i>
KİN (NEFRET)	<i>“Turistlere duyulan kızgınlık en üst düzeye gelmiştir. İnsanlar bütün kötü şeylerin kaynağı olarak turistleri görmeye başlarlar. Gençlerin kötü alışkanlıkları, vergilerin yükselmesi ve yöredeki tüm olumsuzlukların kaynağı olarak turistler gösterilir.”</i>

Kaynak: (Doxey, 1975; Mathieson ve Wall, 1982: 138).

Literatürde (Diedrich ve García-Buades, 2009; Vargas-Sanchez, Porrás-Bueno, ve De Los Ángeles, 2011; Zaidan ve Kovacs, 2017; Ünal ve Yücel, 2018; Ma, Dai ve Fan, 2020) Doxey (1975) tolerans modelinin birçok araştırma için kuramsal bir alt yapı oluşturduğu görülmektedir. Bölgede turizmin artması zamanla halkın olanaklarını kısıtlayarak bölgesel anlamda negatif bir etki yaratmaktadır. Araştırmada ise bu negatif etki, toplumsal taşıma kapasitesinin aşılmasıyla açıklanmıştır. Sonuç olarak araştırmanın teorik arka planı, Doxey (1975) tolerans modeli çerçevesinde oluşturulmuştur.

2. BÖLÜM

LİTERATÜR VE ARAŞTIRMA

İlgili bölümde toplumsal taşıma kapasitesi, toplumsal katılım, yaşam kalitesi ve turizmin gelişimine yönelik destek kavramlarıyla ilgili literatür taraması ve bu doğrultuda oluşturulan hipotezlere yer verilmiştir. Ayrıca bölümün ikinci kısmında araştırmanın modeline ayrıntılı olarak değinilmiştir.

2.1. LİTERATÜR VE ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ

Literatür taraması sonucunda söz konusu kavramların birlikte ele alındığı araştırmalar ve hipotezler aşağıdaki şekildedir;

Bertan, (2009) Pamukkale bölgesinde gerçekleştirmiş olduğu araştırmada, turizmin çevre üzerindeki etkileriyle, turizmin gelişimine yönelik destek arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamıştır. Elde edilen sonuçlara göre, turizmin olumlu etkilerinin, turizmin gelişmesinin desteklenmesinde önemli paya sahip olduğu belirlenmiştir.

Hanafiah, vd., (2013) turizmin gelişmesi, yerel toplum üzerindeki etkilerinden dolayı iki ucu keskin kılıç olarak ifade edilmektedir. Toplumun pozitif tavırları turist memnuniyeti üzerinde etkilidir. Bu sebeplerden dolayı Malezya'nın Tiomand adasında gerçekleştirilmiş olan bu araştırmada yerel halkın turizmin gelişimine yönelik desteği ölçülmeye çalışılmıştır. Sonuçlar incelendiğinde ada sakinleri, elde ettikleri bireysel yarardan dolayı turizmin gelişmesini desteklemektedirler. Turizmin gelişmesi ve düzenli olarak büyümesinde yerel halkın desteğinin önemi açıkça ortaya çıkmıştır.

Çalık, (2014) Beypazarı'nda gerçekleştirdiği araştırmada, sosyal taşıma kapasitesinin ölçülmesini amaçlamıştır. Yerel halktan 390 kişiye ulaşılan araştırmada hem halk hem de turist gözünden sosyal taşıma kapasitesinin aşılmadığı belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, Beypazarı'nın turizmi sürdürülebilir düzeydedir.

Türker ve Türker (2014), Türkiye'de bulunan Dalyan bölgesindeki yaptıkları araştırmada turizm etkilerini oluşturan faktörlerin, turizm desteği üzerindeki etkilerini

araştırmışlardır. Elde edilen sonuçlar, turizmin sosyal ve kültürel etkilerinin turizm desteğini etkileyen en önemli faktörler olduğunu göstermektedir.

Stylidis vd., (2014) araştırmalarında, yerel halkın yer imajı algılarının, turizmin gelişimine yönelik desteklerine etkisini ölçmeyi amaçlamışlardır. Elde edilen sonuçlar, yerel halkın algılamış oldukları ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel etkilerin, turizmin gelişmesine olan desteği arttırdığını göstermiştir.

Chen ve Teng, (2016) araştırmalarında, turistlerin bakış açılarına göre yüksek derece kullanılan bir turistik sahilde, taşıma kapasitesini değerlendirmişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre sahillerin temizliği, güvenlik, bilgilendirme ve kalabalık, turistler gözünde önemli bir unsur olarak ortaya çıkmıştır. Sahil yöneticilerinin, taşıma kapasitesinin aşılması adına, gelen kişi sayısını belirli seviyede tutmaları gerektiği de araştırmaların sonuçları arasındadır.

Xu vd., (2016) şarap rotaları, dünya genelinde hızlı gelişmesine rağmen turizm literatüründe gerekli ilgiyi görmemektedir. Bu kapsamda araştırmada, şarap turizminin gelişmesinin kişisel yarar ve topluma etkisinin halk tarafından nasıl algılandığı değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlar, halkın kişisel yarar ve topluma etkisi bakımından şarap turizminin gelişimine etkisi konusunda nötr olduğunu göstermiştir.

Moghavvemi vd., (2017) halkın kişiliği ve ziyaretçilere bakış açısı, turizmin gelişimine yönelik destekte önemli rol oynamaktadır. Malezya'nın iki turizm bölgesinde gerçekleştirilen bu araştırmada, halkın kişilik, duygusal dayanışma ve toplum bağlılığının turizm ve turizmin gelişimine yönelik desteklerine yapmış olduğu etki araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar, halkın sempatik anlayışı ve konukseverliğinin, turizmin gelişimine katkıda güçlü faktörler olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca erkek ve bayanlar arasında farklı kişilik özelliklerine göre turizmin gelişimine yönelik desteğin olduğu da belirlenmiştir.

Sinclair, (2017) Jamaika'da gerçekleştirdiği araştırmada, yerel halkın demografik değişkenleri ile turizmin gelişimine yönelik destekleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Sonuçlara göre kadınlar, erkeklere göre turizmin gelişmesini daha fazla desteklemektedir. Ayrıca 18-25 yaş arasındaki siyahi kökenlilerin turizmin gelişmesini daha fazla desteklediği belirlenmiştir.

Kang ve Lee, (2018) araştırmalarında turizmden olumlu yönde etkilenen bölge halkının, turizme karşı olumlu tavırlara sahip olduklarını ortaya koymuşlardır. Ayrıca,

bölge halkının turizmden olumsuz olarak etkilenmesinin, turizme yönelik desteklerini de olumsuz yönde değiştireceği sonuçlar arasındadır.

López vd., (2018), Peru'nun turizm destinasyonlarının başında gelen Trujillo kentinde, turizmde sürdürülebilirliğin sağlanmasında halkın tutum ve davranışlarını ölçmeyi hedefleyen bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre, halkın algılamış olduğu yararın, halkın katılımına göre turizmin sürdürülebilirliği üzerinde daha fazla etkisinin olduğu ortaya çıkmıştır.

Kılıç ve Seçilmiş, (2018) Eskişehir ilinde gerçekleştirdikleri araştırmalarında psikolojik ve toplumsal taşıma kapasitesi birlikte ele alınmıştır. Araştırma sonuçları, Eskişehir'de toplumsal taşıma kapasitesinin ve psikolojik taşıma kapasitesinin aşılmadığını göstermektedir. Bölgede turizmin gelişmesinin hem halk hem de turistler açısından herhangi bir soruna yol açmadığı da sonuçlar arasındadır.

Turizm sektörü açısından ele alındığında SDT, bireyin, turizmin topluma kattıklarına bakarak turizme karşı tutumunu ve turizmin gelişimine yönelik destek seviyesini belirleyeceğini öngörmektedir. Bir toplumda değişimin olması için turizm sektörü söz konusu bölgede etkilerini gösteriyor olmalıdır. Bölge halkı tarafından turizmin geliştirilmesi, tanıtılması ve turistlerin ihtiyaçlarına cevap verilmesi gerekmektedir. Bazı turizm destinasyonlarında bölge halkı turizmden yarar sağlarken bazılarının da ise olumsuz yönde etkilenmektedir. Tam bu noktada SDT'nin varsayımı ortaya çıkmaktadır. Bölge halkı, ilişki sonucunda oluşan maliyet ve elde ettikleri yarar arasındaki duruma göre söz konusu ilişkiyi değerlendirmektedir. Eğer birey, turizmden pozitif olarak etkileniyorsa turizme karşı olan tavrı doğru orantılı olarak olumlu olacaktır. Ancak birey, turizmden negatif olarak etkileniyorsa turizme olan tutumu da aynı şekilde olumsuz olacaktır (Ap, 1992; Jurowski, Uysal ve Williams, 1997; Lindberg ve Johnson, 1997; Gursoy, Jurowski ve Uysal, 2002, McGehee ve Andereck, 2004). Bu doğrultuda toplumsal taşıma kapasitesinin aşılması hem bölge halkının turizmin gelişimine yönelik desteklerini hem de toplumsal katılım seviyelerini olumsuz yönde etkilemesi SDT teorisi çerçevesinde kurgulanmıştır.

Taşıma kapasitesiyle ilgili olarak yapılan literatür taraması sonucuna göre, taşıma kapasitesi genel olarak turistler gözünden veya sayısal olarak ölçülmeye çalışılmıştır (Lobo 2015; Chen ve Teng, 2016; Pamungkas vd., 2016; Zhang vd., 2017). Halk üzerinde gerçekleştirilen sosyal taşıma kapasitesiyle ilgili pek az

araştırmaya (Çalık 2014; Kılıç ve Seçilmiş 2018) rastlanmıştır. Söz konusu araştırmalarda toplumsal taşıma kapasitesinin aşılmasının, turizme yönelik tutumların pozitif yönde etkilendiği sonuçlarına varılmıştır. Ayrıca bölge halkının turizmden olumlu yönde etkilenmelerinin, turizme karşı bakış açısında pozitif tutumlar geliştirdiklerini ancak; negatif olarak etkilendiklerinde ise turizme karşı olumsuz tutumlar geliştirdikleri literatürde (Bertan 2009; Hanafiah, vd., 2013; Styliadis vd., 2014; Türker ve Türker 2014; Xu vd., 2016; Moghavvemi vd., 2017; Sinclair, 2017; Kang ve Lee, 2018; López vd., 2018), ortaya konulmuştur.

Tüm bu bilgiler kapsamında toplumsal taşıma kapasitesinin aşılmasının, turizmin gelişimine yönelik desteği ve toplumsal katılımı olumsuz yönde etkileyebileceği sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda aşağıdaki hipotezler test edilmek üzere geliştirilmiştir.

H₁: Toplumsal taşıma kapasitesinin aşılması, turizmin gelişimine yönelik destek üzerinde negatif ve anlamlı bir etkiye sahiptir.

H₂: Toplumsal taşıma kapasitesinin aşılması, toplumsal katılım üzerinde negatif ve anlamlı bir etkiye sahiptir.

Kaplanidou vd., (2013), Dünya kupasına ev sahipliği yapan beş şehir halkı üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmada, 2010 dünya kupası öncesi ve sonrasında yerel halkın yaşam kalitesiyle birlikte algılanan yararın ölçülmesini amaçlamışlardır. Dünya kupası öncesi politik, sosyal ve psikolojik faktörler, yaşam kalitesini etkileyen faktörler arasında önemli bir yere sahipken; dünya kupası sonrası ekonomik faktörler, yaşam kalitesinin öngörücüsü olarak ortaya çıkmıştır.

Kim vd., (2013) turizmin ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkilerinin halk tarafından algılanması ve bu etkilerin onların yaşam kalitelerini etkileyip etkilemediği değerlendirilmiştir. Kurulan hipotezler sonucunda genel olarak, turizm faktörlerinin, halkın yaşam kalitesi üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir.

Guo vd., (2014) Çin'in en gelişmiş şehirlerinden olan Şanghay halkı üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmada, halkın turizmin gelişimini algılaması ve yaşam kalitesiyle arasındaki ilişkinin belirlenmesini amaçlamışlardır. Sonuçlara göre, halk turizmin etkilerini pozitif olarak algılamaktadır. Ayrıca turizmin gelişmesi yaşam kalitesini de pozitif olarak etkilemektedir.

Kaşlı, Yılmazdoğan ve Kılıç, (2015) yerel halkın algılamış oldukları turizmin olumlu ve olumsuz çevresel etkileriyle, yaşam kalitesi arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre, pozitif çevresel etkiler ile yaşam kalitesi arasında olumlu ilişki ve negatif çevresel etkiler ile yaşam kalitesi arasında olumsuz bir ilişki ortaya çıkarılmıştır.

Liu vd., (2017) turizm, yerel yaşam kalitesiyle ilgili bir kavramdır. Çin’de geleneksel şehir yaşamının değişimi ve şehir turizminin patlaması sonucunda yerel yaşanılabilirlik ile turizm arasındaki ilişki, şehir alanlarındaki sürdürülebilir gelişmenin önemini arttırmıştır. Bu doğrultuda araştırmada, yerel ve kentsel yaşanılabilirlik ile turizm endüstrisinin gelişmesi arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırma sonucunda, kentsel yaşanılabilirlik ve ilgili faktörlerin turizmin gelişimine fayda sağladığı ortaya çıkmıştır. Ancak turizm, kentsel alanlardaki yaşanılabilirlik üzerinde ters etkiye sahiptir.

Mathew ve Sreejesh (2017) Hindistan’da bulunan üç farklı turizm bölgesinde gerçekleştirdikleri araştırmada, sorumlu turizmin yerel halkın yaşam kalitesi üzerine etkisini araştırmışlardır. Elde edilen sonuçlara göre sorumlu turizm, dolaylı olarak yaşam kalitesini etkilemektedir.

Butler (1980) ortaya atmış olduğu destinasyon yaşam eğrisi modeli turizm araştırmaları için bir teorik arka plan oluşturmaktadır. Literatüre (Cole, 2012; Tang, Zhong ve Ng, 2017; Güney ve Somuncu, 2018) bakıldığında farklı araştırmalarda söz konusu teori yerel halk, turistler ve destinasyonlardaki değişimleri incelemek için kullanılmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda araştırmada, taşıma kapasitesinin aşılmasının, destinasyon yaşam döngüsünde düşüşe neden olacağı ve bu durumun da yerel halkın turizme bakışını ve yaşam kalitesini negatif yönde etkileyeceği hipotezi kurgulanmıştır.

İlgili literatür (Kaplanidou vd., 2013; Kim vd., 2013; Guo vd., 2014; Kaşlı, Yılmazdoğan ve Kılıç, 2015; Liu vd., 2017; Mathew ve Sreejesh, 2017) incelendiğinde, yerel halkın algılamış olduğu turizmin olumlu etkileri karşısında yaşam kalitelerinin olumlu yönde etkilendiği ve turizmin olumsuz etkileri karşısında yerel halkın yaşam kalitesinin olumsuz yönde etkilendiği sonucuna varılmıştır. Bu bilgiler ışığında toplumsal taşıma kapasitesinin aşılmasının yerel halkın yaşam

kalitesini negatif yönde etkileyeceği sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda aşağıdaki hipotez test edilmek üzere geliştirilmiştir.

H₃: Toplumsal taşıma kapasitesinin aşılması yaşam kalitesi üzerinde negatif ve anlamlı bir etkiye sahiptir.

Simmons, (1994), toplumsal katılımın turizm planlamasındaki yeri hakkındaki öncü araştırmasında, toplumsal katılımın turizm planlamasında önemli bir faktör olduğundan bahsetmiştir. Ayrıca araştırmada toplumsal katılımın, Huron ve Ontario bölgelerinde, üç aşamalı olarak uygulanması araştırılmıştır. Yerel halkın ürünleri kendi yetiştirmesi gibi birçok sonuç elde edilmiştir.

Tosun (2006), araştırmasında Türkiye’de bulunan Ürgüp ve Ankara bölgelerinde toplumsal katılımın doğasının, farklı çıkar gruplarının beklentilerini göz önüne alarak değerlendirilmesini amaçlamıştır. Sonuçlar, farklı çıkar gruplarının kendi bireysel amaçlarına ulaşmak için, toplumsal katılımı farklı şekillerde algıladıklarını göstermiştir. Söz konusu farklı algılama ve beklentilerin, çıkar grupları arasında çatışmaya yol açtığı da araştırmanın dikkat çekici sonuçları arasındadır.

Aslan (2008), gelişmekte olan ülkelerin birçoğu turizmi kalkınma aracı olarak görmektedir. Ancak bu durum, turizmi sadece gelir ve turist sayısı olarak görülmesine yol açmaktadır. Bu doğrultuda araştırmada, Türkiye’de yer alan Akyaka bölgesinde yerel toplumun turizmi planlamada kime daha çok güvendiğinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Araştırma sonucunda yerel halk, turizmi planlamada en çok devlet ve yerel yönetimlere güvenirken en az Sivil Toplum Kuruluşlarına güvenmektedir.

Wang vd., (2010), batı araştırmacıları genel olarak yerel turizm katılımının, turizmden gelen gelirlerin halka ulaşması için ön koşul olduğunu belirtmektedirler. Ancak Çin’in özellikle küçük etnik bölgelerinde bunu uygulamaya koymak oldukça güçtür. Bu doğrultuda araştırmada, Çin’in Kanas bölgesindeki halkın turizme katılımı ve turizmden elde ettiği yararlar araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre turizmin geleceğinin planlanmasında yerel halkın fikirleri alınmalıdır. Yerel halkın eğitim seviyesinin, toplumsal katılımı destekleme seviyesini etkilediği göz önüne alınarak turizm hakkında eğitimler verilmelidir.

Lee (2013) Tayvan’ın Cigu bölgesinde yerel halk üzerine gerçekleştirdiği araştırmada, toplumun algılamış olduğu toplumsal bağlılık, toplumsal katılım,

algılanan yarar ve algılanan maliyet kapsamında, yerel halkın sürdürülebilir turizmin gelişimine yönelik desteğini değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, toplumsal bağlılık ve toplumsal katılımın, yerel halkın turizmin gelişmesini desteklemesinde kritik faktörler olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca toplumun algılamış olduğu yararın, turizmin gelişmesi ile toplumsal bağlılık arasındaki ilişkiyi etkilediği sonucuna da varılmıştır.

Niekerk, (2014), göre toplumsal katılım ve turizmin gelişiminin planlanması genel olarak yapısal, kültürel ve operasyonel kısıtlardan dolayı koordineli bir şekilde gelişmelidir. Ancak gelişmiş ülkeler, bu süreçleri birlikte uyguladığından, Güney Afrika gibi ülkelerin bu durumdan dersler çıkarması gerekmektedir. Bu doğrultuda Güney Afrika hükümeti, turizmin gelişimi için yerel seviyede toplumsal katılımı sağlayıcı araştırmalar gerçekleştirmiştir. Elde edilen sonuçlara göre toplumsal katılım turizmin gelişmesinde önemli bir değere sahiptir.

Prabhakaran vd., (2014), araştırmalarında kırsal turizm bakış açısına göre toplumsal katılım yapısını kavramsal olarak ele almışlardır. Elde edilen sonuçlara göre, toplumsal katılımın yaklaşık 43 yıldır akademisyenler tarafından ele alınmasına karşın kavramsal çerçeve yönünden belirli eksiklere sahip olduğu gözükmektedir. Toplumsal katılımın, turizmden elde edilen gelirin paylaşılması ve yerel halkın turizm işletmelerinde istihdam edilmeleri durumunda daha da artmakta olduğu belirlenmiştir.

Lin ve Simmons (2017), halkın katılımının turizmin gelişmesi için temel faktör olduğu vurgusundan yola çıkarak, Güney Çin’de bulunan turizm destinasyonunda bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Halk katılımının, turizm için önemi batı demokrasilerinde iyi kurgulanmış olmasına karşın; liberal Çin turizm ekonomisi için araştırılmaya değer olarak görülmüştür. Araştırma sonucunda, söz konusu bölgedeki turizm destinasyonlarının planlama süreçlerinin oluşturulması ve uygulanması için halkın katılımının önemli bir role sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca hükümet tarafından yürütülen uygulamalar, Çin turizminin gelecek planları için halkın katılımı, önemli bir paradigma olacaktır.

Rasoolimanesh vd., (2017), Malezya’nın Malakka Boğazındaki tarihi şehirlerden olan ve Dünya Kültürel Mirasında yer alan George Town şehrinde toplumsal katılıma etki eden faktörleri araştırmışlardır. Araştırma sonucunda, motivasyonun, düşük seviyedeki toplumsal katılımı pozitif yönde etkilediği ortaya

çıkmiştir. Ayrıca ortaya çıkan fırsatların ise yüksek seviyedeki toplumsal katılımı önemli ölçüde etkilediği görülmektedir. Araştırma bulguları, yerel yetkililer için bir uygulama vasfına da sahip olduğunu göstermektedir.

Söz konusu literatür inlemesi sonucunda Simmons, (1994) toplumsal katılımın turizmin planlamasındaki temel faktörler arasında olduğunu ortaya koymuştur. Wang vd., (2010) ise herhangi bir turizm destinasyonunda turizmin gelişiminin planlanmasında, halkın fikirlerinin önemini vurgulamıştır. Lee (2013) toplumsal katılımın, bölge halkının turizmin gelişimine yönelik desteğinde ana faktör olduğunu ortaya koymuştur. Söz konusu araştırmaya paralel olarak (Niekerk, 2014; Lin ve Simmons, 2017) de araştırmaların toplumsal katılımın, yerel halkın turizme desteğinde temel faktörler arasında olduğu sonucuna varmışlardır. Bu bilgiler ve ilgili literatür (Simmons, 1994; Tosun, 2006; Aslan, 2008, Wang vd., 2010, Lee, 2013; Niekerk, 2014; Prabhakaran vd., 2014; Lin ve Simmons, 2017; Rasoolimanesh vd., 2017) incelenme sonucunda toplumsal katılımın, turizmin gelişimine yönelik desteği olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda aşağıdaki hipotez test edilmek üzere geliştirilmiştir.

H4: Toplumsal katılım, turizmin gelişimine yönelik destek üzerinde olumlu ve anlamlı bir etkiye sahiptir.

Milman ve Pizam (1987) Florida’da yerel halk üzerine gerçekleştirdikleri araştırmada, yerel halkın turizmin gelişmesine karşı tavrının ölçülmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda, turizmin gelişmesinin iş fırsatları, gelir, yaşam standartları ve yaşam kalitesinin yükselmesine yol açtığı ortaya çıkmıştır.

Andereck ve Nyaupane (2011) Arizona bölgesinde yerel halk üzerine gerçekleştirdikleri araştırmada, turizmin yaşam kalitesine etkilerinin ötesinde bir model geliştirmeyi amaçlamışlardır. Sonuçlara göre turizmden algılanan kişisel yarar, yaşam kalitesinin ekonomik yönü üzerinde aracılık etkisine sahiptir.

Aref (2011) araştırmasında, turizmin yaşam kalitesi üzerinde pozitif etkiye sahip olduğunu belirlemiştir. Buna karşın Renda, Mendes ve Valle, (2011) turizmin yaşam kalitesi üzerindeki pozitif etkisinin yanında, turizmin halkın duygusallığı ve toplum refahı üzerinde negatif etkisinin olduğunu da belirlemişlerdir.

Woo vd., (2015) araştırmalarında, yerel halkın turizmin gelişmesini desteklemelerini, yaşam kalitesi ve yaşam alanı memnuniyetlerine göre değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda, yerel halkın turizmin gelişmesinden pozitif yönde etkilenmesi, yaşam alanı memnuniyetini de doğru orantıda etkilemektedir. Göze çarpan en dikkat çekici sonuçlar arasında ise halkın algılamış olduğu yaşam kalitesinin, turizmin gelişmesinin desteklenmesinde etkili bir tahmin edici olduğudur.

Nkemngu, (2015) araştırmasında turizmin etkileriyle, yaşam kalitesi ve turizmin gelişmesine yönelik destek arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre turizmin etkileriyle, yaşam kalitesi arasında ilişki olduğü değerlendirilmiştir.

Liang ve Hui (2016) Çin'in Shenzhen bölgesinde yerel halk üzerine yapmış oldukları araştırmada, yaşam kalitesinin etkilerini ve halkın statüsünün turizmin gelişmesine katkısını ölçmeyi hedeflemişlerdir. Araştırma sonucunda, halkın turizmi desteklemedeki pozitif davranışlarının, yaşam kalitesi standartlarına bağlı olduğunu ortaya çıkmıştır. Ev kiralayanların ve pansiyon sahiplerinin, kendi evlerinde oturanlara göre turizmin gelişmesini daha çok istedikleri de araştırmanın sonuçları arasındadır.

Liu vd., (2017) turizm yerel yaşam kalitesiyle ilgili bir kavramdır. Çin'de geleneksel şehir yaşamının değişimi ve şehir turizminin patlaması sonucunda yerel yaşanılabilirlik ile turizm arasındaki ilişki, şehir alanlarındaki sürdürülebilir gelişmenin önemini arttırmıştır. Bu doğrultuda araştırmada, yerel ve kentsel yaşanılabilirlik ile turizm endüstrisinin gelişmesi arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırma sonucunda, kentsel yaşanılabilirlik ve ilgili faktörlerin turizmin gelişimine fayda sağladığı ortaya çıkmıştır. Ancak turizm, kentsel alanlardaki yaşanılabilirlik üzerine ters etkiye sahiptir.

Suess vd., (2018) araştırmalarında Las Vegas'ta sağlık turizminin gelişmesinin, toplumun refahı üzerine etkilerini araştırmışlardır. Elde edilen sonuçlar, sağlık turizminin ekonomik gelişiminin, halkın refahını pozitif yönde etkilediğini göstermektedir. Bu doğrultuda halkın refahının da sağlık turizminin gelişmesini pozitif yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.

İlgili literatür incelendiğinde Milman ve Pizam (1987) turizmin gelişmesinin yaşam kalitesini yükselttiği sonucuna varılmıştır. Andereck ve Nyaupane (2011) bölge

halkının algılamış oldukları kişisel yararın yaşam kalitesinin ekonomik yönünü etkilediği ortaya konulmuştur. Aref (2011) turizmin yaşam kalitesini pozitif etkilediği sonucuna; Renda, Mendes ve Valle, (2011) ise turizmin etkilerinin yaşam kalitesini negatif yönde de etkileyebileceği sonuçlarına ulaşmıştır. Woo vd., (2015) halkın algılamış olduğu yaşam kalitesinin, turizmin gelişmesini desteklemelerinde önemli öncüller arasında olduğu sonucuna varılmıştır. Liang ve Hui (2016) ise halkın turizmi desteklemelerinin yaşam kalitesi standartlarına bağlı olduğunu kanıtlanmıştır. Tüm bu sonuçlar ve geniş kapsamlı literatür (Milman ve Pizam, 1987; Andereck ve Nyaupane, 2011; Aref, 2011; Renda, Mendes ve Valle, 2011; Nkemngu, 2015; Woo vd., 2015; Liang ve Hui, 2016; Liu vd., 2017; Suess vd., 2018) taraması sonucunda yaşam kalitesinin turizmin gelişimine yönelik desteği olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Bu doğrultuda aşağıdaki hipotez test edilmek üzere geliştirilmiştir.

H₅: Yaşam kalitesi, turizmin gelişimine yönelik destek üzerinde olumlu ve anlamlı bir etkiye sahiptir.

Yerel halkın turizmin gelişimine desteği ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, turizmin gelişimine yönelik desteğin öncülleri arasında toplumsal katılımın da olduğu görülmüştür (Lee, 2013). Turizm gelişimi sürecinde toplumsal katılımın sağlanması, algılanan olumsuzlukların giderilmesine de destek verecektir. Cheng vd., (2019) toplumsal katılım turizmin gelişimine yönelik desteğin çevreye karşı sorumlu davranışa (environmentally responsible behaviour) aracılık ettiğini ortaya koymuşlardır.

Turizmin ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel etkileri, turistik bölgede yaşayan yerel halkın refahı ve yaşam kalitesi üzerinde önemli etkilere sahiptir. SDT'ye göre, turizmin gelişimden olumlu olarak etkilenen bölge halkı, turizme karşı pozitif tutum ve davranış geliştirirler. Bu sebeple bölge halkı, turizmin gelişimini desteklemektedir. Ancak turizmin meydana getirmiş olduğu sosyal değişim sonucu, bölge halkı problemlerle karşılaşıyorsa turizmin gelişiminin karşısında durmaktadır (Kang ve Lee, 2018: 311). Woo vd., (2015) yaşam kalitesini de turizmin gelişimine

yönelik destekteki öncüller arasında olduğunu kanıtlamıştır. Chang, Hung ve Huang, (2019) ise yaşam kalitesinin, turizmin pozitif ve negatif sonuçlarının turizmin gelişimine yönelik etkisine aracılık ettiğini kanıtlamışlardır. Bu doğrultuda ilgili literatür, Doxey (1975) tolerans modeli ve SDT kapsamında toplumsal katılım ve yaşam kalitesinin, toplumsal taşıma kapasitesinin aşılması algısı ile turizmin gelişimine yönelik destek arasında aracılık rolü oynayacağı düşünülerek aşağıdaki hipotez test edilmek üzere geliştirilmiştir.

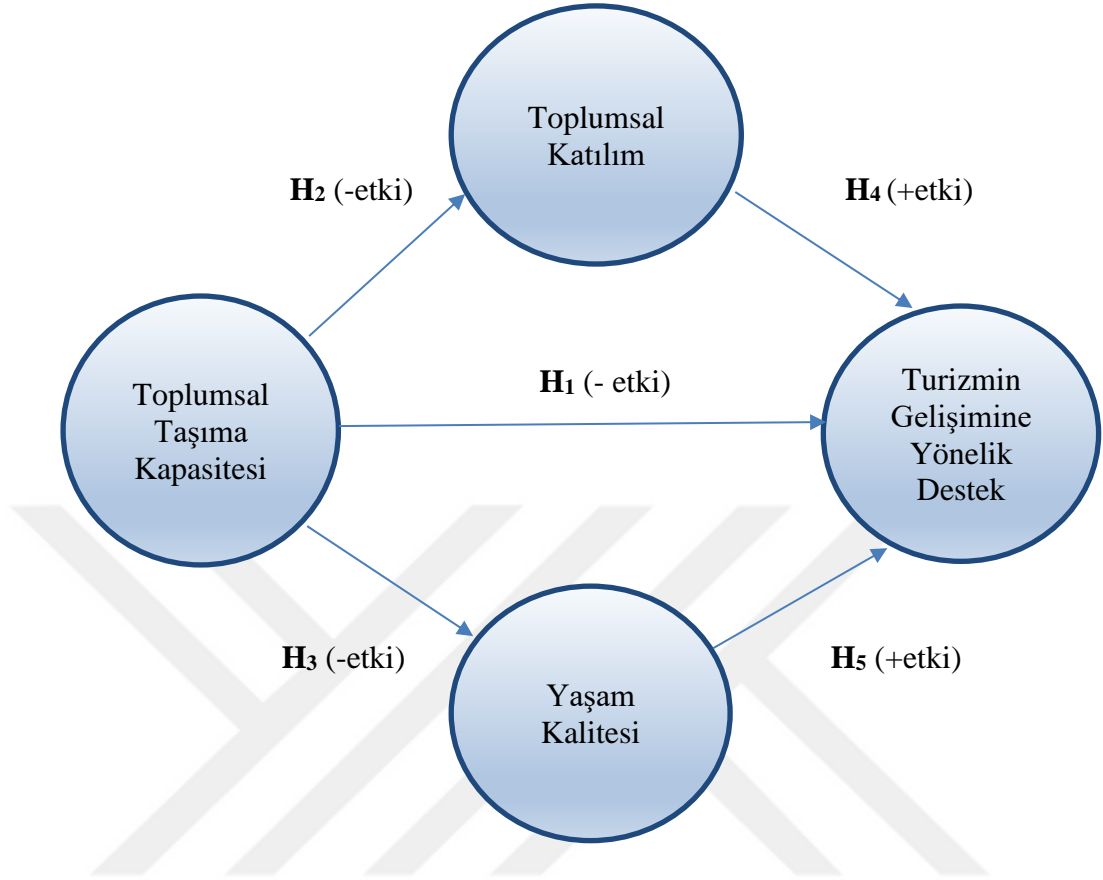
H₆: Yaşam kalitesi ve toplumsal katılım, toplumsal taşıma kapasitesinin turizmin gelişimine yönelik destek üzerindeki etkisine aracılık etmektedir.

2.2. ARAŞTIRMA MODELİ

SDT'ne göre bölge halkının turizmden pozitif etkilenmesi sonucunda turizme yönelik pozitif tutum geliştirirken turizmden negatif etkilenmesi sonucunda turizme yönelik negatif tutum içinde olacaklarını göstermektedir (Ap, 1992; Jurowski, Uysal ve Williams, 1997; Lindberg ve Johnson, 1997; Gursoy, Jurowski ve Uysal, 2002, McGehee ve Andereck, 2004). Bu doğrultuda araştırmanın modeli SDT kapsamında ele alınmıştır.

Sonuç olarak toplumsal taşıma kapasitesi kavramı, genel olarak turizmin etkilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak turizmin gelişmesinde büyük bir role sahip olan halkın algılamış olduğu toplumsal taşıma kapasitelerinin, yaşam kalitesine, toplumsal katılıma ve turizmin gelişimine yönelik etkisini araştıran bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ayrıca toplumsal taşıma kapasitesinin, turizmin gelişimine yönelik etkisini açıklarken toplumsal katılım ve yaşam kalitesinin aracılık rolünün de ele alındığı bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu kapsamda turizmin sonuçları arasında gösterilen toplumsal taşıma kapasitesinin, turizmin gelişmesini etkileyen bir unsur olup olmadığını belirlemek ve literatüre özgün bir yaklaşım kazandırmak amacıyla aşağıdaki model test edilmek üzere geliştirilmiştir.

Şekil 4: Araştırmanın Teorik Kurgusunun Model Üzerinde Gösterimi

3. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. ÖLÇME ARAÇLARI

Verilerin toplanmasında anket tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmada 1 (Hiç katılmıyorum), 2 (Az katılıyorum), 3 (Orta düzeyde katılıyorum), 4 (Çok katılıyorum), 5 (Tamamen Katılıyorum) aralığında 5’li likert tipi ölçek kullanılmıştır. Kullanılan ölçeklerin uluslararası literatürden alınmasından dolayı dilsel geçerlilik araştırması yapılmıştır. Gelen öneriler kapsamında, ölçeklerin ifadelerinde genel anlamı bozmamak kaydıyla ufak değişiklikler yapılmıştır.

Araştırmada kullanılan anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yaşam kalitesi, toplumsal katılım, turizmin gelişmesine yönelik destek ve toplumsal taşıma kapasitesi kavramlarına ilişkin ölçekler yer almaktadır. İkinci bölümde ise katılımcıların demografik özelliklerine yönelik ifadeler yer almaktadır. Araştırmada kullanılacak ölçekler Tablo 3’te sunulmuştur.

Çevresel ve ekonomik taşıma kapasitesinin aksine toplumsal taşıma kapasitesinin ölçülmesi oldukça güçtür. Sosyo-psikolojik araştırmaların artması bu konunun değerlendirilme gerekliliğinin önemini arttırmıştır (Saveriades, 2000: 149). Uluslararası literatürde, toplumsal taşıma kapasitesinin aşımını tam manasıyla değerlendiren bir ölçek bulunmamaktadır. Bununla beraber toplumsal taşıma kapasitesi aşımının göstergeleri hakkında araştırmalar (O’Reilly, 1986; Rızaoğlu ve Tanrısevdi, 1997; Saveriades, 2000; Avcı, 2007; Tran vd., 2007; Cuervorst, 2010; Jurado, Damian ve Fernandez-Morales, 2013; Chen ve Teng, 2016; Coccossis ve Mexa 2017; Muler, Coromina ve Gali 2018) bulunmaktadır. Bu araştırmalar kalabalıklaşma, gürültü ve kültürel yozlaşma unsurlarının toplumsal taşıma kapasitesinin göstergeleri olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu araştırmada toplumsal taşıma kapasitesini ölçmek için aşağıdaki göstergeler kullanılmıştır. Göstergelere dayanılarak oluşturulan ölçek, uzman görüşleri alınarak tartışılmıştır. Üzerinde mutabık kalınan ifadelerin Türkiye bağlamına uygun olup olmadıklarını belirlemek ve ifadelerin anlam belirsizliklerini ortadan kaldırmak için yerel halktan 50 kişi ile görüşmeler yapılmıştır. Tüm bu bilgiler

ışığında aşağıdaki göstergelerden oluşan toplumsal taşıma kapasitesi ölçeği dizayn edilmiştir.

Kültürel Yozlaşma (KY)

- (KY1): Kapadokya’da turizmin meydana getirdiği olumsuz etkiler, yerel halkın kültürel değerlerini yozlaştıracak düzeye ulaşmıştır (Sharma, 2016; Coccossis ve Mexa 2017).
- (KY2): Turizm, yerel halkın kültürünü yok etmektedir (Sharma, 2016; Coccossis ve Mexa 2017).
- (KY3): Turizm yerel halkın inanç sistemini olumsuz yönde etkilemektedir (Coccossis ve Mexa 2017).

Gürültü (GÜR)

- (GÜR1): Turizm nedeniyle oluşan gürültü, yerel halkı rahatsız edecek düzeydedir (Shelby, 1989; Jurado, vd., 2013; Muler, Coromina ve Gali 2018).
- (GÜR2): Turizm Kapadokya’daki gürültü seviyesinin artmasına yol açmaktadır (Muler, Coromina ve Gali 2018).

Kalabalık (KAL)

- (KAL1): Turizm nedeniyle oluşan kalabalık, yerel halkı rahatsız etmektedir (Shellby, 1989; Jurado, 2013; Sharma ve Gürsoy, 2015; Sharma, 2016; Muler, Coromina ve Gali 2018).
- (KAL2): Kapadokya’daki turizm nedeniyle trafikteki kalabalık artmaktadır (Sharma ve Gursoy, 2015).
- (KAL3): Turizm nedeniyle oluşan kalabalık, yerel olanakların halk tarafından kullanılmasını engellemektedir (Jurado, 2013; Coccossis ve Mexa 2017).

Tablo 3: Araştırmada Kullanılan Ölçekler

Yaşam Kalitesi	(Diener, vd., 1985).
(Uyarlama çalışması yapılmıştır)	
Toplumsal Katılım	Rasoolimanesh vd., (2017)
(Uyarlama çalışması yapılmıştır)	

Turizmin Gelişimine Yönelik Destek (Uyarlama çalışması yapılmıştır)	Boley ve Strzelecka (2016)
Toplumsal Taşıma Kapasitesi (Ölçek dizayn edilmiş ve uyarlama çalışması yapılmıştır)	(Shelby vd., 1989; Jurado, vd., 2013; Sharma ve Gürsoy, 2015; Sharma, 2016; Coccossis ve Mexa 2017; Muler, Coromina ve Gali 2018)

Araştırma sonucunda elde edilecek veriler AMOS (Yapısal eşitlik modeli paket programı) ve SPSS 16. 0 (Sosyal bilimciler için istatistik paketi) ile analiz edilecektir.

3.1.1. Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)

Araştırmada kullanılan tüm ölçekler doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulmuştur. Elde edilen bilgiler doğrultusunda analize uygun görülmeyen ve ölçeklerden çıkarılan tüm ifadeler aşağıda ayrıntılı olarak verilmiştir. Ayrıca araştırma sonucunda ölçüme dâhil edilen tüm ölçeklerin ifadeleri de tablolar halinde sunulmuştur.

Toplumsal taşıma kapasitesine yönelik algıyı ölçmek amacıyla dizayn edilen ölçek, çok boyutlu doğası nedeniyle ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulmuştur. İkinci düzey doğrulayıcı faktör analizine göre faktör yükleri 0.50'nin altında kalan KY1, KY2, KAL1, KAL2 ifadeleri analizden çıkarılmıştır ($\chi^2 = 35.358$, $df = 17$, $p < .01$ $\chi^2/df = 2,080$, $RMSEA = 0.066$, $CFI = 0.97$, $NFI = 0.94$). İfadelerin analizden çıkarılmasıyla ölçeğin çok boyutlu doğası bozulmuş ve dolayısıyla ölçeğin çok boyutlu doğası onaylanmamıştır.

Daha sonra birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları dört ifadeden oluşan birinci düzey genel yapıyı doğrulamıştır. ($\chi^2 = 5.036$, $df = 2$, $p < .01$ $\chi^2/df = 2.518$, $RMSEA = 0.060$, $CFI = 0.99$, $NFI = 0.99$). 0.90'dan büyük veya ona eşit CFI ve NFI değerleri kabul edilebilir uyumu gösterirken (Tabachnick, Fidell ve Ullman, 2007; Byrne, 2016). 0.060'dan küçük RMSEA değeri iyi uyumu göstermektedir (Hu ve Bentler, 1999). İkinci düzey ve birinci düzey faktör analizi

sonuçları χ^2 farklılık testi kullanılarak kıyaslanmıştır (James, Mulaik ve Brett, 2006). Test sonuçlarında, birinci düzey faktör analizinin daha iyi uyum indislerine sahip olduğu görülmüştür ($\Delta X^2 = 30.322$; $df=15$; $p < 0.01$).

Tablo 4 gösterildiği gibi, bileşik güvenilirlik değerleri 0.798'dir. Bu bulguya göre yapı güvenirligi tesis edilmiştir (Bagozzi ve Yi, 1988). Açıklanan ortalama varyans değerleri 0.506'dır. Buna göre yakınsak geçerlik sağlanmıştır (Fornell ve Larcker, 1981). Alfa katsayısı 0.774'tür. Bu sonuç, yapıların içsel tutarlılığına işaret etmektedir (Nunnally, 1978).

Tablo 4: Toplumsal Taşıma Kapasitesi DFA

Değişken	λ	α	CR*	AVE**
Toplumsal Taşıma Kapasitesi		0.774	0.798	0.506
KY3	0.51			
KAL3	0.62			
GÜR1	0.87			
GUR2	0.79			

Not: Uyum iyiliği indisleri: ($\chi^2 = 5.036$, $df = 2$, $p < .01$ $\chi^2/df = 2.518$, $RMSEA = 0.060$, $CFI = 0.99$, $NFI = 0.99$)
*CR= Composite reliability (Bileşik güvenilirlik), **AVE=Average variance extracted (Açıklanan ortalama varyans)

Elde edilen tüm bu bulgular neticesinde, toplumsal taşıma kapasitesini ölçmek amacıyla dizayn edilen ve yeterli uyum indislerine sahip olan ölçeğin ifadeleri Tablo 5'te ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 5: Toplumsal Taşıma Kapasitesi Ölçeğine Ait İfadeler

1. Turizm, yerel halkın inanç sistemini olumsuz yönde etkilemektedir (Coccossis ve Mexa 2017). Kültürel Yozlaşma (KY3)
2. Turizm nedeniyle oluşan kalabalık, yerel olanakların halk tarafından kullanılmasını engellemektedir (Jurado, 2013; Coccossis ve Mexa 2017). Kalabalık (KAL3)
3. Turizmin nedeniyle oluşan gürültü yerel halkı rahatsız edecek düzeydedir (Shelby, 1989; Jurado, vd., 2013; Muler, Coromina ve Gali 2018). Gürültü (GÜR1)
4. Turizm, Kapadokya'daki gürültü seviyesinin artmasına yol açmaktadır (Muler, Coromina ve Gali 2018). (GÜR2)

Yaşam kalitesi ölçeğine ait birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre dört ifade ve tek boyutta oluşan model, kabul edilebilir uyum indislerine sahiptir ($\chi^2 = 1.590$, $df = 1$, $p < .01$ $\chi^2/df = 1.590$, $RMSEA = 0.037$, $CFI = 0.99$, $NFI = 0.99$). Bununla beraber, yaşam kalitesi ölçeğine ait bir ifade (YK1) 0.50'nin altından kalması nedeniyle, modelden çıkarılmıştır. Tablo 6'da gösterildiği gibi, bileşik güvenilirlik değerleri 0.798'dir. Bu bulguya göre yapı güvenirligi tesis edilmiştir (Bogazzi ve Yi, 1988). Açıklanan ortalama varyans değerleri 0.501'dir. Buna göre yakınsak geçerlik sağlanmıştır (Fornell ve Larcker, 1981). Alfa katsayısı 0.801'dir. Bu sonuç, yapıların içsel tutarlılığına işaret etmektedir (Nunnally, 1978).

Tablo 6: Yaşam Kalitesi DFA

Değişken	λ	α	CR*	AVE**
Yaşam Kalitesi		0.801	0.798	0.501
YK2	0.75			
YK3	0.81			
YK4	0.68			
YK5	0.57			

Not: Uyum iyiliği indisleri: ($\chi^2 = 1.590$, $df = 1$, $p < .01$ $\chi^2/df = 1.590$, $RMSEA = 0.037$, $CFI = 0.99$, $NFI = 0.99$)
 *CR= Composite reliability (Bileşik güvenilirlik), **AVE=Average variance extracted (Açıklanan ortalama varyans)

Elde edilen sonuçlar kapsamında, analiz edilecek seviyede uyum indislerine sahip olan yaşam kalitesi ölçeğinin ifadeleri Tablo 7'de ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 7: Yaşam Kalitesi Ölçeğine Ait İfadeler (Diener, vd., 1985).

1. Kapadokya bölgesindeki yaşam koşullarım mükemmeldir.
2. Kapadokya bölgesindeki hayatımdan memnunum.
3. Kapadokya bölgesindeki hayatımda istediğim her şeye sahip oldum.
4. Yeniden dünyaya gelsem Kapadokya bölgesindeki hayatımı yaşamak isterdim.

Toplumsal katılım ölçeğine ait birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre, dört ifade ve tek boyuttan oluşan model kabul edilebilir uyum

indislerine sahiptir ($\chi^2 = 2.525$, $df = 2$, $p < .01$ $\chi^2/df = 1.262$, $RMSEA = 0.025$, $CFI = 0.99$, $NFI = 0.99$). Tablo 8’de gösterildiği gibi, bileşik güvenilirlik değerleri 0.829’dur. Bu bulguya göre yapı güvenirligi tesis edilmiştir (Bogazzi ve Yi, 1988). Açıklanan ortalama varyans değerleri 0.550’dur. Buna göre yakınsak geçerlik sağlanmıştır (Fornell ve Larcker, 1981). Alfa katsayısı 0.825’tir. Bu sonuç, yapıların içsel tutarlılığına işaret etmektedir (Nunnally, 1978).

Tablo 8: Toplumsal Katılım DFA

Değişken	λ	α	CR*	AVE**
Toplumsal Katılım		0.825	0.829	0.550
TK1	0.61			
TK2	0.78			
TK3	0.82			
TK4	0.74			

Not: Uyum iyiliği indisleri: ($\chi^2 = 2.525$, $df = 2$, $p < .01$ $\chi^2/df = 1.262$, $RMSEA = 0.025$, $CFI = 0.99$, $NFI = 0.99$)
 *CR= Composite reliability (Bileşik güvenilirlik), **AVE=Average variance extracted (Açıklanan ortalama varyans)

Değerlendirilen sonuçlar kapsamında, analiz edilecek seviyede uyum indislerine sahip olan toplumsal katılım ölçeğinin ifadeleri Tablo 9’da kapsamlı olarak verilmiştir.

Tablo 9: Toplumsal Katılım Ölçeğine Ait İfadeler (Rasoolimanesh vd., (2017)

1. Turizmin gelişimiyle ilgili olarak yerel yöneticilere fikirlerimi sunmak isterim.
2. Kapadokya bölgesinde turizmin geliştirilmesi faaliyetlerine aktif bir şekilde katılmak isterim.
3. Turizmin planlanmasına katkıda bulunmak isterim.
4. Kapadokya bölgesinin korunması için yapılan projelere katılmak isterim.

Turizmin gelişimine yönelik destek ölçeğine ait birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre, dört ifade ve tek boyuttan oluşan model kabul edilebilir uyum indislerine sahiptir. ($\chi^2 = 6.297$, $df = 2$, $p < .01$ $\chi^2/df = 3.149$, $RMSEA = 0.061$, $CFI = 0.99$, $NFI = 0.99$). Tablo 10’da gösterildiği gibi, bileşik güvenilirlik değerleri

0.842'dir. Bu bulguya göre yapı güvenirligi tesis edilmiştir (Bogazzi ve Yi, 1988). Açıklanan ortalama varyans değerleri 0.573'tür. Buna göre yakınsak geçerlik sağlanmıştır (Fornell ve Larcker, 1981). Alfa katsayısı 0.840'dır. Bu sonuç yapıların içsel tutarlılığına işaret etmektedir (Nunnally, 1978).

Tablo 10: Turizmin Gelişimine Yönelik Destek DFA

Değişken	λ	<i>a</i>	CR*	AVE**
Turizmim Gelişimine Yönelik Destek		0.840	0.842	0.573
TGD1	0.76			
TGD2	0.84			
TGD3	0.73			
TGD4	0.69			

Not: Uyum iyiliği indisleri: ($\chi^2 = 6.297$, $df = 2$, $p < .01$ $\chi^2/df = 3.149$, $RMSEA = 0.061$, $CFI = 0.99$, $NFI = 0.99$)
 *CR= Composite reliability (Bileşik güvenirlilik), **AVE=Average variance extracted (Açıklanan ortalama varyans)

Değerlendirilen sonuçlar kapsamında, analiz edilecek seviyede uyum indislerine sahip olan turizmin gelişimine yönelik desteği ölçen ifadeler Tablo 11'de kapsamlı olarak verilmiştir.

Tablo 11: Turizmin Gelişimine Yönelik Destek Ölçeğine Ait İfadeler (Boley ve Strzelecka (2016)

1. Kapadokya bölgesinde turizmin gelişmesini destekliyorum.
2. Turizmi destekliyorum ve turizmin bulunduğum toplumda önemli bir yere sahip olduğunu görmek istiyorum.
3. Yerel yetkililerin turizmin gelişmesini desteklemesi gerektiğine inanıyorum.
4. Kapadokya bölgesi, bir turizm merkezi olmaya devam etmelidir.

3.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Kapadokya bölgesi 2018 yılında yaklaşık olarak 3 milyon yerli ve yabancı turist ağırlamıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2019). Bu durum bölgenin önemli bir turizm destinasyonu olduğunun göstergesidir. Dini yönden ele alındığında, ilk keşif

cemaatlerinin Kapadokya bölgesine yerleşmesi ve Hristiyanlığı yaymak ve korunmak amacıyla bu bölgelerde yaşaması bölgenin Hristiyanlık tarihi için önemini gözler önüne sermektedir (Adıbelli, 2002). Ayrıca hala birçok Hristiyan turist bölgeyi dini yerler hakkında bilgiye sahip olmak için ziyaret etmektedirler. Bu doğrultuda araştırmanın evrenini Kapadokya bölgesinde bulunan ve en çok ziyaret edilen Ürgüp, Göreme, Avanos, Uçhisar ve Derinkuyu bölgelerinde yaşayan yerel halkın tümü oluşturmaktadır. Söz konusu bölgelerin 2018 yılı nüfusları Tablo 12’de ayrıntılı olarak verilmiştir (Nufusu.com, 04.03.2019).

Tablo 12: Bölgelerin 2018 Yılı Nüfus Bilgileri

BÖLGE	NÜFUS
ÜRGÜP	35.352
GÖREME	2113
AVANOS	32.618
UÇHİSAR	3630
DERİNKUYU	20.786
TOPLAM	94.499

Tablo 12’ye bakıldığında araştırmanın evreninin 94.499 kişiden oluştuğu görülmektedir. Evrenin tamamı 100 bine yakın olduğundan dolayı %5’lik belirlilik düzeyi için örneklemin en az 384 kişiden oluşması gerektiği öngörülmektedir (Ural ve Kılıç, 2011: 49; Altunışık, Coşkun ve Bayraktaroğlu, 2017: 144). Bu noktadan hareketle Kapadokya bölgesinde ikamet etmekte olan yerel halktan en az 400 kişiye ulaşılması planlanmıştır.

Örnekleme yöntemi olarak, olasılığa dayalı örnekleme tekniklerinden tabakalı örnekleme tercih edilmiştir. Tabakalı örnekleme “*evrende var olan özelliğin aynı oranda temsil edilmesi*” olarak tanımlanmaktadır (Recai, vd., 2017: 146). Evrende yer alan bölgelerin farklı nüfuslara sahip olmasından dolayı tercih edilen tabakalı örnekleme kapsamında hesaplanan kişi sayıları aşağıdaki gibidir.

Kapadokya bölgesinde en çok ziyaret edilen bölgelerin tamamında yaşayan evren sayısı 94.499 kişidir. Evrenin % 21,996'sı Derinkuyu bölgesinde, % 3,841'i Uçhisar bölgesinde, % 34,517'si Avanos bölgesinde, % 2,236'sı Göreme bölgesinde ve % 37,410'u Ürgüp bölgesinde ikamet etmektedir. Sonuç olarak, Derinkuyu bölgesi için $(0,21996*500=109,98)$ 110 anket; Uçhisar bölgesi için $(0,03841*500=19,205)$ 19 anket; Avanos bölgesi için $(0,34517*500=172,585)$ 173 anket; Göreme bölgesi için $(0,02236*500=11,18)$ 11 anket; Ürgüp bölgesi için $(0,37410*500=187,05)$ 187 anket yapılması uygun görülmüştür. Toplamda 500 anket dağıtılmıştır. Söz konusu anketler Şubat 2018 – Nisan 2018 döneminde yüz yüze görüşülerek uygulanmıştır.

Anketin uygulanması sonrasında yanıtlanan anketlerin tam olarak doldurulup doldurulmadığı, hatalı kodlamaların olup olmadığı ve kabul edilebilir anket sayısının örneklem hacmi için yeterli olup olmadığı (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2011, s. 228) kontrol edilmiştir. Sonuç olarak 77 anket dikkate alınarak doldurulmadığı için örneklem hacminden çıkartılmış ve analize 423 anketle devam edilmiştir. Söz konusu anket hacmi, evreni temsil kabiliyeti açısından yeterli seviyenin üstünde olduğunu söylemek mümkündür (Ural ve Kılıç, 2011)

3.3. VERİLERİN ANALİZİ

Tez kapsamında ölçüm modeli ve yapısal modelin test edilmesinde yapısal eşitlik programından (Analysis of Moment Structures, AMOS) yararlanılmıştır. Geliştirilen modeli test etmek için Anderson ve Gerbing'in (1988) iki aşamalı yaklaşımı izlenmiştir. Bu yaklaşıma göre, ölçüm modeli kabul edilebilir uyum indislerini yakalarsa yapısal modelin testine geçilmektedir. Bu doğrultuda ilk olarak ölçüm modeli ve sonrasında ise yapısal model test edilmiştir. Aracılık testi için Baron ve Kenny (1986) tarafından ileri sürülen ilkeler takip edilmiştir. Kısmi ve tam aracılık etkisinin ortaya koyulması için χ^2 farklılık testi uygulanmıştır (James, Mulaik ve Brett, 2006, Karatepe, 2013, Gürlek ve Uygur, 2020). Dolaylı etkilerin anlamlılığının belirlenmesi adına önyükleme yöntemi kullanılmıştır (Zhao, Lynch ve Chen, 2010). Söz konusu yöntem dolaylı etkileri değerlendirmek adına sobel testine göre daha iyi ve geçerli bir yöntem olarak görülmektedir. Söz konusu yaklaşımın aşamalarını izleyebilmek ve modeli test etmek için verilerin normal dağılması gerekmektedir

(Gürlek ve Tuna, 2018). Çarpıklık (-1,658 ve 1,360) ve basıklık (- 1,080 ve 2,010) değerlerinin normal dağılım gösterdiği görülmektedir (Kline, 2011).

4. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

4.1. DEMOGRAFİK BULGULAR

Bu bölümde Kapadokya bölgesinde araştırmaya dâhil olan bölge halkının demografik özelliklerine ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

Tablo 13: Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

Değişken	Sayı(n)	%
Erkek	235	55,6
Kadın	188	44,4
Toplam	423	100

Tablo 13 incelendiğinde araştırmaya katılanların %55,6'sının erkek, %44,4'ünün kadın olduğu görülmektedir. Bu durum araştırmaya dâhil edilen yerel halkta, cinsiyete göre doğru orantı kurulduğunu göstermektedir.

Tablo 14: Katılımcıların Yaşlarına Göre Dağılımları

Değişken	Sayı(n)	%
18-25	121	28,6
26-35	112	26,5
36-45	94	22,2
46-55	66	15,6
56 ve üzeri	30	7,1
Toplam	423	100

Tablo 14 kapsamında araştırmaya katılan yerli halkın yaş dağılımı; 18-25 yaş aralığında olanlar %28,6; 26-35 yaş aralığında olanlar %26,5; 36-45 yaş aralığında olanlar 22,2; 46-55 yaş aralığında olanlar %15,6 ve 56 ve üzeri yaşa sahip olan yerel halkın ise %7,1 oranında olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu yaş dağılımına bakıldığında halkın tüm yaş gruplarının araştırmaya dâhil olduğu görülmektedir.

Tablo 15: Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları

Değişken	Sayı(n)	%
İlköğretim	74	17,5
Lise	177	41,8
Ön Lisans	79	18,7
Lisans	79	18,7
Lisansüstü	14	3,3
Toplam	423	100

Tablo 15'e göre katılımcıların eğitim durumu incelendiğinde %17,5'inin ilköğretim, %41,8'inin lise, %18,7'sinin ön lisans, %18,7'sinin lisans ve %3,3'ünün ise lisansüstü öğrenim mezunu olduğu görülmektedir. Bulgular halkın büyük bir bölümünün (%41,8) lise mezunu olduğunu göstermektedir.

Tablo 16: Katılımcıların Meslek Gruplarına Göre Dağılımları

Değişken	Sayı(n)	%
Öğrenci	89	21,0
İşçi	92	21,7
İşyeri Sahibi	62	14,7
Memur	37	8,7
Turizmci	48	11,3
Emekli	21	5,0
Çalışmıyor	31	7,3
Diğer	43	10,2
Toplam	423	100

Tablo 16'ya göre, araştırma katılımcılarına ilişkin meslek gruplarının %21'inin öğrenci, %21,7'sinin işçi, %14,7'sinin işyeri sahibi, %8,7'sinin memur, %11,3'ünün turizmci, %5'inin ise emekli, %7,3'ünün çalışmadığı ve %10,2'sinin emekli olarak dağıldığı sonucuna varılmıştır. Bu durum yerel halkın büyük bir kısmının işçi ve öğrenci olduğunu göstermektedir. Ayrıca turizmcilerin de araştırmaya katılan yerel

halk arasında yeterli seviyede yer alması araştırmanın sonuçları açısından önem arz etmektedir.

Tablo 17: Katılımcıların Gelirlerine Göre Dağılımları

Değişken	Sayı(n)	%
1000 TL'den az	95	22,5
1000-1999	72	17,0
2000-2999	108	25,5
3000-3999	71	16,8
4000-5000	33	7,8
5000 TL'den fazla	44	10,4
Toplam	423	100

Son olarak Tablo 17 incelendiğinde katılımcıların gelir dağılımları 1000 TL'den az %22,5; 1000-1999 arası %17,0; 2000-2999 arası %25,5; 3000-3999 arası %16,8; 4000-5000 arası %7,8 ve 5000 TL'den fazla %10,4 olduğu sonucuna varılmıştır. Söz konusu sonuçlara göre yerel halkın büyük bir bölümünün 3000 TL'den az bir gelire sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum yerel halkın gelir seviyesinin düşük olduğunun da bir göstergesidir.

4.2.ARAŞTIRMA MODELİNE İLİŞKİN BULGULAR

4.2.1. Ölçüm Modeli Sonuçları

Araştırma değişkenleri tek boyutlu doğaları nedeniyle ölçüm modeline birinci düzey olarak dâhil edilmiştir. Sonuçlara göre, ölçüm modeli kabul edilebilir indislere sahiptir ($\chi^2 = 199.555$, $df = 98$, $p < .01$ $\chi^2/df = 2,036$, $RMSEA = 0.050$, $CFI = 0.961$, $NFI = 0.927$). 0.90'dan büyük veya ona eşit CFI ve NFI değerleri kabul edilebilir uyumu gösterirken (Tabachnick, Fidell ve Ullman, 2007; Çelik ve Yılmaz, 2013; Byrne, 2016). 0.060'dan küçük RMSEA değeri iyi uyumu göstermektedir (Hu ve Bentler, 1999). Yaşam kalitesi ölçeğine ait bir ifadenin 0.50'nin altında kalması nedeniyle, ölçüm modelinden çıkarılmıştır. Geriye kalan ifadeler anlamlıdır ($p <$

0.01). Tablo 18’de gösterildiği gibi, bileşik güvenirlik değerleri 0.798-0.840 aralığındadır. Bu bulguya göre yapı güvenirliği tesis edilmiştir (Bagozzi ve Yi, 1988). Açıklanan ortalama varyans değerleri 0.509- 0.568 aralığındadır. Buna göre yakınsak geçerlik sağlanmıştır (Fornell ve Larcker, 1981). Alfa katsayıları 0.789-0.830 aralığındadır. Bu sonuç yapıların içsel tutarlılığına işaret etmektedir (Nunnally, 1978).

Tablo 18: Ölçüm Modeli Sonuçları

Değişkenler	λ	<i>t</i> değeri	R^2	A	CR*	AVE**
Toplumsal Taşıma Kapasitesi (TTK)				0.789	0.798	0.509
KY3	0.51	Sabit*	0.260			
KAL3	0.61	8,960***	0.372			
GÜR1	0.90	10,067***	0,810			
GUR2	0.77	10,006***	0.592			
Toplumsal Katılım (TK)				0.825	0.830	0.552
TK1	0.64	Sabit*	0.409			
TK2	0.78	12,255***	0.608			
TK3	0.81	12,428***	0.656			
TK4	0.73	11,678***	0.532			
Yaşam Kalitesi (YK)				0.801	0.810	0.518
YK2	0.72	10,900***	0.518			
YK3	0.79	11,317***	0.624			
YK4	0.72	11,534***	0.518			
YK5	0.64	Sabit*	0.409			
Turizmin Gelişimine Yönelik Destek (TGD)				0.830	0.840	0.568
TGD1	0.76	Sabit*	0.577			
TGD2	0.82	16,443***	0.672			
TGD3	0.74	14,285***	0.547			
TGD4	0.69	13,633***	0.476			

Uyum iyiliği indisleri: ($\chi^2 = 199.555$, $df = 98$, $p < .01$ $\chi^2/df = 2,036$, $RMSEA = 0.050$, $CFI = 0.961$, $NFI = 0.927$)

*CR= Composite reliability (Bileşik güvenirlik), **AVE=Average variance extracted (Açıklanan ortalama varyans)

Ortalama, standart sapma ve korelasyon değerleri Tablo 19’da gösterilmiştir. Ortalamalar açısından en yüksek ortalamaya, turizmin gelişimine yönelik destek sahiptir ($\bar{x} = 4.34$). Bunu sırasıyla toplumsal katılım ($\bar{x} = 3.89$), yaşam tatmini ($\bar{x} = 3.69$) ve toplumsal taşıma kapasitesi ($\bar{x} = 2.61$) takip etmektedir.

Tablo 19: Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyonlar

Değişkenler	Ortalama	Standart Sapma	1	2	3	4
1. T. Taşıma Kapasitesi	2.61	1.32	1			
2. Toplumsal Katılım	3.89	1.00	-0.25**	1		
3. Yaşam Kalitesi	3.69	1.01	-0.08**	0.31**	1	
4. Turizme Destek	4.34	0.81	-0.30**	0.49**	0.28**	1

.Not: *p<0.01.

Korelasyonlar açısından Tablo 19'a bakıldığında, toplumsal taşıma kapasitesi toplumsal katılım ile negatif ve anlamlı bir ilişkiye sahiptir ($r = -0.25^{**}$, $p < 0.01$). Bu durumda toplumsal taşıma kapasitesinin aşılmasını halkın toplumsal katılım seviyesini düşüreceği yargısına varılmaktadır. Toplumsal taşıma kapasitesi, yaşam kalitesi ile negatif ve anlamlı bir ilişkiye sahiptir ($r = -0.08$, $p < 0.01$). Buna göre toplumsal taşıma kapasitesinin artmasının, bölge halkının yaşam kalitesi seviyesini düşürdüğü de bulgular arasındadır. Doğru orantılı olarak toplumsal taşıma kapasitesi, turizmin gelişimine yönelik destek ile negatif ve anlamlı bir ilişkiye sahiptir ($r = -0.30^{**}$, $p < 0.01$). Neticede toplumsal taşıma kapasitesinin artmasının, halkın turizme olan desteklerini de azalttığı ortaya çıkmıştır.

Toplumsal katılım ile yaşam kalitesi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır ($r = 0.31^{**}$, $p < 0.01$). Ayrıca toplumsal katılım ile turizmin gelişimine yönelik destek arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r = 0.49^{**}$, $p < 0.01$). Söz konusu bulguya göre, toplumun turizmin planlanması ve uygulamasında söz sahibi olması, turizmin gelişimine yönelik desteğini doğru orantılı olarak arttırmaktadır. Son olarak, yaşam kalitesi ile turizmin gelişimine yönelik destek arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki saptanmıştır ($r = 0.28^{**}$, $p < 0.01$). Bu kapsamda bölge halkının yaşam kalitelerinin artması, turizmin gelişimine yönelik desteklerini de arttırmaktadır yargısına varılabilir.

4.2.2. Hipotez Testi

Tablo 19 incelendiğinde, araştırma değişkenleri arasındaki tüm doğrudan ilişkilerin anlamlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle aracılık analizi için Baron ve Kenny (1986) tarafından ileri sürülen şartlar sağlanmıştır. YEM sonuçlarına göre araştırma modeli kabul edilebilir uyum indislerine sahiptir ($\chi^2 = 229.807$, $df = 99$, $p < .01$ $\chi^2/df = 2.321$, $RMSEA = 0.056$, $CFI = 0.950$, $NFI = 0.916$). Hipotez testi sonuçlarına göre toplumsal taşıma kapasitesi, turizmin gelişimine yönelik destek üzerinde negatif ve anlamlı bir etkiye sahiptir ($\beta = - 0.24$; $t = - 4.222$; $p < 0.01$). Toplumsal taşıma kapasitesi, toplumsal katılım üzerinde negatif ve anlamlı bir etkiye sahiptir ($\beta = - 0.32$; $t = - 4.977$; $p < 0.01$). Toplumsal taşıma kapasitesi, yaşam kalitesi üzerinde negatif ve anlamlı bir etkiye sahiptir $\beta = - 0.12$; $t = - 1.973$; $p < 0.05$). Toplumsal katılım, turizmin gelişimine yönelik destek üzerinde olumlu ve anlamlı bir etkiye sahiptir ($\beta = 0.43$; $t = 6.890$; $p < 0.01$). Yaşam kalitesi, turizmin gelişimine yönelik destek üzerinde olumlu ve anlamlı bir etkiye sahiptir ($\beta = 0.20$; $t = 3.750$; $p < 0.01$). Bu bulgularla göre **H1, H2, H3, H4, H5** desteklenmiştir.

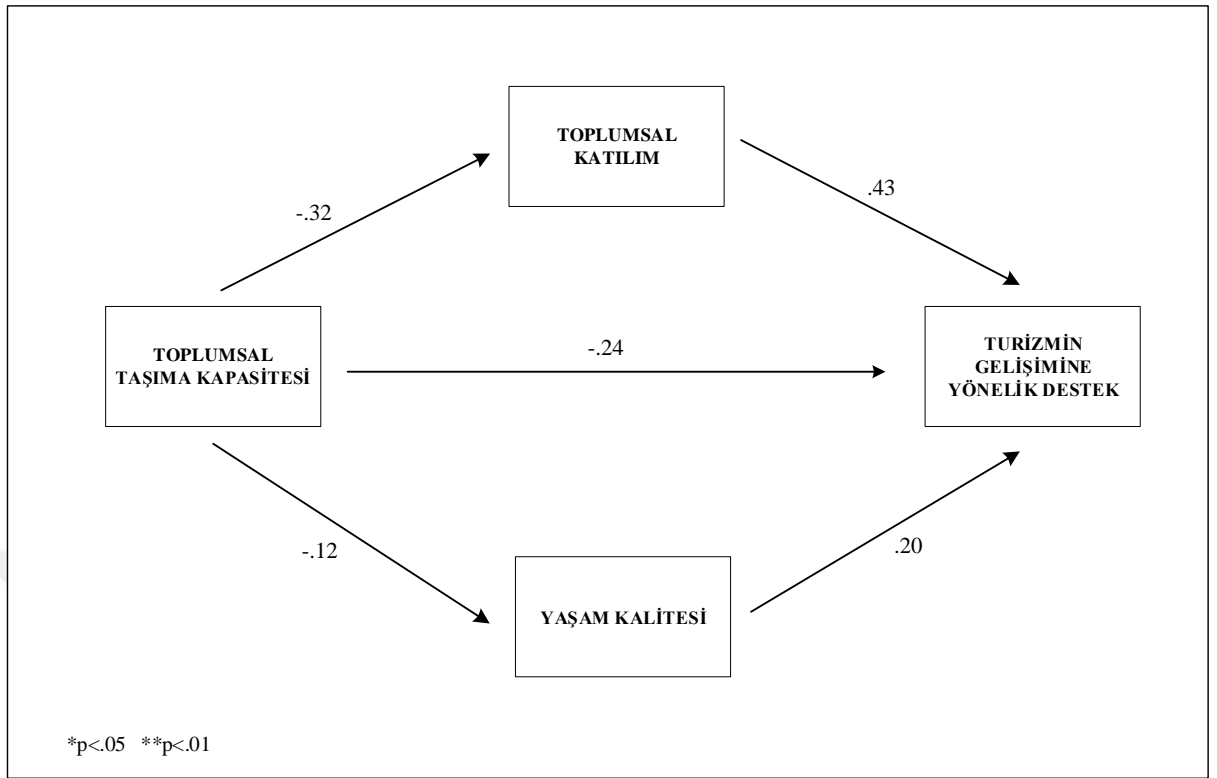
Tablo 20: Hipotez Testi Sonuçları

	Değişkenler		Yol katsayıları* p- değeri	p-	t-değeri**	Sonuçlar
H1	TTK	→ TGD	-0.24***	0.01	-4.222	Desteklendi
H2	TTK	→ TK	-0.32***	0.01	-4.977	Desteklendi
H3	TTK	→ YK	-0.12**	0.05	-1.973	Desteklendi
H4	TK	→ TGD	0.43***	0.01	6.890	Desteklendi
H5	YK	→ TGD	0.20***	0.01	3.750	Desteklendi

Uyum indisleri: ($\chi^2 = 229.807$, $df = 99$, $p < .01$ $\chi^2/df = 2.321$, $RMSEA = 0.056$, $CFI = 0.950$, $NFI = 0.916$).

*** $p < .01$ ($t > 2,58$), ** $p < .05$ ($t > 1,96$), * $p < .10$ ($t > 1,65$)

Şekil 5: Yapısal Eşitlik Modeli Sonuçları

Kısmi ve tam aracılık etkisine karar vermek için χ^2 farklılık testi kullanılmıştır (James, Mulaik ve Brett, 2006). Test sonuçlarına göre kısmi aracılık modeli ($\chi^2 = 229.807$, $df = 99$, $p < .01$ $\chi^2/df = 2.321$, $RMSEA = 0.056$, $CFI = 0.950$, $NFI = 0.916$), (Bknz: Şekil 6) tam aracılık modeline ($\chi^2 = 250.364$, $df = 100$, $p < .01$ $\chi^2/df = 2.504$, $RMSEA = 0.060$, $CFI = 0.943$, $NFI = 0.909$), (Bknz: Şekil 7) göre daha iyi uyum indislerine sahiptir. χ^2 farklılık testi sonuçları bu bulguyu doğrulamaktadır ($\Delta\chi^2 = 20.557$; $df=1$; $p < 0.01$). Bu bulguya göre toplumsal taşıma kapasitesi, turizmin gelişimine yönelik desteği hem doğrudan hem de dolaylı olarak toplumsal katılım ve yaşam kalitesi aracılığıyla etkilemektedir.

Dolaylı etkilerin anlamlılığının belirlenmesi adına önyükleme yöntemi kullanılmıştır. Söz konusu yöntem dolaylı etkileri değerlendirmek adına sobel testine göre daha iyi ve geçerli bir yöntem olarak görülmektedir (Zhao, Lynch ve Chen, 2010). Tablo 21’de gösterildiği gibi, toplumsal taşıma kapasitesinin, toplumsal katılım ve yaşam kalitesi yoluyla turizmin gelişimine yönelik destek üzerindeki dolaylı etkisi -0.162 ’dir ($p < 0.01$). % 95 güven aralığı ve 5.000 alt örnekleme, dolaylı etkinin alt ve üst sınır değerleri -0.238 ve -0.098 ’dir. Bu nedenle aracılık etkisi anlamlıdır.

Buna göre **H₆** desteklenmiştir. Araştırma bulgularına göre, turizmin gelişimine yönelik desteğin öncülleri tarafından açıklanma oranı (r^2) =0.369'dur.

Tablo 21: Ön Yükleme Testi Sonuçları

Model Yolları		Dolaylı etki	% 95 GI*	Sınır Değerleri
			Alt**	Üst**
H6	TTK > TK YK > TGD	- 0.162	- 0.098	- 0.238

TTK= Toplumsal taşıma kapasitesi; TK= Toplumsal katılım; YK= Yaşam kalitesi;
TGD= Turizmin gelişimine yönelik destek.

*GI: güven aralığı sıfırdan farklıdır; **p < 0.01

Söz konusu bulgulara göre toplumsal taşıma kapasitesinin, turizmin gelişimine yönelik desteği etkilemesinde, toplumsal katılım ve yaşam kalitesinin aracılık rolü vardır. Elde edilen bulgular tüm hipotezlerin desteklendiğini göstermektedir.

5. BÖLÜM

TARTIŞMA

5.1. BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırmada elde edilen bulguların, literatür taraması sonucunda geliştirilen tüm hipotezleri ve araştırma modelini açık bir şekilde desteklediği sonucuna varılmıştır. YEM sonuçlarına göre araştırma modeli, iyi uyum indislerine sahip olduğundan dolayı desteklenmiştir.

Elde edilen hipotez testi bulgularına göre, bölge halkının algılamış olduğu toplumsal taşıma kapasitesinin aşılması, turizmin gelişimine yönelik desteği azaltmaktadır (H1). Bu durum toplumsal taşıma kapasitesinin, turizmin gelişimine yönelik desteğin temel belirleyicileri arasında olduğunu göstermektedir. Araştırmanın başka bir bulgusu ise toplumsal taşıma kapasitesinin aşılmasının, bölge halkının turizme karşı toplumsal katılım seviyesini azaltmasıdır (H2). Bu kapsamda toplumsal taşıma kapasitesinin, toplumsal katılımın da öncülleri arasında olduğunu göstermektedir. Ek olarak H1 ve H2 hipotezlerinden elde edilen sonuçlar SDT'nin yerel halkın turizmin negatif etkilenmesi sonucunda turizme karşı bakış açısı olumsuz yönde değişecektir yargısıyla birebir örtüşmektedir. Bulgular arasında toplumsal taşıma kapasitesinin aşılmasının, bölge halkının yaşam kalitesini düşürdüğü de ispatlanmıştır (H3). Bu doğrultuda turizmin bir sonucu olan toplumsal taşıma kapasitesinin, bölge halkının yaşam kalitesinin bir öncülü olduğunu göstermektedir. Ayrıca H3 hipotezi sonucu Butler (1980) yaşam döngüsü modelindeki düşüş aşamasını desteklemektedir. Çünkü bölgesel anlamda taşıma kapasitesinin aşılması destinasyonda turizmin düşüşüne neden olarak bölge halkının yaşam kalitesini azaltmaktadır.

Araştırmanın bir başka bulgusuna göre, halkın algılamış olduğu toplumsal katılım seviyesi, turizmin gelişimine yönelik desteği doğru orantılı olarak arttırmaktadır (H4). Bu durum halkın turizmde söz sahibi olmasının, turizme karşı desteğinin artacağına bir göstergesidir. Ek olarak toplumsal katılımın yerel halkın turizmin gelişimine yönelik desteğinde öncüller arasında olduğunun da göstermektedir. Diğer taraftan, halkın algılamış olduğu yaşam kalitesi, turizmin

gelişimine yönelik desteği olumlu olarak arttırmaktadır (H5). Söz konusu bulgu, yaşam kalitesinin turizmin gelişimine yönelik destek için temel bir faktör olduğunu göstermektedir. Kısaca yaşam kalitesi, turizmin gelişimini doğru orantılı olarak etkileyen bir öncül olarak açıklanabilir. Bu sonuç SDT'nin halkın yaşam kalitesini artmasına bağlı olarak turizmin gelişimine destek seviyelerinin artacağı yargısını desteklemektedir. Araştırmanın önemli bulgularından biri, toplumsal taşıma kapasitesinin toplumsal katılım ve yaşam kalitesi yoluyla turizmin gelişimine yönelik desteği etkilemesidir (H6). Bu kapsamda toplumsal taşıma kapasitesinin turizmin gelişimine yönelik desteği etkilemesine, toplumsal katılım ve yaşam kalitesinin aracılık etmektedir. Bu bulgu, Doxey tolerans modelinin turizmin olumsuz etkileri sonucunda bölge halkı zamanla sorunlar yaşamaktadır ve turizmi karşı nefret aşamasına gelmektedir yargısıyla bağdaşmaktadır. Çünkü toplumsal taşıma kapasitesinin aşılması, bölge halkının yaşam kalitesi ve toplumsal katılım seviyelerini düşürerek turizmin gelişimine yönelik desteklerini azaltmaktadır.

Araştırma bulguları literatürdeki (Kim vd., 2013; Mathew ve Sreejesh, 2017; Moghavvemi vd., 2017; Rasoolimanesh vd., 2017; López vd., 2018; Suess vd., 2018) araştırmalardan farklı olarak toplumsal taşıma kapasitesini öncül olarak ortaya koymuştur. Bu durum elde edilen bulguların literatüre özgün katkısını bir kez daha gözler önüne sermektedir.

5.2. TEORİK SONUÇLAR

Araştırma teorik olarak SDT, Butler destinasyon yaşam döngüsü teorisi ve Doxey tolerans modeli kapsamında kurgulanmıştır. SDT, halkın turizmden pozitif etkilenmesi sonucunda turizme yönelik pozitif tutum geliştirirken, bölge halkının turizmden negatif etkilenmesi sonucunda turizme yönelik negatif tutum içinde olacaklarını göstermektedir şeklinde tanımlanmaktadır (Ap, 1992; Jurowski, Uysal ve Williams, 1997; Lindberg ve Johnson, 1997; Gursoy, Jurowski ve Uysal, 2002, McGehee ve Andereck, 2004). Buradan hareketle toplumsal taşıma kapasitesinin aşılmasının, turizmin gelişimine yönelik desteği negatif yönde etkilemesi, SDT'yle açıklanmıştır. Toplumsal taşıma kapasitesinin aşılması, turizmin negatif bir sonucu iken; halkın tutumu da bu doğrultuda negatif olarak değişmektedir. İlgili literatür

(Andereck ve Vogt, 2000; Waite, 2003; Gursoy ve Kendall, 2006; Látková ve Vogt, 2012; Nunkoo, 2016; Shakeela ve Weaver, 2018) incelemesi sonucunda SDT yerel halkın turizmin olumlu ve olumsuz etkilerini algılaması ve turizme olan desteklerini açıklamak üzere kullanılmıştır. Ancak turizmin negatif etkileri sonucunda toplumsal taşıma kapasitesinin aşılmasının öncül olarak ele alındığı herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu durum ilgili teorinin toplumsal taşıma kapasitesi kapsamında yeterli seviyede ele alınmadığını göstermektedir. Araştırmada toplumsal taşıma kapasitesinin aşımının yerel halkın yaşam kalitesi ve toplumsal katılım düzeylerini düşürmek suretiyle turizmin gelişimine olan destek seviyelerini azaltmasının SDTE'yle açıklanması söz konusu boşluğu doldurmaktadır. Ayrıca elde edilen bulgular hem teoriye hem de ilgili alanyazına özgün bir katkı sağlamaktadır.

Butler destinasyon yaşam döngüsü teorisi, keşif, ilgi, gelişim, sağlamlaşma, durgunluk ve düşüş veya gençleşme aşamalarından oluşmaktadır (Butler, 1980; Agarwal, 1997; Avcıkurt, 2017; 35). Durgunluk aşamasında destinasyon, çekiciliğini kaybetmeye başlar ve sorunlar ortaya çıkması kaçınılmaz hâle gelir. Tam da bu noktada toplumsal taşıma kapasitesinin aşılması sorunu meydana gelmektedir. Kısaca toplumsal taşıma kapasitesinin aşılması Butler (1980) destinasyon yaşam döngüsü modelindeki durgunluktan sonraki, düşüş aşamasıyla bire bir ilişkili olduğu söylenebilir. İlgili literatürde (Cole, 2012; Çalık, 2014; Tang, Zhong ve Ng, 2017; Güney ve Somuncu, 2018) toplumsal taşıma kapasitesinin destinasyon yaşam döngüsü modeliyle birlikte ele alınan araştırmalar mevcuttur. Ancak toplumsal taşıma kapasitesinin aşılmasının turizmin gelişimine yönelik desteği etkilemesinin destinasyon yaşam modeliyle ele alındığı araştırma mevcut değildir. Bu durum araştırmanın teoriye ve alanyazına katkı sağladığının açık bir göstergesidir.

Doxey (1975) tolerans modelinin temelini, yerel halkın turizmin sosyal sonuçlarından meydana gelen davranış değişiklikleri oluşturmaktadır. Model mutluluk, ilgisizlik, kızgınlık ve kin (nefret) aşamalarından oluşmaktadır. Araştırmada, destinasyonda turizmin olumsuz sonuçları arasında yer alan toplumsal taşıma kapasitesinin aşılması irdelenmiştir. Bölge halkının algılamış olduğu toplumsal taşıma kapasitesinin aşımının yaşam kalitesi, toplumsal katılım ve turizmin gelişimine yönelik desteği olumsuz yönde etkilemesi, söz konusu modelle bağdaşmaktadır. Bu yönüyle bakıldığında literatürde (Diedrich ve García-Buades, 2009; Vargas-Sanchez, Porrás-Bueno ve De Los Ángeles, 2011; Zaidan ve Kovacs, 2017; Oflaz vd., 2018;

Ünal ve Yücel, 2018; Ma, Dai ve Fan, 2020) pek çok araştırmaya kuramsal temel sağlayan Doxey tolerans modelinin toplumsal taşıma kapasitesiyle birlikte ele alındığı araştırmaya rastlanmamıştır. Araştırman söz konusu boşluğu doldurarak Doxey tolerans modeline ve alanyazına katkı sağlamaktadır.

5.3. UYGULAMAYA KATKI

Araştırmada elde edilen bulgular, turizm destinasyonlarının yönetimlerine faydalı olabilecek bilgileri ortaya çıkarmıştır. Turizm planlamasında destinasyon yönetimleri turizmin meydana getireceği gürültü, kalabalık ve kültürel etkileşimin yerel halkın sosyal olanaklarına ve kültürüne zarar vermeyecek şekilde planlamaları gerekmektedir. Bu durumun göz ardı edilmesi toplumsal taşıma kapasitesinin aşılmasına yol açarak turizmin sürdürülebilir gelişimini sekteye uğratabilir. Ayrıca toplumsal taşıma kapasitesinin aşılmasının hem toplumsal katılımı hem de yaşam kalitesini negatif yönde etkilemesi, konunun sadece turizm için değil, aynı zamanda bölge halkının yaşam standartlarının korunması için de önemini ortaya koymaktadır. Destinasyon yönetimleri turizmin gelişimi için gerçekleştirecekleri planlarda turizmin en önemli paydaşlarından biri olan bölge halkının yaşam kalitelerini arttırmayı ve bölge halkının turizme katılmalarını hedeflemelidirler.

Toplumsal katılımın, turizmin gelişimine yönelik desteği pozitif olarak etkilemesi, turizmin sürdürülebilir gelişiminde halkın katılımının temel unsurlardan biri olduğunu ortaya koymuştur. Bu kapsamda turizm planlayıcılarının, bölgede turizmin gelişimini sağlarken toplumun fikir ve düşüncülerine göre hareket etmeleri gerektiğini göstermektedir. Ek olarak toplumun hem sosyal hem de ekonomik olarak zarar göreceği her türlü girişimden kaçınmaları gerekmektedir. Son olarak halkın algılamış olduğu yaşam kalitesinin turizmin gelişimine yönelik desteği pozitif yönde etkilemesi, turizmin planlamasında yaşam standartlarının önemini ortaya koymaktadır. Turizm planlayıcılarının, turizmin halkın yaşam standartlarıyla birlikte gelişmesini sağlayacak öneriler sunmaları gerektiği söylenebilir. Ayrıca araştırma bulguları turizmin sürdürülebilir gelişimi için temel faktörlerden birinin yerel halk olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bu kapsamda turizmin sürdürülebilir gelişimi için yerel halkın

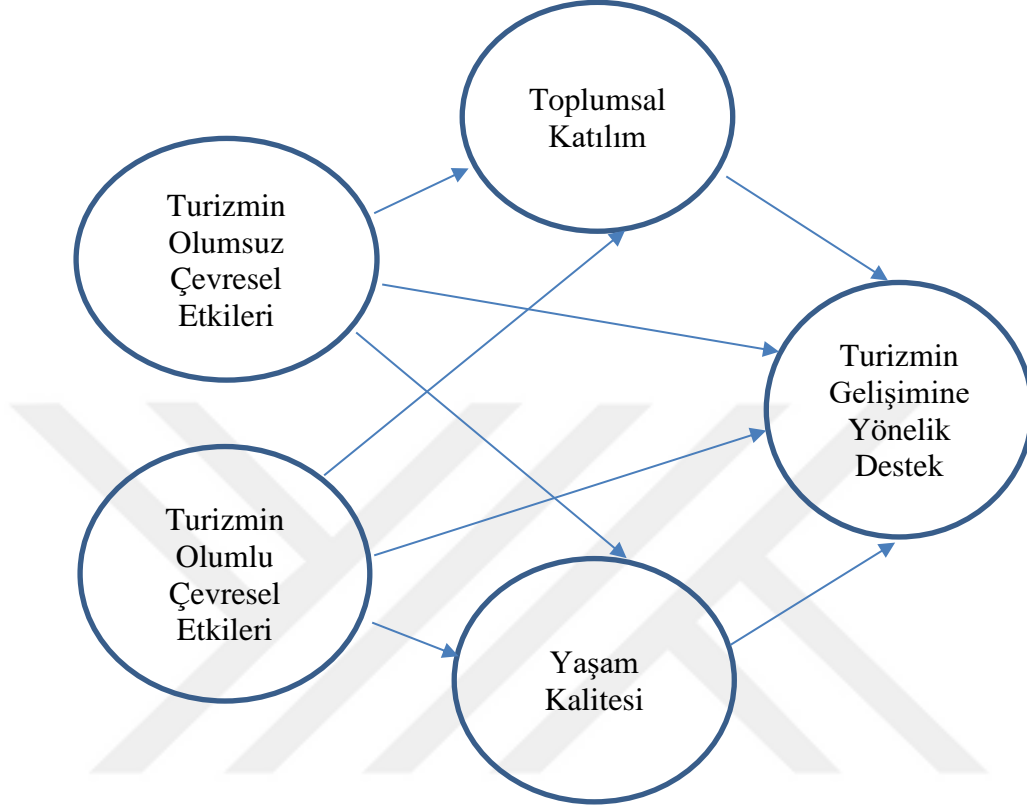
mutlaka turizmin olumlu etkilerinden yararlanması gerekmektedir. Tüm bu bilgiler araştırmanın uygulamaya dönük birçok katkısının olduğunu göstermektedir.

5.4. SINIRLILIKLAR VE ÖNERİLER

Araştırmanın temel sınırlılığı önerilen modelin Kapadokya bölgesinde test edilmiş olmasıdır. Gelecek araştırmalarda söz konusu modelin farklı bölgeler ve ülkelerde test edilmesi, modelin gelişimine katkı sağlayacaktır. Ayrıca araştırmada sadece toplumsal taşıma kapasitesi yerel halk bağlamında değerlendirilmiştir. Gelecek araştırmalar hem turistler hem de yerel halktan verilerin toplanmasıyla hem toplumsal taşıma kapasitesi hem de psikolojik taşıma kapasitesinin belirlenmesi bölgesel anlamda taşıma kapasitesinin etkilerini ortaya koyacaktır.

Araştırmada bağımsız değişken olarak toplumsal taşıma kapasitesi ele alınmıştır. Söz konusu model, ilgili literatürün incelenmesi ve ‘toplumsal taşıma kapasitesinin aşılmasının turizmin gelişimini negatif yönde etkilemektedir’ hipotezi kapsamında oluşturulmuştur. Ancak gelecek araştırmalar için H1: turizmin olumlu çevresel etkileri turizmin gelişimine yönelik desteği pozitif yönde etkilemektedir; H2: turizmin olumsuz çevresel etkileri turizmin gelişimine yönelik desteği negatif yönde etkilemektedir; hipotezlerinin test edilmesi önerilmektedir. Söz konusu hipotezler ve aşağıdaki model önerisi ilgili literatür (Kim vd., 2013; Lee, 2013; Woo vd., 2015; Xu vd., 2016; Lin ve Simmons, 2017; Liu vd., 2017; Sinclair, 2017; López vd., 2018; Suess vd., 2018) kapsamında oluşturulmuştur.

Şekil 6: Önerilen Model

SONUÇ

Araştırmada toplumsal taşıma kapasitesinin turizmin gelişimine yönelik etkisinde, yaşam kalitesinin ve toplumsal katılımın rolü incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre toplumsal taşıma kapasitesiyle turizmin gelişimine yönelik destek arasındaki ilişkiye, toplumsal katılım ve yaşam kalitesinin aracılık ettiği kanıtlanmıştır. Ayrıca toplumsal taşıma kapasitesinin aşılmasının yaşam kalitesini ve toplumsal katılımı negatif yönde etkilediği de sonuçlar arasındadır. Ayrıca araştırmada toplumsal taşıma kapasitesinin, turizmin gelişimine yönelik desteği olumlu yönde etkilediği de ortaya çıkmıştır. Son olarak halkın algılamış olduğu yaşam kalitesinin, turizmin gelişimine yönelik desteği olumlu yönde etkilediği sonuçlar arasındadır.

Tüm bu bilgiler kapsamında araştırmanın ortaya koyduğu sonuçların, ilgili literatüre farklı ve yararlı bir bakış açısı kazandırdığı ortadadır. Ek olarak araştırmanın sonuçlara bölgesel anlamda turizm planlayıcılarına da gerekli ve yararlı bilgiler sunduğu aşikardır. Bunun nedeni bölgesel anlamda turizmin sürdürülebilirliğinin sağlanması için toplumsal taşıma kapasitesinin gerekliliğinin ortaya konulmasıdır. Sonuç olarak araştırmanın özgün bir değere sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Son olarak araştırma literatüre 4 farklı şekilde katkı sağlamıştır. İlk olarak halkın turizmin gelişimine yönelik desteklerindeki öncüllerin ortaya konulmuş olmasıdır. İkincisi, toplumsal taşıma kapasitesinin aşılmasının turizmin gelişimine yönelik desteği negatif yönde etkilediğinin ortaya konulmasıdır. Üçüncüsü, toplumsal taşıma kapasitesinin bir bağımsız (öncü) değişken olarak ele alınmasıdır. Dördüncü katkı ise, toplumsal taşıma kapasitesinin turizmin gelişimine yönelik desteği nasıl azalttığını ortaya koyan modelin desteklenmiş olmasıdır.

KAYNAKÇA

Abernethy, V. D. (2001) “Carrying Capacity: The Tradition and Policy İmplications of Limits” *Ethics İn Science And Environmental Politics ESEP*, C: 23, ss.9–18.

Adıbelli R. (2002). “Kapadokya Bölgesindeki Hristiyanlık Tarihi”, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.

Agarwal, S. (1997). “The Resort Cycle and Seaside Tourism: An Assessment of its Applicability and Validity”, *Tourism Management*, C: 18, No: 2, ss. 65-73.

Aghaei, A. Khayyamnekouei, Z. ve Yousefy, A. (2013). “General Health Prediction Based on Life Orientation, Quality of Life, Life Satisfaction and Age”, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, C: 84, ss. 569-573.

Akış, S. (1999). “Sürdürülebilir Turizm ve Türkiye”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, C: 10, No: 1, ss. 36-46.

Akten, S. Gül, A. ve Akten, M. (2009). Korunan Doğal Alanları Katılımcı Yönetim Planında Ziyaretçi Etki Yönetimi *Yaklaşımı. Uluslararası Davraz Kongresi*, Isparta, 1577-1590.

Allen, L. R. P. T Long, R. R. Perdue ve S. Kieselbach (1988). “The Impact of Tourism Development on Residents’ Perceptions of CommunityLife.” *Journal of Travel Research*, C: 27, No:1, ss. 16-21.

Altunışık, R. Coşkun, R. Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2017). “*Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı*” Sakarya Yayıncılık, 9. Baskı.

Andereck, K. L. Valentine, K. M. Vogt, C. A. ve Knopf, R. C. (2007). “A Cross-Cultural Analysis of Tourism and Quality Of Life Perceptions”, *Journal Of Sustainable Tourism*, C: 15, No: 5, ss. 483-502.

Andereck, K. L. ve Nyaupane, G. P. (2011). “Exploring the Nature of Tourism and Quality of Life Perceptions Among Residents”, *Journal of Travel Research*, C: 50, No: 3, ss. 248-260.

Andereck, K. L. ve Vogt, C. A. (2000). “The Relationship Between Residents’ Attitudes Toward Tourism and Tourism Development Options”, *Journal of Travel Research*, C: 39, No: 1, ss. 27-36.

- Anderson, J. C. ve Gerbing, D. W. (1988). "Structural Equation Modeling in Practice: A Review and Recommended Two-Step Approach", *Psychological Bulletin*, C: 103, No: 3, ss. 411-423.
- Andrews, F. M. (1974). "Social İndicators of Perceived Life Quality", *Social Indicators Research*, C: 1, No: 3, ss. 279-299.
- Andriotis, K. ve Vaughan, R. D. (2003). "Urban Residents' Attitudes Toward Tourism Development: The Case of Crete", *Journal of Travel Research*, C: 42, No: 2, ss. 172-185.
- Ap, J. (1990). "Residents' Perceptions Research on The Social İmpacts of Tourism", *Annals of Tourism Research*, C: 17, No: 4, ss. 610-616.
- Ap, J. (1992). "Residents' Perceptions on Tourism İmpacts", *Annals of Tourism Research*, C: 19, No: 4, ss. 665-690.
- Archabald, K. ve Naughton-Treves, L. (2001). "Tourism Revenue-Sharing Around National Parks in Western Uganda: Early Efforts to İdentify And Reward Local Communities", *Environmental Conservation*, C: 28, No: 2, ss. 135-149.
- Aref, F. (2011). "The Effects of Tourism on Quality of Life: A Case Study of Shiraz, Iran", *Life Science Journal*, C: 8, No: 2, ss. 26-30.
- Arnstein, S. R. (1969). "A Ladder of Citizen Participation", *Journal of The American Institute of Planners*, C: 35, No: 4, ss. 216-224.
- Aslan, A. (2008). "Turizm Planlamasına Yerel Toplumun Katılımı: Saklı Bahçe Akyaka Üzerine Bir İnceleme", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, C: 19, No: 1.
- Atay, L. (2003). "Turistik Destinasyon Pazarlaması ve Bir Alan Uygulaması", Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), İzmir.
- Avcı, N. (2007). "Turizmde Taşıma Kapasitesinin Önemi", *Ege Akademik Bakış*, C: 7, No: 2, ss.485-501.
- Avcı, N. (2018). "Turizmin Yöre Halkının Yaşam Kalitesine Etkileri: Çeşme İlçesi Örneği", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, C: 29, No: 2, ss. 164-174.
- Avcıkurt, C. (2017). *Turizm Sosyolojisi: Turist-Yerel Halk Etkileşimi*, Detay Yayıncılık, Ankara.

Aykın, M. S. ve Kahraman, E. (2018). “Sürdürülebilir Turizme Siyaset Engeli: Türkiye ve Hollanda İlişkileri Örneği”, *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, C: 3, No: 1, ss. 126-140.

Badem, M. A. (2018). “Fazla Çalışma Sürelerinin Çalışanların Yaşam Kalitesi ve Örgütsel Bağlılık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi” Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul.

Bagozzi, R. P. (1975). “Marketing as Exchange”, *Journal of Marketing*, C: 39, No: 4, ss. 32-39.

Bagozzi, R. P. ve Yi, Y. (1988). “On the Evaluation of Structural Equation Models”, *Journal of The Academy of Marketing Science*, C: 16, No: 1, ss. 74-94.

Baron, R. M. ve Kenny, D. A. (1986). “The Moderator–Mediator Variable Distinction in Social Psychological Research: Conceptual, Strategic, and Statistical Considerations”, *Journal of Personality and Social Psychology*, C: 51, No: 6, ss. 1173.

Belisle, F. J. ve D. R. Hoy (1980). “The Perceived Impact of Tourism By Residents: A Case Study of Santa Marta, Columbia.” *Annals of Tourism Research*, C: 7, No: 1, ss. 83-101.

Berber, Ş. (2003). “Sosyal Değişme Katalizörü Olarak Turizm ve Etkileri” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C: 9, ss. 205-221.

Bertan, S. (2009). “Turizmin Çevre Üzerinde Yarattığı Etkiler: Pamukkale Örneği”, *Anatolia: Turizm Arastirmalari Dergisi*, C: 20, No: 2.

Boley, B. B. ve Strzelecka, M. (2016). “Towards a Universal Measure of Support For Tourism”, *Annals Of Tourism Research*, C: 61, ss. 238-241.

Bolzoni, M. (2013). “What Tourists Ignore Ambivalences, Conflicts and Compromises in A Changing Neighbourhood”, In *International RC21 Resourceful Cities Conference*, ss. 29-31.

Bornhorst, T. Ritchie, J. B. ve Sheehan, L. (2010). “Determinants of Tourism Success For Dmos and Destinations: An Empirical Examination of Stakeholders' Perspectives”, *Tourism Management*, C: 31, No: 5, ss. 572-589.

- Boz, M. (2019). "Turizm Destinasyonunun Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Sağlayabilmesinde Doğal ve Tarihi Çevrenin Önemi: Çanakkale Örneği", *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, C: 3, No: 2, ss. 146-158.
- Brohman, J. (1996). "New Directions in Tourism For Third World Development", *Annals of Tourism Research*, C: 23, No: 1, ss. 48-70.
- Brougham, J. E. ve Butler, R. W. (1981). "A Segmentation Analysis of Resident Attitudes to the Social İmpact of Tourism", *Annals of Tourism Research*, C: 8, No: 4, ss. 569-590.
- Brunt, P. ve Courtney, P. (1999), "Host Perceptions of Socio-Cultural Impacts", *Annals of Tourism Research*, C: 26, No: 3 ss. 493-515.
- Brush, B. S. (1975). "The Concept of Carrying Capacity For Systems of Shifting Cultivation", *American Anthropologist*, C: 77, No: 4, ss.799-811.
- Butler, R. W. (1980). "The Concept of A Tourist Area Cycle of Evolution: İmplications For Management of Resources", *Canadian Geographer/Le Géographe Canadien*, C: 24, No:1, ss. 5-12.
- Byrne, B. M. (2016). "*Structural Equation Modeling With AMOS: Basic Concepts, Applications, and Programming*", Routledge.
- Byron, C. J. ve Costa-Pierce, B. A. (2013). "Carrying Capacity Tools For Use in The Implementation of an Ecosystems Approach to Aquaculture", *Site Selection and Carrying Capacities For İnland and Coastal Aquaculture*, ss. 87-101.
- Calman, K. C. (1984). "Quality of Life in Cancer Patients--An Hypothesis", *Journal of Medical Ethics*, C: 10, No: 3, ss. 124-127.
- Can, E. (2013). "Turizm Destinasyonlarında Sürdürülebilir Turizmin Sürdürülebilir Rekabet Açısından Değerlendirilmesi", *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, C:4, ss.23-40.
- Caneday, L. ve Zeiger, J. (1991). "The Social, Economic, and Environmental Costs of Tourism to A Gaming Community As Perceived By İts Residents", *Journal of Travel Research*, C: 30, No: 2, ss. 45-49.

- Cavus, S. ve Tanrisevdi, A. (2003). "Residents' attitudes Toward Tourism Development: A Case Study In Kusadası, Turkey", *Tourism Analysis*, C: 7 No: 3-4, ss. 259-269.
- Ceurvorst, R. L. (2011). "Methodological and Managerial Applications of the Structural Norm Approach to Social and Facility Capacity Indicators in Hawai'i's Coastal Recreation Areas", Oregon State University, Doctor Of Philosophy.
- Chang, H. M. Hung, C. H. ve Huang, Y. C. (2019). "The Mediating Effect of Quality of Life on Tourism Impact and Support Attitude in Alishan Tribes", *Open Journal of Applied Sciences*, C: 9, No:12, ss. 857.
- Chen, C. L. ve Teng, N. (2016). "Management Priorities and Carrying Capacity At A High-Use Beach From Tourists' Perspectives: A Way Towards Sustainable Beach Tourism", *Marine Policy*, C: 74, ss. 213-219.
- Cheng, T. M. Wu, H. C. Wang, J. T. M. ve Wu, M. R. (2019)." Community Participation As a Mediating Factor on Residents' Attitudes Towards Sustainable Tourism Development and Their Personal Environmentally Responsible Behaviour", *Current Issues in Tourism*, C: 22, No: 14, ss. 1764-1782.
- Cheung, C. M. Killingworth, A. ve Nolan, P. (1997). "A Critique of The Concept of Quality of Life", *International Journal of Health Care Quality Assurance*, C: 10, No: 2, ss. 80-84.
- Clarke, A. L. (2002) "Assessing the Carrying Capacity of the Florida Keys", *Population and Environment*, C: 23 No: 4, ss.405-418.
- Coccosis, H. ve Mexa, A. (2017). *The Challenge of Tourism Carrying Capacity Assessment, Theory and Practice*. Routledge.
- Cole, S. (2012). "Synergy and Congestion in the Tourist Destination Life Cycle", *Tourism Management*, C: 33, No: 5, ss. 1128-1140.
- Coşar, Y. (2014). "Yavaş Şehir Olgusunun Kentsel Yaşam Kalitesi Üzerindeki Algılanan Etkisi", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, C: 25, No: 2, ss. 226-240.
- Crouch, G. I. ve Ritchie, J. B. (1999). "Tourism, Competitiveness, and Societal Prosperity", *Journal of Business Research*, C: 44, No: 3, ss. 137-152.

Cuervorst, R. L. (2010). "Methodological and Managerial Applications of the Structural Norm Approach to Social And Facility Capacity Indicators In Hawaii's Coastal Recreation Areas", Doctoral Dissertation, Oregon State University.

Çalık, Ö. A. (2014). "Turistik Merkezlerin Sosyal Taşıma Kapasitesi: Beypazarı Örneği" Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara.

Çavuş, S. (2002). "Turistik Merkezlerin Taşıma Kapasiteleri ile Yaşam Evreleri Arasındaki İlişkiler ve Kuşadası Örneğinde Değerlendirme" Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), İzmir.

Çelik, H. E. ve Yılmaz, V. (2013). *Yapısal Eşitlik Modellemesi Temel Kavramlar-Uygulamalar-Programlama*, Ankara: Anı Yayıncılık.

Çetintaş, H. ve Bektaş, Ç. (2008). "Türkiye'de Turizm ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Kısa ve Uzun Dönemli İlişkiler", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, C: 19, No: 1, ss. 37-44.

D'amore, L. J. (1983). "Guidelines to Planning in Harmony with the Host Community", *Guidelines to Planning in Harmony with The Host Community*, ss. 135-159.

Demir C. ve Çevirgen, A. (2006). *Turizm ve Çevre Yönetimi: Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı*, Nobel Yayıncılık, Ankara.

Diedrich, A. ve García-Buades, E. (2009). "Local Perceptions of Tourism as Indicators of Destination Decline" *Tourism Management*, C: 30, No: 4, ss. 512-521.

Diener, E. D. Emmons, R. A. Larsen, R. J. ve Griffin, S. (1985). "The Satisfaction With Life Scale" *Journal of Personality Assessment*, C: 49, No: 1, ss. 71-75.

Dogan, H. Z. (1989). "Forms of Adjustment: Socio-cultural Impacts of Tourism", *Annals of Tourism Research*, C: 16, No:2, ss. 216-36.

Doxey, G.V. 1975. "A Causation Theory of Visitor-Resident Irritants: Methodology and Research Inferences", *The Impact of Tourism: Travel Research Association, 6th Annual Conference Proceedings (195-198)*. San Diego, September 8-11.

Duffield, B. S. ve Long, J. (1981). "Tourism in the Highlands and Islands of Scotland Rewards and Conflicts", *Annals of Tourism Research*, C: 8, No: 3, ss. 403-431.

Dyer, P. Gursoy, D. Sharma, B. ve Carter, J. (2007). "Structural Modeling of Resident Perceptions of Tourism and Associated Development on the Sunshine Coast, Australia", *Tourism Management*, C: 28, No: 2, ss. 409-422.

Erdemir, B. (2018). "Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Destinasyonların Fiziksel ve Psikolojik Taşıma Kapasitesi Analizi: Pamukkale Hierapolis Ören Yeri Örneği" Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir.

Eser, E. (2004). "Yaşam Kalitesinin Sınıflandırılması ve Sağlıkla İlgili Yaşam Kalitesinin Ölçümü", *1. Sağlıkta Yaşam Kalitesi Sempozyumu*, İzmir, ss. 4-6.

Eser, K. Çelik, N. ve Yıldız, O. (2018). "Turizmin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerindeki Etkileri: Muğla-Akyaka Örneği", *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, C: 10, No: 2, ss. 60-73.

Fennell, D. A. (2002). "*Planning Natural Resource-Based Tourism Programs*" CABI.

Fornell, C. ve Larcker, D.F. (1981). "Evaluating Structural Equation Models with Unobservable Variables and Measurement Error", *Journal of Marketing Research*, C: 18, No: 1, ss. 39-50.

Framework Guidelines for Assessing Carrying Capacity, (Çevrimiçi), <http://www.fao.org/docrep/X5626E/x5626e0e.htm>, 29 Kasım 2018.

Gibbs, M. T. (2007). "Sustainability Performance Indicators for Suspended Bivalve Aquaculture Activities", *Ecological Indicators*, C: 7, No: 1, ss. 94-107.

Gilbert, D. ve M. Clark (1997). "An Exploratory Examination of Urban Tourism Impact, With Reference to Residents Attitudes, in the Cities of Canterbury and Guildford." *Cities*, C: 14, No: 6, ss. 343-52.

Gonson, C. Pelletier, D. ve Alban, F. (2018). "Social Carrying Capacity Assessment From Questionnaire and Counts Survey: Insights for Recreational Settings Management in Coastal Areas" *Marine Policy*, C: 98, ss. 146-157.

Göktuğ, T. H. Yıldız, N. D. Demir, M. ve Bulut, Y. (2013) “Taşıma Kapasitesi Kuramının Milli Parklarda Oluşum-Gelişim ve Modellenme Süreci”, *Journal of the Faculty of Agriculture*, C: 44, No 2, ss.195-206.

Guo, Y. Kim, S. ve Chen, Y. (2014). “Shanghai Residents’ Perceptions of Tourism Impacts and Quality of Life”, *Journal of China Tourism Research*, C: 10, No: 2, ss. 142-164.

Gursoy, D. Jurowski, C. ve Uysal, M. (2002). “Resident Attitudes: A Structural Modeling Approach”, *Annals of Tourism Research*, C: 29, No: 1, ss. 79-105.

Gursoy, D. ve Kendall, K. W. (2006). “Hosting Mega Events: Modeling Locals’ Support”, *Annals of Tourism Research*, C: 33, No: 3, ss. 603-623.

Gürlek, M., ve Tuna, M. (2018). Reinforcing Competitive Advantage Through Green Organizational Culture and Green İnnovation. *The Service Industries Journal*, C:38, No: (7-8), ss. 467-491.

Gürlek, M., ve Tuna, M. (2019). “Corporate Social Responsibility and Work Engagement: Evidence From the Hotel İndustry”, *Tourism Management Perspectives*, C:31, ss.195-208.

Gürlek, M., ve Uygur, A. (2020). Service-Oriented High-Performance Human Resource Practices and Employee Service Performance: A Test of Serial Mediation and Moderation Models. *Journal of Management & Organization*, ss. 1-37.

Güney, İ. ve Somuncu, M. (2018). “Kuşadası İlçesi’nde Turizmin Yaşam Döngüsü: Mekânsal ve Toplumsal Ögeler Üzerinden Bir Değerlendirme”, *Türk Coğrafya Dergisi*, C: 71, ss. 101-116.

Gürbüz, A. (2002), “Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma”, *Teknoloji Dergisi*, C:1, No:2, ss. 49-59.

Gürge, M. (2018). “Turist Rehberlerinin Yaşam Kalitesinin Türkiye’de Rehberlik Mesleğinin Çalışma Koşulları Açısından Değerlendirilmesi” Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Eskişehir.

Haas, B. K. (1999). “Clarification and İntegration of Similar Quality of Life Concepts. *Image*”, *The Journal of Nursing Scholarship*, C: 31, No: 3, ss. 215-220.

- Hanafiah, M. H. Jamaluddin, M. R. ve Zulkifly, M. I. (2013). "Local Community Attitude and Support Towards Tourism Development in Tioman Island, Malaysia", *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, C: 105, ss. 792-800.
- Hankiss, E. (1983). "Cross-Cultural Quality of Life Research: An Outline For Conceptual Framework. Quality of Life: Problems of Assessment and Measurement" *Socio-Economic Studies*, C: 5.
- Haralambopoulos, N. ve Pizam, A. (1996). "Perceived Impacts of Tourism: The Case Of Samos", *Annals of Tourism Research*, C: 23, No: 3, ss. 503-526.
- Holden, A. (2002). *Environment & Tourism*, Routledge, Florence, USA.
- Hollar, D. (2003). "A Holistic Theoretical Model for Examining Welfare Reform: Quality of Life", *Public Administration Review*, C: 63, No: 1, ss. 90-99.
- Homans, G. C. (1958). "Social Behavior as Exchange", *American Journal of Sociology*, C: 63, No: 6, ss. 597-606.
- Hovinen, G. R. (1982). "Visitor Cycles: Outlook for Tourism in Lancaster County", *Annals of Tourism Research*, C: 9, No: 4, ss. 565-583.
- Hu, L. T. ve Bentler, P. M. (1999). "Cutoff Criteria for Fit Indexes in Covariance Structure Analysis: Conventional Criteria Versus New Alternatives", *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, C: 6, No: 1, ss. 1-55.
- Hung, K. Sirakaya-Turk, E. ve Ingram, L. J. (2011). "Testing the Efficacy of an Integrative Model for Community Participation", *Journal of Travel Research*, C: 50, No: 3, ss. 276-288.
- Jamal, T. B. ve Getz, D. (1995). "Collaboration Theory and Community Tourism Planning", *Annals of Tourism Research*, C: 22, No: 1, ss. 186-204.
- James, L. R. Mulaik, S. A. ve Brett, J. M. (2006). "A Tale of Two Methods", *Organizational Research Methods*, C: 9, No: 2, ss. 233-244.
- Jepson, A. Clarke, A. ve Ragsdell, G. (2014). "Investigating the Application of the Motivation–Opportunity–Ability Model to Reveal Factors Which Facilitate Or Inhibit Inclusive Engagement Within Local Community Festivals", *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, C: 14, No: 3, ss. 331-348.

Ji, M. Li, M. ve King, B. (2015). "The Impacts of China's New Free-Trade Zones on Hong Kong", *Tourism. Journal of Destination Marketing ve Management*, C: 4, No: 4, ss. 203-205.

Johnson, J. D. D. J. Snepenger ve S. Akis (1994). "Residents Perceptions of Tourism Development." *Annals of Tourism Research*, C: 21, No: 3, ss. 629- 42.

Jurado, E. N. Damian, I. M. ve Fernández-Morales, A. (2013) "Carrying Capacity Model Applied in Coastal Destinations", *Annals of Tourism Research*, C: 43, ss.1-19.

Jurowski, C. Uysal, M. ve Williams, D. R. (1997). "A Theoretical Analysis of Host Community Resident Reactions to Tourism", *Journal of Travel Research*, C: 36, No: 2, ss. 3-11.

Jurowski, C. ve Gursoy, D. (2004). "Distance Effects on Residents' attitudes Toward Tourism", *Annals of Tourism Research*, C: 31, No: 2, ss. 296-312.

Kabadayı, H. (2006). "Yaşam Kalitesi ve Kullanıcı Memnuniyetinin Kentsel Tasarımdaki Etkisine Çok Boyutlu Yaklaşım" Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), İzmir.

Kang, S. K. ve Lee, J. (2018). "Support of Marijuana Tourism in Colorado: A Residents' Perspective Using Social Exchange Theory", *Journal Of Destination Marketing & Management*, C: 9, ss. 310-319.

Kaplanidou, K. Karadakis, K. Gibson, H. Thapa, B. Walker, M. Geldenhuys, S. ve Coetzee, W. (2013). "Quality of Life, Event Impacts, And Mega-Event Support Among South African Residents Before and After The 2010 FIFA World Cup", *Journal of Travel Research*, C: 52, No: 5, ss. 631-645.

Karatepe, O. M. (2013). "High-Performance Work Practices and Hotel Employee Performance: The Mediation of Work Engagement", *International Journal of Hospitality Management*, C: 32, ss. 132-140.

Kaşlı, M. Yılmazdoğan, O. C. ve Kılıç, İ. (2015). "Turizmin Çevresel Etkileri ile Yaşam Kalitesi İlişkisi: Eskişehir Örneği" I. Eurasia International Tourism Congress: Current Issues, Trends, And Indicators (EITOC-2015). Konya.

Kaya, İ. (1997). “Sürdürülebilir Turizm Kalkınması ve Ülkemiz Açısından Bir Değerlendirme,” Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Balıkesir.

Kerlinger, F. N. (1973). “*Foundations of Behavioral Research*. (2nd edition)”, New York: Holt, Rinehart and Winston.

Kılıç, İ. ve Seçilmiş, C. (2018). “Turistik Destinasyonlarda Yerel Halk ve Turist Gözünden Taşıma Kapasitesinin Değerlendirilmesi: Eskişehir Örneği”, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, C: 15, No: 3, ss. 506-522.

Kim, K. (2002). “The Effects of Tourism Impacts Upon Quality of Life of Residents in The Community” (Doctoral Dissertation, Virginia Tech).

Kim, K. Uysal, M. ve Sirgy, M. J. (2013). “How Does Tourism in A Community Impact the Quality of Life of Community Residents?”, *Tourism Management*, C: 36, ss. 527-540.

Kirpalani, V. H. (1987). “*International Marketing and the Quality-of-Life*”, İn Samli, A.C. (Ed.), *Marketing And Quality-Of-Life Interface*, Quorum Books, New York, NY, ss. 204–219.

Kline, R. B (2011). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling* (3rd Ed.). The Guilford Press, New York.

Ko, D. W. ve Stewart, W. P. (2002). “A Structural Equation Model of Residents’ Attitudes for Tourism Development”, *Tourism Management*, C: 23, No: 5, ss. 521-530.

Koçak, A. (2018). “Donanımlı Dalış Turizminin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerine Etkileri: Kaş Halkının Algıları Üzerine Bir Araştırma” İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.

Kousis, M. (2000). “Tourism and the Environment: A Social Movements Perspective”, *Annals of Tourism Research*, C: 27, No: 2, ss. 468-489.

Kowaltowski, D. C. Da Silva, V. G. Pina, S. A. Labaki, L. C. Ruschel, R. C. ve De Carvalho Moreira, D. (2006). “Quality of Life and Sustainability Issues As Seen By the Population of Low-Income Housing in the Region of Campinas, Brazil”, *Habitat International*, C: 30, No: 4, ss. 1100-1114.

Kozak N. Kozak M. ve Kozak M. (2017). “Genel Turizm İlkeler ve Kavramlar” Detay Yayıncılık, Ankara.

Küçükdeveci, A. A. (2005). “Rehabilitasyonda Yaşam Kalitesi”, *Türkiye Fiziksel Tıp Rehabilitasyon Dergisi*, C: 51, No: 23-29.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, (Çevrimiçi), <https://www.ktb.gov.tr/>, 2019.

Lamb, V. L. (1996). “A Cross-National Study of Quality of Life Factors Associated With Patterns of Elderly Disablement”, *Social Science & Medicine*, C: 42, No: 3, ss. 363-377.

Lankford, S. V. ve Howard, D. R. (1994). “Developing A Tourism Impact Attitude Scale”, *Annals of Tourism Research*, C: 21, No: 1, ss. 121-139.

Látková, P. ve Vogt, C. A. (2012). “Residents’ Attitudes Toward Existing and Future Tourism Development in Rural Communities”, *Journal of Travel Research*, C: 51, No: 1, ss. 50-67.

Lee, T. H. (2013). “Influence Analysis of Community Resident Support For Sustainable Tourism Development”, *Tourism Management*, C: 34, ss. 37-46.

Liang, Z. X. ve Hui, T. K. (2016), “Residents’ Quality of Life and Attitudes Toward Tourism Development in China”, *Tourism Management*, C: 57, ss. 56-67.

Lime, D. W. ve Stankey, G. H. (1971). “Carrying Capacity: Maintaining Outdoor Recreation Quality” in in: Larson, E. Vh., Ed. *The Forest Recreation Symposium*, State University of New York College of Forestry; 1971 October 12-14: US Department of Agriculture, Forest Service, Northeastern Forest Experiment Station, ss.174-184.

Lin, D. ve Simmons, D. (2017). “Structured Inter-Network Collaboration: Public Participation in Tourism Planning in Southern China”, *Tourism Management*, C: 63, ss. 315-328.

Lin, M. R., Huang, W. Huang, C. Hwang, H. F. Tsai, L. W. ve Chiu, Y. N. (2002). “The Impact of the Chi-Chi Earthquake on Quality of Life Among Elderly Survivors in Taiwan—A Before and After Study”, *Quality of Life Research*, C: 11, No: 4, ss. 379-388.

- Lindberg, K. ve Johnson, R. L. (1997). "Modeling Resident Attitudes Toward Tourism", *Annals of Tourism Research*, C: 24, No: 2, ss. 402-424.
- Liu, J. Nijkamp, P. Huang, X. ve Lin, D. (2017). Urban Livability and Tourism Development in China: Analysis of Sustainable Development By Means of Spatial Panel Data. *Habitat International*, C: 68, ss. 99-107.
- Lobo, H. A. S. (2015). "Tourist Carrying Capacity of Santana Cave (PETAR-SP, Brazil): A New Method Based on A Critical Atmospheric Parameter", *Tourism Management Perspectives*, C: 16, ss. 67-75.
- Long, P. T. Perdue, R. R. ve Allen, L. (1990). "Rural Resident Tourism Perceptions and Attitudes By Community Level of Tourism", *Journal of Travel Research*, C: 28, No: 3, ss. 3-9.
- López, M. F. B. Virto, N. R. Manzano, J. A. ve Miranda, J. G. M. (2018). "Residents' Attitude as Determinant of Tourism Sustainability: The Case of Trujillo", *Journal of Hospitality and Tourism Management*, C: 35, ss. 36-45.
- Ma, X. L. Dai, M. L. ve Fan, D. X. (2020). "Land Expropriation in Tourism Development: Residents' Attitudinal Change and Its Influencing Mechanism", *Tourism Management*, C: 76, 103957.
- Madrigal, R. (1993). "A Tale of Tourism In Two Cities." *Annals of Tourism Research*, C: 22, No: 2, ss. 336-53.
- Martin, B. S. ve Uysal, M. (1990). "An Examination of The Relationship Between Carrying Capacity and the Tourism Lifecycle: Management and Policy Implications", *Journal of Environmental Management*, C: 31, No: 4, ss. 327-333.
- Massam, B. H. (2002). "Quality of Life: Public Planning and Private Living", *Progress In Planning*, C: 58, No: 3, ss. 141-227.
- Mathew, P. V. ve Sreejesh, S. (2017). "Impact of Responsible Tourism on Destination Sustainability and Quality of Life of Community in Tourism Destinations", *Journal of Hospitality and Tourism Management*, C: 31, ss. 83-89.
- Mathieson, A. ve Wall, G. (1982). "*Tourism, Economic, Physical and Social Impacts*", Harlow: Longman.

McCool, S. F. ve Lime, D. W. (2001) "Tourism Carrying Capacity: Tempting Fantasy or Useful Reality?", *Journal of Sustainable Tourism*, C: 9 No: 5, ss.372-388.

McGehee, N. G. ve Andereck, K. L. (2004). "Factors Predicting Rural Residents' Support of Tourism" *Journal of Travel Research*, C: 43, No: 2, ss. 131-140.

McIntyre, G. (1993). *Sustainable Tourism Development: Guide for Local Planners*, Madrid: World Tourism Organization.

Meeberg, G. A. (1993). "Quality of Life: A Concept Analysis", *Journal of Advanced Nursing*, C: 18, No: 1, ss. 32-38.

Mercan, Ş. O. (2010). "Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Bölgesel Planlama ve Turistik Ürün Oluşumu: Altınoluk Örneği Üzerine Bir Araştırma" Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), İzmir.

Milman, A. ve Pizam, A. (1987). "Social Impacts of Tourism on Central Florida", *Annals of Tourism Research*, C: 15, No: 2, ss. 191-204.

Moghavvemi, S. Woosnam, K. M. Paramanathan, T. Musa, G. ve Hamzah, A. (2017). "The Effect of Residents' Personality, Emotional Solidarity, and Community Commitment on Support for Tourism Development", *Tourism Management*, C: 63, ss. 242-254.

Muler Gonzalez, V. Coromina, L. ve Galí, N. (2018). "Overtourism: Residents' Perceptions of Tourism Impact as an Indicator of Resident Social Carrying Capacity-Case Study of A Spanish Heritage Town", *Tourism Review*, C: 73, No: 3, ss. 277-296.

Neal, J. D. Uysal, M. ve Sirgy, M. J. (2007). "The Effect of Tourism Services on Travelers' Quality of Life", *Journal of Travel Research*, C: 46, No: 2, ss. 154-163.

Nkemngu, A. P. (2015). "Quality of Life and Tourism Impacts: A Community Perspective", *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, C: 4, No:1, ss. 1-13.

Nufusu.com, (Çevrimiçi), <https://www.nufusu.com/>, 04.03.2019.

Nunkoo, R. (2016). "Toward a More Comprehensive Use of Social Exchange Theory to Study Residents' Attitudes to Tourism", *Procedia Economics and Finance*, C: 39, ss. 588-596.

- Nunkoo, R. ve Gursoy, D. (2012). Residents' Support for Tourism: An Identity Perspective. *Annals of Tourism Research*, C: 39, No: 1, ss. 243-268.
- Nunkoo, R. ve Ramkissoon, H. (2011). "Developing A Community Support Model for Tourism", *Annals of Tourism Research*, C: 38, No: 3, ss. 964-988.
- Nunnally, J.C. (1978). "*Psychometric Theory*", New York: Mcgraw-Hill.
- O'Reilly, A. M. (1986) "Tourism Carrying Capacity: Concept and Issues", *Tourism Management*, C: 7, No: 4, ss.254-258.
- Oflaz, M. Buzlukçu, C. Türkmen, S. ve Avcıkurt, C. (2018). "Yerel Halkın Yazlıkçılara Yönelik Algıları Altınoluk Örneği", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C: 15, No: 41, ss. 185-201.
- Ovalı, K. P. (2007) "Kitle Turizmi ve Ekolojik Turizmin Kavram, Mimari ve Çevresel Etkiler Bakımından Karşılaştırılması", *YTÜ Mim. Fak. E-Dergisi*, C: 2, No:2, ss. 64-79.
- Özdemir, G. (2007). "Destinasyon Yönetimi ve Pazarlama Temelleri İzmir İçin Bir Destinasyon Model Önerisi", Dokuz Eylül Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ABD, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), İzmir.
- Pamungkas, A. Sulistyono, A. ve Siswanto, V. K. (2016). "Poteran Carrying Capacity for Small Island Development", *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, C: 227, ss. 761-769.
- Papageorgiou, K. ve Brotherton, I. (1999). "A Management Planning Framework Based on Ecological, Perceptual and Economic Carrying Capacity: The Case Study of Vikos-Aoos National Park, Greece", *Journal of Environmental management*, C: 56, No: 4, ss. 271-284.
- Patmore, J. A. (1983). Recreation and Resources: Leisure Patterns and Leisure Places. Recreation and Resources: *Leisure Patterns and Leisure Places*, ss. 222-233.
- Perdue, R. R. Long, P. T. ve Allen, L. (1990). "Resident Support for Tourism Development", *Annals of Tourism Research*, C: 17, No: 4, ss. 586-599.
- Pigram, J. (1983). *Outdoor Recreation and Resource Management*, Croom Helm Ltd, UK.

Pigram, J. J. ve Wahab, S. (2005). *Tourism, Development and Growth: The Challenge Of Sustainability*, New York, Routledge.

Pollard, W. E. ve Mitchell, T. R. (1972). "Decision Theory Analysis of Social Power", *Psychological Bulletin*, C: 78, No: 6, ss. 433.

Prabhakaran, S. Nair, V. ve Ramachandran, S. (2014). "Community Participation in Rural Tourism: Towards A Conceptual Framework", *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, C: 144, ss. 290-295.

Prayag, G. Hosany, S. Nunkoo, R. ve Alders, T. (2013). "London Residents' Support for the 2012 Olympic Games: The Mediating Effect of Overall Attitude", *Tourism Management*, C: 36, ss. 629-640.

Prentice, R. (1993). "Community-Driven Tourism Planning and Residents' Preferences", *Tourism Management*, C: 14, No: 3, ss. 218-227.

Rahmawati, D. Supriharjo, R. Setiawan, R. P. ve Pradinie, K. (2014). "Community Participation in Heritage Tourism for Gresik Resilience", *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, C: 135, ss. 142-146.

Rasoolimanesh, S. M. Jaafar, M. Ahmad, A. G. ve Barghi, R. (2017). "Community Participation in World Heritage Site Conservation and Tourism Development", *Tourism Management*, C: 58, ss. 142-153.

Recai, C. Sezai, A. ve Yıldırım, E. (2017). "*Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*" 9. Baskı, Sakarya.

Renda, A. I. Da Costa Mendes, J. ve Do Valle, P. O. (2011). A Structural Model Approach of Residents' perception of Tourism Impacts in Their Own Quality of Life: The Municipality of Loulé, Algarve. *Tourism & Management Studies*, C: 2, ss. 1088-1091.

Rızaoğlu, B. ve Tanrısevdi, A. (1997). "Yerel Toplumsal Duyarlılığın Bir Ölçüsü Olarak Turizmin Toplumsal Taşıma Kapasitesi", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, C: 8, No: 1, ss. 52-58.

Riedel, J. A. (1972). "Citizen Participation: Myths and Realities", *Public Administration Review*, C: 32, No: 3, ss. 211-220.

Ross, G. F. (1992). "Resident Perceptions of The Impact of Tourism on An Australian City", *Journal Of Travel Research*, C: 30, No: 3, ss. 13-17.

Rothman, R. A. (1978). "Residents and Transients: Community Reaction to Seasonal Visitors." *Journal of Travel Research*, C: 16, No: 3, ss. 8-13.

Ruta, D. Camfield, L. ve Donaldson, C. (2007). "Sen and The Art of Quality of Life Maintenance: Towards A General Theory of Quality of Life and Its Causation", *The Journal of Socio-Economics*, C: 36, No: 3, ss. 397-423.

Sapançalı, F. (2009). "*Toplumsal Açıdan Kentsel Yaşam Kalitesi*", İzmir: Altın Nokta Basım Yayın Dağıtım.

Saveriades, A. (2000). "Establishing the Social Tourism Carrying Capacity for the Tourist Resorts of the East Coast of The Republic of Cyprus", *Tourism Management*, C: 21, No: 2, ss. 147-156.

Saxena, S. Orley, J. ve WHOQOL Group. (1997). "Quality of Life Assessment: The World Health Organization Perspective", *European Psychiatry*, C: 12, No: 3, ss. 263-266.

Searle, M. S. (2000). "Is Leisure Theory Needed For Leisure Studies?", *Journal of Leisure Research*, C: 32, No: 1, ss. 138-142.

Seçilmiş, C. Kılıç, İ. ve Doğantekin, A. (2017). "Siyasi Krizlerin Turizme Etkisi ve Bir Kriz Yönetim Modeli Önerisi", In The First International Congress On Future of Tourism: Innovation, Entrepreneurship And Sustainability, ss. 498-505.

Shakeela, A. ve Weaver, D. (2018). "Managed Evils" of Hedonistic Tourism in the Maldives: Islamic Social Representations and Their Mediation of Local Social Exchange", *Annals of Tourism Research*, C: 71, ss. 13-24.

Sharma, B. ve Gursoy, D. (2015). "An Examination of Changes in Residents' Perceptions of Tourism Impacts Over Time: The Impact of Residents' Socio-Demographic Characteristics" *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, C: 20, No: 12, ss. 1332-1352.

- Sharma, R. (2016). "Evaluating Total Carrying Capacity of Tourism Using Impact Indicators" *Global Journal of Environmental Science and Management*, C: 2, No: 2, ss. 187-196.
- Shelby, B. Vaske, J. J. ve Heberlein, T. A. (1989). "Comparative Analysis of Crowding in Multiple Locations: Results From Fifteen Years of Research", *Leisure Sciences*, C: 11, No: 4, ss. 269-291.
- Sheldon, P. ve T. Var (1984). "Residents Attitudes Toward Tourism in North Wales." *Tourism Management*, C: 5, No: 1, ss. 40-47.
- Simmons, D. G. (1994). "Community Participation in Tourism Planning", *Tourism Management*, C: 15, No:2, ss. 98-108.
- Simon, F. J. G. Narangajavana, Y. ve Palacios, D. (2004) "Carrying Capacity in the Tourism Industry: A Case Study of Hengistbury Heas", *Tourism Management*, C: 25, No: 2, ss.275-283.
- Sinclair-Maragh, G. (2017). "Demographic Analysis of Residents' Support For Tourism Development in Jamaica", *Journal of Destination Marketing & Management*, C: 6, No: 1, ss. 5-12.
- Sirgy, M. J. Michalos, A. C. Ferriss, A. L. Easterlin, R. A. Patrick, D. ve Pavot, W. (2006). "The Quality-of-Life (QOL) Research Movement: Past, Present, and Future", *Social Indicators Research*, C: 76, No: 3, ss. 343-466.
- Siu, G. Lee, L. Y. ve Leung, D. (2013). "Residents' Perceptions Toward The "Chinese Tourists' Wave" in Hong Kong: An Exploratory Study", *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, C: 18, No: 5, ss. 446-463.
- Soylu, Y. (2013). "Turistik Destinasyonlarda Taşıma Kapasitesi: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Örneği" Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Çanakkale.
- Stankey, G.H. Cole, D.N. Lucas, R.C. Petersen, M.E. ve Frissell, S.S. (1985). *The Limits of Acceptablechange (LAC) System For Wilderness Planning*. Ogden: United States Department of Agriculture Forest Service/Intermountain Forest and Range Experiment Station.

- Stronza, A. ve Gordillo, J. (2008). "Community Views of Ecotourism", *Annals of Tourism Research*, C: 35, No: 2, ss. 448-468.
- Stylidis, D. Biran, A. Sit, J. ve Szivas, E. M. (2014). "Residents' Support for Tourism Development: The Role of Residents' Place Image and Perceived Tourism Impacts", *Tourism Management*, C: 45, ss. 260-274.
- Suess, C. Baloglu, S. ve Busser, J. A. (2018), "Perceived Impacts of Medical Tourism Development on Community Wellbeing", *Tourism Management*, C: 69, ss. 232-245.
- Tabachnick, B. G. Fidell, L. S. ve Ullman, J. B. (2007). "*Using Multivariate Statistics* (Vol. 5)", Boston, MA: Pearson.
- Tang, C. Zhong, L. ve Ng, P. (2017). "Factors That Influence The Tourism Industry's Carbon Emissions: A Tourism Area Life Cycle Model Perspective", *Energy Policy*, C: 109, ss. 704-718.
- Tejada, M. Malyarez, G. ve Navas, F. (2009). "Indicators For The Assessment of Physical Carrying Capacity in Coastal Tourist Destinations", *Journal of Coastal Research*, ss. 1159-1163.
- Tekeli, İ. Güler, Ç. Vaizoğlu, S. Algan, N. ve DüNDAR, K. (2004). "*Yaşam Kalitesi Göstergeleri. Türkiye İçin Bir Veri Sistemi Önerisi*" Türkiye Bilimler Akademisi Raporları, (6).
- Teye, V. Sirakaya, E. ve Sönmez, S. F. (2002). "Residents' Attitudes Toward Tourism Development", *Annals of Tourism Research*, C: 29, No: 3, ss. 668-688.
- Thomason, P. Crompton, J. L. ve Dan Kamp, B. (1979). "A Study of The Attitudes of Impacted Groups Within A Host Community Toward Prolonged Stay Tourist Visitors", *Journal of Travel Research*, C: 17, No: 3, ss. 2-6.
- Timothy, D. J. (1999). "Participatory Planninga View of Tourism in Indonesia", *Annals of Tourism Research*, C: 26, No: 2, ss. 371-391.
- Tokmak, C. (2008). "Sürdürülebilir Turizm Açısından Taşıma Kapasitesi: Topkapı Örneği" Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara.

Tosun, C. (2002). "Host Perceptions of Impacts: A Comparative Tourism Study", *Annals of Tourism Research*, C: 29, No: 1, ss. 231-253.

Tosun, C. (2006). "Expected Nature of Community Participation in Tourism Development", *Tourism Management*, C: 27, No: 3, Ss. 493-504.

Tran, N. Nguyen, T. L. Nguyen, D. T. Dang, M. ve Dinh, X. T. (2007). "Tourism Carrying Capacity Assessment for Phong Nha-Ke Bang and Dong Hoi, Quang Binh Province", *VNU Journal of Science, Earth Sciences*, C: 23, ss. 80-87.

Türk Dil Kurumu, (Çevrimiçi), <http://www.tdk.gov.tr/> , 01 Ekim 2018.

Türker, G. Ö. ve Türker, A. (2014). "Yerel Halkın Turizm Etkilerini Algılama Düzeyi Turizm Desteğini Nasıl Etkiler: Dalyan Destinasyonu Örneği", *Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges)*, C: 4, No: 1.

Türker, N. Selçuk, Ş. ve Özyıldırım, A. (2016). "Turizmin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi: Safranbolu Örneği" *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C: 6, No: 1, ss. 1-13.

Tyrrell, T. J. ve Spaulding, L. A. (1984). "A Survey of Attitudes Toward Tourism Growth in Rhode Island", *Hospitality Education and Research Journal*, C: 8, No: 2, ss. 22-33.

United Nations, (Çevrimiçi), <http://www.un.org>, 05 Ekim 2018.

Ural, A. ve Kılıç, İ. (2011). "*Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS İle Veri Analizi*", Ankara: Detay Yayıncılık.

Ülker, E. (2010). "Destinasyon Pazarlamasında Destinasyon Seçimi Karar Verme Süreci Üzerine Bir Çalışma: Bozcaada Örneği" Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne.

Ünal, Ç. ve Yücel, B. (2018). "Kırsal Turizmin Geliştirilmesi ve Yönetilmesinde Yerel Halkın Algı ve Tutumları. Ödemiş/Birgi Örneği", *Doğu Coğrafya Dergisi*, C: 23, No: 39, ss. 113-130.

Van Kamp, I. Leidelmeijer, K. Marsman, G. ve De Hollander, A. (2003). "Urban Environmental Quality and Human Well-Being: Towards A Conceptual Framework and Demarcation of Concepts; A Literature Study", *Landscape and Urban Planning*, C: 65, No: 1-2, ss. 5-18.

- Van Niekerk, M. (2014). "Advocating Community Participation and Integrated Tourism Development Planning in Local Destinations: The Case of South Africa", *Journal of Destination Marketing & Management*, C: 3, No: 2, ss. 82-84.
- Vargas-Sanchez, A. Porras-Bueno, N. ve De Los Angeles Plaza-Mejía, M. (2011). "Explaining Residents' Attitudes to Tourism: Is A Universal Model Possible?", *Annals of Tourism Research*, C: 38, No: 2, ss. 460-480.
- Wagar, J. A. (1964). "The Carrying Capacity of Wild Lands For Recreation", *Forest Science*, C: 1, ss.1-24.
- Waite, G. (2003). "Social Impacts of The Sydney Olympics", *Annals of Tourism Research*, C: 30, No: 1, ss. 194-215.
- Wang, H. Yang, Z. Chen, L. Yang, J. ve Li, R. (2010). "Minority Community Participation in Tourism: A Case of Kanas Tuva Villages in Xinjiang, China", *Tourism Management*, C: 31, No: 6, ss. 759-764.
- Whittaker, D. Shelby, B. Manning, R. Cole, D. ve Haas, G. (2010). "Capacity Reconsidered: Finding Consensus and Clarifying Differences", *Marienville, PA: National Association of Recreation Resource Planners*, ss.1-18.
- Whoqol Group. (1995). "The World Health Organization Quality of Life Assessment (WHOQOL): Position Paper From The World Health Organization", *Social Science & Medicine*, C:41, No: 10, ss. 1403-1409.
- Whoqol Group. (1998). "Development of The World Health Organization WHOQOL-BREF Quality of Life", *Assessment. Psychological Medicine*, C: 28, No: 3, ss. 551-558.
- Woo, E. Kim, H. ve Uysal, M. (2015). "Life Satisfaction and Support for Tourism Development", *Annals of Tourism Research*, C: 50, ss. 84-97.
- World Tourism Organization, (Çevrimiçi), <http://www2.unwto.org/>, 04 Ekim 2018.
- Xu, S., Barbieri, C. Anderson, D. Leung, Y. F. ve Rozier-Rich, S. (2016), "Residents' Perceptions of Wine Tourism Development" *Tourism Management*, C: 55, ss. 276-286.

- Yanardağ, A. ve Yanardağ Ö. (2009). *İzmir’de Turizm Çeşitleri ve Turizm Yatırımları İhtiyaç Analizi*, İzmir Kalkınma Ajansı, İzmir.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2011). “*SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*” Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yıldız, Z. ve Kalağan, G. (2008). “Alternatif Turizm Kavramı ve Çevresel Etkileri”, *Yerel Siyaset Dergisi*, C: 35, ss.43-45.
- Yılmaz, Ö. D. ve Filiz, A. (2017). “Turizm Gelişim Yaklaşımları Kapsamında Yerel Halkın Turizme Yönelik Algı ve Tutumları: Mazı Köyü-Türkbükü Karşılaştırmalı Analizi” *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C: 10, No: 2, ss. 1799-1824.
- Yoon, Y. Gursoy, D. ve Chen, J. S. (2001). “Validating A Tourism Development Theory With Structural Equation Modeling”, *Tourism Management*, C: 22, No: 4, ss. 363-372.
- Yoon, Y. J. S. Chen ve D. Gursoy (1999). “An Investigation of the Relationship Between Tourism Impacts and Host Communities’ Characteristics.” *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, C: 10, No: 1, ss. 29-44.
- Zacarias, D. A. Williams, A. T. ve Newton, A. (2011) “Recreation Carrying Capacity Estimations to Support Beach Management At Praia De Faro”, *Portugal. Applied Geography*, C: 31, No: 3, ss.1075-1081.
- Zaidan, E. ve Kovacs, J. F. (2017). “Resident Attitudes Towards Tourists and Tourism Growth: A Case Study From The Middle East, Dubai In United Arab Emirates”, *European Journal of Sustainable Development*, C: 6, No: 1, ss. 291-307.
- Zapf, W. (2000). “Social Reporting in the 1970s And In The 1990s”, *Social Indicators Research*, C: 51, No: 1, ss. 1-15.
- Zhang, Y. Li, X. R. ve Su, Q. (2017). “Does Spatial Layout Matter to Theme Park Tourism Carrying Capacity?”, *Tourism Management*, C: 61, ss. 82-95.
- Zhao, W ve Ritchie, J. B. (2007). “Tourism and Poverty Alleviation: an Integrative Research Framework”, *Current Issues In Tourism*, C: 10, No: 2-3, ss. 119-143.

Zhao, X. Lynch Jr, J. G. ve Chen, Q. (2010). "Reconsidering Baron and Kenny: Myths and Truths About Mediation Analysis", *Journal Of Consumer Research*, C: 37, No: 2, ss. 197-206.

Zhou, Y. ve Ap, J. (2009). "Residents' Perceptions Towards The Impacts of The Beijing 2008 Olympic Games", *Journal of Travel Research*, C: 48, No: 1, ss. 78-91.

EK LİSTESİ

Ek-1 Tez Anket

Sayın Katılımcı, Lütfen ifadelerin karşısında bulunan kutucuklara <u>sizin için en uygun olan seçeneğini işaretleyiniz.</u> <i>“1” En Düşük .... “5” En Yüksek</i>		Hiç Katılmıyorum	Az Katılıyorum	Orta Düzeyde Katılıyorum	Çok Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	Kapadokya bölgesinde hayal ettiğim yaşamı sürdürmekteyim.	1	2	3	4	5
2	Kapadokya bölgesindeki yaşam koşullarım mükemmeldir.	1	2	3	4	5
3	Kapadokya bölgesindeki hayatımdan memnunum.	1	2	3	4	5
4	Kapadokya bölgesindeki hayatımda istediğim her şeye sahip oldum.	1	2	3	4	5
5	Yeniden dünyaya gelsem Kapadokya bölgesindeki hayatımı yaşamak isterdim.	1	2	3	4	5
6	Kapadokya bölgesinde turizmin gelişmesini destekliyorum.	1	2	3	4	5
7	Turizmi destekliyorum ve turizmin, bulunduğum toplumda önemli bir yere sahip olduğunu görmek istiyorum.	1	2	3	4	5
8	Yerel yetkililerin turizmin gelişmesini desteklemesi gerektiğine inanıyorum.	1	2	3	4	5
9	Kapadokya bölgesi bir turizm merkezi olmaya devam etmelidir.	1	2	3	4	5
10	Turizmin gelişimiyle ilgili olarak yerel yöneticilere fikirlerimi sunmak isterim.	1	2	3	4	5
11	Kapadokya bölgesinde turizmin geliştirilmesi faaliyetlerine aktif bir şekilde katılmak isterim.	1	2	3	4	5
12	Turizmin planlanmasına katkıda bulunmak isterim.	1	2	3	4	5
13	Kapadokya bölgesinin korunması için yapılan projelere katılmak isterim.	1	2	3	4	5
14	Kapadokya’da turizmin meydana getirdiği olumsuz etkiler, yerel halkın kültürel değerlerini yozlaştıracak düzeye ulaşmıştır.	1	2	3	4	5
15	Turizm, yerel halkın kültürünü yok etmektedir.	1	2	3	4	5
16	Turizm, yerel halkın inanç sistemini olumsuz yönde etkilemektedir.	1	2	3	4	5
17	Turizm nedeniyle oluşan kalabalık, yerel halkı rahatsız etmektedir.	1	2	3	4	5
18	Kapadokya’daki turizm nedeniyle trafikteki kalabalık artmaktadır.	1	2	3	4	5

19	Turizm nedeniyle oluşan kalabalık, yerel olanakların halk tarafından kullanılmasını engellemektedir	1	2	3	4	5
20	Turizm nedeniyle oluşan gürültü, yerel halkı rahatsız edecek düzeydedir.	1	2	3	4	5
21	Turizm, Kapadokya'daki gürültü seviyesinin artmasına yol açmaktadır.	1	2	3	4	5
22	Turizm, bölgede hayat pahalılığına neden olmaktadır.	1	2	3	4	5
23	Turizm, yerel halkın kullandığı ürün ve hizmetlerin fiyatını arttırmıştır.	1	2	3	4	5

II. BÖLÜM

1- Cinsiyetiniz: Erkek ( ) Kadın ( )

2- Yaşınız: 18-25 ( ) 26-35( ) 36-45 ( ) 46- 55( ) 56 ve üstü ( )

3- Eğitim Düzeyiniz: İlköğretim ( ) Lise( ) Ön lisans ( ) Lisans( )
Lisansüstü ( )

4- Mesleğiniz: Öğrenci ( ) İşçi( ) İşyeri Sahibi( )
Memur ( ) Turizmci ( ) Emekli( ) Çalışmıyor ( )
Diğer ( ) (belirtiniz) .....

5- Aylık Geliriniz:1000 TLden az ( ) 1000 – 1999 TL( )
2000 – 2999 TL( ) 3000- 3999 ( ) 4000- 5000( ) 5000'den fazla ( )

Ek 2. YEM Modeli Amos Çıktısı

